



**T.C.
ONDOKUZ MAYIS ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
EĞİTİM BİLİMLERİ ANA BİLİM DALI
REHBERLİK VE PSİKOLOJİK DANIŞMANLIK PROGRAMI**

**FEMİNİZME YÖNELİK TUTUM ÖLÇEĞİNİN
GELİŞTİRİLMESİ: ÇELİŞİK DUYGULU CİNSİYETÇİLİĞİN
TOPLUMSAL CİNSİYET ROLLERİ BERABERİNDE
İNCELENMESİ**

Yüksek Lisans Tezi

Feyza ALTINGÖZ

Danışman
Doç. Dr. Yaşar BARUT

SAMSUN
2022

**T.C.
ONDOKUZ MAYIS ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
EĞİTİM BİLİMLERİ ANA BİLİM DALI
REHBERLİK VE PSİKOLOJİK DANIŞMANLIK PROGRAMI**



**FEMİNİZME YÖNELİK TUTUM ÖLÇEĞİNİN
GELİŞTİRİLMESİ: ÇELİŞİK DUYGULU CİNSİYETÇİLİĞİN
TOPLUMSAL CİNSİYET ROLLERİ BERABERİNDE
İNCELENMESİ**

Yüksek Lisans Tezi

Feyza ALTINGÖZ

Danışman

Doç. Dr. Yaşar BARUT

SAMSUN
2022

TEZ KABUL VE ONAYI

Feyza ALTINGÖZ tarafından, Doç. Dr. Yaşar BARUT danışmanlığında hazırlanan “FEMİNİZME YÖNELİK TUTUM ÖLÇEĞİNİN GELİŞTİRİLMESİ: ÇELİŞİK DUYGULU CİNSİYETÇİLİĞİN TOPLUMSAL CİNSİYET ROLLERİ BERABERİNDE İNCELENMESİ” başlıklı bu çalışma, jürimiz tarafından 23.8.2022 tarihinde yapılan sınav sonucunda oy birliği ile başarılı bulunarak Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

	Unvanı Adı Soyadı Üniversitesi Ana Bilim/Ana Sanat Dalı	İmza	Sonuç
Başkan	Doç. Dr. Volkan DURAN		<input checked="" type="checkbox"/>
	Iğdır Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Psikoloji Bölümü		Kabul <input type="checkbox"/> Ret
Üye (Danışman)	Doç. Dr. Yaşar BARUT		<input checked="" type="checkbox"/>
	Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Çocuk Gelişimi Bölümü		Kabul <input type="checkbox"/> Ret
Üye	Dr. Öğr. Üyesi Senem GÜRKAN		<input checked="" type="checkbox"/>
	Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Sosyal Hizmet Bölümü		Kabul <input type="checkbox"/> Ret

Bu tez, Enstitü Yönetim Kurulunca belirlenen ve yukarıda adları yazılı jüri üyeleri tarafından uygun görülmüştür.

ONAY

... / ... / ...

Prof. Dr. Ali BOLAT
Enstitü Müdürü

BİLİMSEL ETİĞE UYGUNLUK BEYANI

Hazırladığım Yüksek Lisans tezinin bütün aşamalarında bilimsel etiğe ve akademik kurallara riayet ettiğimi, çalışmada doğrudan veya dolaylı olarak kullandığım her alıntıya kaynak gösterdiğimi ve yararlandığım eserlerin Kaynaklar'da gösterilenlerden oluştuğunu, her unsurun enstitü yazım kılavuzuna uygun yazıldığını ve TÜBİTAK Araştırma ve Yayın Etiği Kurulu Yönetmeliği'nin 3. bölüm 9. maddesinde belirtilen durumlara aykırı davranılmadığını taahhüt ve beyan ederim.

Etik Kurul Gerekli mi ?

Evet

Hayır

İmza

22 /06 / 2022

Feyza ALTINGÖZ

TEZ ÇALIŞMASI ÖZGÜNLÜK RAPORU BEYANI

Tez Başlığı : FEMİNİZME YÖNELİK TUTUM ÖLÇEĞİNİN GELİŞTİRİLMESİ: ÇELİŞİK DUYGULU CİNSİYETÇİLİĞİN TOPLUMSAL CİNSİYET ROLLERİ BERABERİNDE İNCELENMESİ

Yukarıda başlığı belirtilen tez çalışması için şahsım tarafından 23/06/2022 tarihinde intihal tespit programından alınmış olan özgünlük raporu sonucunda;

Benzerlik oranı : % 7

Tek kaynak oranı : % 1 çıkmıştır.

İmza

23 / 06 / 2022

Doç. Dr. Yaşar BARUT

ÖZET

FEMİNİZME YÖNELİK TUTUM ÖLÇEĞİNİN GELİŞTİRİLMESİ: ÇELİŞİK DUYGULU CİNSİYETÇİLİĞİN TOPLUMSAL CİNSİYET ROLLERİ BERABERİNDE İNCELENMESİ

Feyza ALTINGÖZ
Ondokuz Mayıs Üniversitesi
Lisansüstü Eğitim Enstitüsü
Eğitim Bilimleri Ana Bilim Dalı
Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Programı
Yüksek Lisans, Haziran/2022
Danışman: Doç. Dr. Yaşar BARUT

Bu araştırmada yetişkin bireylerin feminizme yönelik tutumlarının belirlenmesi amacıyla yeni bir ölçme aracı geliştirilmiştir. Ölçme aracının geçerlik ve güvenilirliği test edilmiştir. Ölçeğin madde havuzu oluşturulurken öncelikle literatür taraması yapılmış, çeşitli kitap, makale ve tezler okunmuştur. Buna ek olarak yetişkin bireylerden feminizme yönelik tutumlarını öğrenmek için feminizmle alakalı duygu, düşünce ve davranış ifadeleri toplanmıştır. Sonuç olarak 86 maddeden oluşan bir madde havuzu elde edilmiştir. Bu maddelerle alakalı lisansüstü eğitim almış uzmanların görüşleri alınarak madde havuzundan 48 madde seçilmiş ve ölçek pilot uygulamaya hazır hale getirilmiştir. Pilot uygulama için 115 yetişkinden veri toplanmıştır. Ardından SPSS 20 ve AMOS 24 programlarında yapılan analizlerde açımlayıcı faktör analizi sonucunda ölçeğin 26 madde ve feminizme yönelik olumlu düşünceler, feminizme yönelik davranışlar, feminizme yönelik olumsuz düşünceler ve feminizme yönelik savunmalar olmak üzere 4 faktörden oluştuğu bulunmuştur. Ölçeğin 4 faktörlü yapısı toplam varyansın %73.085'ini açıklamıştır. Doğrulayıcı faktör analizi yapıldıktan sonra ölçeğin 4 faktörlü yapısı doğrulanmış ve son olarak 25 maddeden oluşmasına karar verilmiştir. Ayrıca doğrulayıcı faktör analizi neticesinde uyum kriterleri uygun düzeyde bulunmuştur (χ^2/df : 1.490; RMSEA: .66; CFI: .95; GFI: .78; AGFI: .73; NFI: .865; SRMR: .084). Ölçeğin güvenilirlik analizi için Cronbach Alfa katsayısı hesaplanmış ve ölçeğin güvenilirlik değeri .936 bulunarak ölçeğin güvenilirliği sağladığı görülmüştür. Bu verilerden yola çıkılarak Feminizme Yönelik Tutum Ölçeğinin 25 madde ve 4 alt boyuttan oluşan geçerli ve güvenilir bir ölçme aracı olduğu sonucuna varılmıştır. Faktör analizi yapıldıktan sonra geliştirilen Feminizme Yönelik Tutum Ölçeğinin cinsiyet, yaş, eğitim düzeyi ve romantik ilişki durumu değişkenleriyle ve Toplumsal Cinsiyet Rollerine Yönelik Tutumlar ile Çelişik Duygulu Cinsiyetçilik Tutumları arasındaki ilişkileri ölçülmüştür. Yapılan analizler neticesinde yetişkinlerin feminizme yönelik tutumları ile cinsiyet ve eğitim durumu değişkenleri arasında anlamlı bir farklılaşma olduğu, yaş ve romantik ilişki durumu değişkenleriyle arasında anlamlı bir farklılaşma olmadığı bulguları elde edilmiştir. Bununla birlikte yapılan Pearson Momentler Çarpımı Korelasyon Katsayısı hesaplanarak feminizme yönelik tutumlar ile toplumsal cinsiyet rolleri tutumları arasında pozitif yönlü anlamlı bir ilişki olduğu, çelişik duygulu cinsiyetçilik tutumları ile arasında negatif yönlü anlamlı bir ilişki olduğu bulunmuştur.

Anahtar Sözcükler: Feminizm, Çelişik duygulu cinsiyetçilik, Toplumsal cinsiyet rolleri, Kadın erkek eşitliği

ABSTRACT

DEVELOPMENT OF THE ATTITUDE TO FEMINISM SCALE: INVESTIGATION OF AMBIVALENT SEXISM TOGETHER WITH GENDER ROLES

Feyza ALTINGÖZ
Ondokuz Mayıs University
Institute of Graduate Studies
Department of Educational Sciences
Guidance And Psychological Counseling Programme
Master, June/2022
Supervisor: Assoc. Prof. Dr. Yaşar BARUT

In this study, a new measurement tool was developed in order to determine the attitudes of adult individuals towards feminism. The validity and reliability of the measurement tool were tested. While creating the item pool of the scale, first of all, a literature review was made, and various books, articles and theses were read. In addition, expressions of emotions, thoughts and behaviors related to feminism were collected from adults to learn about their attitudes towards feminism. As a result, an item pool consisting of 86 items was obtained. 48 items were selected from the item pool, and the scale was made ready for pilot application, by taking the opinions of experts who received postgraduate education related to these items. Data were collected from 115 adults for the pilot study. Then, as a result of the exploratory factor analysis in the analyzes made in SPSS 20 and AMOS 24 programs, it was found that the scale consisted of 26 items and 4 factors: positive thoughts towards feminism, behaviors towards feminism, negative thoughts towards feminism and defenses towards feminism. The 4-factor structure of the scale explained 73.085% of the total variance. After the confirmatory factor analysis was performed, the 4-factor structure of the scale was confirmed and finally it was decided to consist of 25 items. In addition, as a result of confirmatory factor analysis, the fit criteria were found to be at an appropriate level (χ^2/df : 1.490; RMSEA: .66; CFI: .95; GFI: .78; AGFI: .73; NFI: .865; SRMR: .084). For the reliability analysis of the scale, the Cronbach Alpha coefficient was calculated and the reliability value of the scale was found to be .936, and it was seen that the scale provided reliability. Based on these data, it was concluded that the Attitudes towards Feminism Scale is a valid and reliable measurement tool consisting of 25 items and 4 sub-dimensions. The Attitudes Towards Feminism Scale, which was developed after the factor analysis, was measured with the variables of gender, age, education level and romantic relationship status, and between Attitudes Towards Gender Roles and Attitudes to Paradoxical Sexism. As a result of the analysis, it was found that there was a significant difference between adults' attitudes towards feminism and the variables of gender and educational status, and that there was no significant difference between the variables of age and romantic relationship status. However, by calculating the Pearson Product-Moment Correlation Coefficient, it was found that there was a positive and significant relationship between attitudes towards feminism and attitudes towards gender roles, and a negative significant relationship between attitudes towards ambivalent sexism.

Keywords: Feminism, Ambivalent sexism, Gender roles, Gender equality

ÖN SÖZ VE TEŞEKKÜR

Yüksek lisans çalışmamı tamamlamamda emeği geçen değerli danışmanım Doç. Dr. Yaşar Barut başta olmak üzere bütün bölüm hocalarıma teşekkürü borç bilirim.

Yaşamım boyunca arkamda dimdik duran sevgili babama, sevgisiyle beni sarıp sarmalayan tanıdığım ilk feminist olan anneme, beni bu kadar güçlü, kendi ayakları üzerinde durabilen genç bir kadın olarak yetiştirdikleri için aileme teşekkür ederim.

Bundan sonraki akademik yaşantımda güvenle elini tutacağım sevgilime de karşıma çıktığı için teşekkür ederim.

Bana ilham veren tüm kadınlara...

Feyza ALTINGÖZ

İÇİNDEKİLER

TEZ KABUL VE ONAYI	i
BİLİMSEL ETİĞE UYGUNLUK BEYANI	ii
TEZ ÇALIŞMASI ÖZGÜNLÜK RAPORU BEYANI	ii
ÖZET	iii
ABSTRACT	iv
ÖNSÖZ VE TEŞEKKÜR	v
İÇİNDEKİLER	vi
SİMGELER VE KISALTMALAR	vii
ŞEKİLLER DİZİNİ	viii
TABLolar DİZİNİ	ix
1. GİRİŞ	10
1.1. Problem Durumu	10
1.2. Araştırmanın Amacı ve Önemi.....	13
1.3. Problem Cümlesi	15
1.4. Varsayımlar	15
1.5. Sınırlılıklar.....	16
1.6. Tanımlar	17
2. KURAMSAL TEMELLER	18
2.1. Feminizm.....	18
2.1.1. I. Feminist Dalga	20
2.1.2. II. Feminist Dalga	21
2.1.3. III. Feminist Dalga.....	25
2.1.4. IV. Feminist Dalga.....	27
2.1.5. Feminizm İle İlgili Çalışmalar	28
2.2. Çelişik Duygulu Cinsiyetçilik	40
2.2.1. Çelişik Duygulu Cinsiyetçilik İle İlgili Çalışmalar	56
2.3. Toplumsal Cinsiyet Rollerini	64
2.3.1. Toplumsal Cinsiyet Rollerini İle İlgili Çalışmalar	78
3. MATERYAL VE YÖNTEM	84
3.1. Araştırmanın Modeli	84
3.2. Örnekleme	84
3.3. Veri Toplama Araçları.....	85
3.3.1. Kişisel Bilgi Formu.....	85
3.3.2. Feminizme Yönelik Tutum Ölçeği (FYTÖ)	85
3.3.3. Çelişik Duygulu Cinsiyetçilik Ölçeği (ÇCDCÖ)	85
3.3.4. Toplumsal Cinsiyet Rollerini Tutum Ölçeği (TCRTÖ).....	86
3.4. Geçerlik ve Güvenirlik Çalışmaları.....	86
3.4.1. Madde Yazım Aşamaları	87
3.4.2. Kapsam Geçerliği	88
3.4.3. Yapı Geçerliği.....	88
4. BULGULAR VE TARTIŞMA.....	90
4.1. Ölçeğin Geçerliğine İlişki Faktör Analizi	90
4.1.1. Açımlayıcı Faktör Analizi (AFA).....	90
4.1.2. Doğrulayıcı Faktör Analizi (DFA)	95
4.1.3. Feminizme Yönelik Tutumların Demografik Özelliklere Göre İncelenmesi	98
SONUÇ.....	109
KAYNAKÇA	113
EKLER.....	124
ÖZ GEÇMİŞ.....	133

SİMGELER VE KISALTMALAR

AFA	: Açımlayıcı Faktör Analizi
ANOVA	: Tek Yönlü Varyans Analizi
ÇDÇÖ	: Çelişik Duygulu Cinsiyetçilik Ölçeği
DFA	: Doğrulayıcı Faktör Analizi
FYTÖ	: Feminizme Yönelik Tutum Ölçeği
KMO	: Kaiser Mayer Olkin
TCRTÖ	: Toplumsal Cinsiyet Rollerine Yönelik Tutum Ölçeği

ŞEKİLLER DİZİNİ

Şekil 4.1. Feminizme Yönelik Tutum Ölçeğine Ait Yamaç Grafiği.....	92
Şekil 4.2. Feminizme Yönelik Tutum Ölçeğinin Doğrulayıcı Faktör Analizi Sonucuna Ait Path Diyagramı.....	96

TABLolar DİZİNİ

Tablo 4.1. Feminizme yönelik tutum ölçeği kmo ve bartlett küresellik testi analiz değerleri	91
Tablo 4.2. Feminizme yönelik tutum ölçeği öz değerleri ve açıkladığı varyans düzeyleri	91
Tablo 4.3. Feminizme yönelik tutum ölçeği maddelerine ait faktör yük değerleri	93
Tablo 4.4. Feminizme yönelik tutum ölçeği maddelerine ait istatistik değerleri	94
Tablo 4.5. Feminizme yönelik tutum ölçeğine ait güvenilirlik sonuçları	94
Tablo 4.6. Doğrulayıcı faktör analizi sonucunda elde edilen uyum değerleri	97
Tablo 4.7. Araştırmaya katılan bireylerin demografik özellikleri.....	98
Tablo 4.8. Feminizme yönelik tutum ölçeğinden alınan puanların betimsel istatistik değerleri.....	99
Tablo 4.9. Feminizme yönelik tutumların cinsiyet grupları için farklılıklarının incelenmesine ait tek yönlü varyans analizi (ANOVA testi) değerleri	100
Tablo 4.10. Feminizme yönelik tutumların yaş grupları için farklılıklarının incelenmesine ait tek yönlü varyans analizi (ANOVA testi) değerleri	101
Tablo 4.11. Feminizme yönelik tutumların eğitim düzeyi grupları için farklılıklarının incelenmesine ait tek yönlü varyans analizi (ANOVA testi) değerleri	101
Tablo 4.12. Feminizme yönelik tutumların romantik ilişki durumu grupları için farklılıklarının incelenmesine ait bağımsız örneklem t testine ait sonuçlar ...	102
Tablo 4.13. Feminizme yönelik tutumlar ile çelişik duygulu cinsiyetçilik tutumlar arasında ilişkinin incelenmesine ait pearson momentler çarpımı korelasyon katsayısı analizi sonuçları	102
Tablo 4.14. Feminizme yönelik tutumlar ile toplumsal cinsiyet rollerine yönelik tutumlar arasında ilişkinin incelenmesine ait pearson momentler çarpımı korelasyon katsayısı analizi sonuçları	103

1. GİRİŞ

1.1. Problem Durumu

Toplumların oluşması, oluşan toplumlarda kültürel çerçevenin oluşması ve ardından bireylerin kendi kültürleri etrafında toplanması neticesinde dünya düzeninin oluştuğu görülmüştür. Lakin zamanla gelişen, geliştiği sürece de değişim geçiren dünya düzeni bireyleri etnik köken, sınıf, ırk hatta cinsiyetlerine göre dahi ayırarak toplumdaki düzenin oluşmasına yol açmıştır. Kadınlar ise bu düzende genellikle ikinci sınıf insan kategorisinde yer alacak şekilde konumlandırılarak sömürülmüşlerdir. Dolayısıyla toplumlarda erkeklerin egemen olması ataerki düzenin baskın olmasına, erkeklere ayrıcalık tanınmasına ve kadının ezilmesine neden olmuştur. Kadınların bu düzende yaşamlarını sürdürmek için ataerki toplum baskısından kurtulma ve hak arayışlarına girme çabası da 18. yüzyıla kadar dayanmaktadır (Taş, 2016).

Kadının toplumun geleneksel normları göz önünde bulundurularak değersizleştirilmesi kadın ile erkek arasında bir çatışmaya neden olmuştur. Bu çatışmanın tamamen statü kapsamında olarak, biyolojik farklılıklar göz önünde bulundurulmayarak çıktığı ileri sürülmüştür. Ayrıca meydana gelen çatışmanın cinsler arasındaki ilişkiyi zedelediği görülmüştür. Kadınlarla erkekler arasındaki ilişkinin değiştirilmesi ve iyileştirilmesi toplum dinamiğinin bozulmasını engelleyeceği gibi insanlık tarihinin akışını da değiştirebilecek bir nitelikte olmuştur. Bunu sağlayacak olan da kadın hareketlerini tek çatı altında toplayan feminizm ile mümkün olmuştur (Mitchel, 1995).

Feminizm en genel şekliyle kadın ile erkek arasındaki cinsiyet ayrımcılığını bitirmeyi hedefleyen toplumsal bir hareket olmuştur. İki cinsiyet arasında var olan sosyokültürel, toplumsal, siyasal ve ekonomik tüm ayrımcılığı çözümlenerek eşitliği savunmuştur. Bu kapsamda da kadınların temel haklara sahip olarak toplumda özgürleşmesini sağlamayı hedeflemiştir.

Araştırma çalışması için literatür araştırıldığında feminizme yönelik çok sayıda makale çalışmasına rastlanmıştır. Ancak sosyal bilimlerde özellikle psikoloji literatürü incelendiğinde feminizm kavramıyla sosyal bilimlerdeki sıkı ilişkiye psikoloji biliminin çok dahil olmadığı görülmüştür. Hatta psikolojinin alan yazındaki mevcut feminizm konulu çalışmaları incelendiğinde çeşitli çelişkiler olduğu ve bu nedenle eleştirel oklara maruz kaldığı görülmüştür. Feminizm konulu

bilimsel çalışmalar incelendiğinde feminizmin bir değişken olarak tanımlanması ile birlikte feminist kimlik ve feminist kimlik anlayışı da bir değişken konumunda yer almıştır. Ancak psikoloji çalışmalarının bu konudaki çalışmalarının yeterli doygunluk noktasına erişemediği sonucu çıkarılmıştır.

Yapılan bilimsel çalışmalar incelenirken çalışmanın amacı feminizme yönelik tutumu ölçmek olduğundan ölçüm araçları konusunda derin bir araştırma yapılmıştır. Alan yazında kullanılan ölçüm araçları incelenirken bilim insanlarının feminizmi ölçme noktasında çeşitli fikir ayrılıklarına sahip olduğu görülmüştür. Bu fikir ayrılıkları feminizmin ideolojik çok boyutluluğu ile tarihsel süreçlerinin ayrılması konusunda yaşanmıştır. Bazı çalışmalarda feminizmin ideolojik kökenleri temel alınarak siyasal yönelimler de ölçüme dahil edilerek kadınların düşünceleri radikal, sosyalist veya liberal feminizm gibi kategorilerde incelenmiştir (Spence,1998; Henley and McCarthy,1998). Aronson (2003) gibi bazı araştırmacılar ise feminizmi ölçmek için tarihsel süreçleri göz önünde bulundurmışlardır. Feminizmin tarihsel serüvenindeki dalga hareketlerini temel aldıkları ölçüm araçlarında bireylerin hangi dalga hareketi içerisinde yer aldığı ya da hangi dalga hareketini desteklediğini ölçmek hedeflenmiştir.

Bireylerin feminizmle alakalı eğilimlerini ölçmek için kullanılan bazı ölçüm araçları çeşitli araştırmalarda yer almıştır. Klonis, Endo, Crosby ve Worell (1997), yaptıkları çalışmada “Kendinizi feminist olarak tanımlar mısınız?” ifadesi ile çalışmaya katılanların feminizme yönelik eğilimlerini ölçmek istemiştir. Bir başka araştırmada Cowan (1992), sivil toplum örgütlerine olan üyelikleri sorgulayarak feminizme yönelik eğilimi ölçmek istemiştir. Fassinger’ın (1994) yaptığı bir çalışmada feminizme yönelik kimliği ölçmeyi hedeflemiştir. Literatürde feminist kimliği ölçmek için hazırlanan ölçeklerde çeşitli görüşler yer almıştır. Ancak Downing ve Roush’ın gelişimsel yaklaşımının önemli bir noktada durduğu görülmüştür. Feminist kimliği ölçmede kullanılması hedeflenen Birleşik Feminist Kimlik Ölçeği (Feminist Identity Composite Scale, Fischer et al. 2000) de Downing ve Roush’ın gelişimsel modeli sayesinde geliştirilmiş ve bu feminizmle alakalı çalışmalarda oldukça sık kullanılmıştır. Ölçeğe gelişimsel modelde bahsedilen beş basamağa -açığa vurma, pasif kabul, aktif katılım, sentez ve yayılma- karşılık gelecek şekilde düzenlenmiş beş alt boyut eklenmiştir. Ölçek temelde istenen özelliği ölçüyor gibi görünse de kavramsal içeriğinin yeterli olmadığı nedeni ile birçok eleştiriye maruz kalmıştır. Bu eleştirilere göre ölçek feminist kimliği ölçme

hedefinden uzaklaşmış bunun yerine feminist kadın hareketlerine yönelik tutumları değerlendirme çabası içinde olmuştur (Zucker and Bay-Cheng, 2010).

DeVilles'e göre bir kavramın ölçülmesinin bilimsel olarak çeşitli faydaları bulunmaktadır. Örneğin bilimsel sorulara yenilerinin katılması ya da ölçülen kavramın genellenmesi metodolojik olarak birçok bilimsel katkı getirmiştir (2012). Şimdiye kadar geliştirilen ölçüm araçlarının da faydası yadsınamaz. Ancak yapılan çalışmalarda feminizme yönelik tutumun ölçülmesi hususunda eksiklikler olduğu görülmüştür. Türkiye'de kullanılan birçok çeviri ölçme aracı bulunduğu görülmüştür ancak Türkiye'nin benzersiz ve kendine özgü kültür yapısını tanımlamayı ve ölçmeyi sağlayacak bir ölçek bulunamamıştır. Geliştirilecek her yeni ölçeğin feminizm konusundaki çalışmalara kavramsal açıdan zenginlik getireceği düşünülmüştür. Ölçüm araçları ile alakalı tartışmalar sürerken aslında feminizme yönelik tutumun geçerli ve güvenilir olarak ölçülmesinin sağlanamamasından dolayı mümkün olan tüm alanlarda araştırılması gerektiği sonucuna da ulaşılmıştır. Sosyoloji alanındaki araştırmalarda yer aldığı gibi psikolojinin alt dallarından olan sosyal psikolojide de yapılan araştırmalarda da feminist kadın hareketleri ile feminizmle ilgilenen örgütlerin toplum hayatına etkisini incelemek de alan yazın için gerekli olmuştur. Ayrıca feminist kadın hareketleri sonucunda yeni kimlikler geliştiren ya da var olan kimliklerini farklılaştıran kadınların öz değişimlerini de çeşitli değişkenler açısından incelemek gerekmiştir. Kadınlarla alakalı çalışmalar incelendiğinde literatürde feminist kimlikle ilişkilendirilmiş ağırlıklı olarak sosyoloji ve sosyal psikoloji bilimlerinde değerli bir birikim elde edildiği gözlenmiştir. Ancak feminizmin bireylere etkisinin araştırıldığı ya da kişilerarası ve toplumsal ilişkilerde oluşturduğu yansımaların konu olarak seçildiği araştırmaların sınırlandırıldığı görülmüştür.

Bu çalışmada literatürde eksikliği görülen ölçüm aracının yeni ufuklara yer açması için "Feminizme Yönelik Tutum Ölçeği"nin geçerli ve güvenilir olması amaçlanmıştır. Feminizmin zorbalık, şiddet, istismar, kendini koruma, benlik saygısı, beden imajı algısı, akademik başarı gibi bireylerin yaşamında önemli etkisi bulunan birçok konuda önleyici hatta koruyucu işlevi olduğu sonucuna varılmıştır. Bu durum göz önünde alındığında başta ebeveyn olan yetişkinler olmak üzere tüm bireylerin feminizme yönelik tutumunu ölçmek amacıyla bir ölçüm aracının geliştirilip bu konuda çalışmaların yapılması kaçınılmaz olmuştur. Geliştirilecek ölçeğin kullanımı sayesinde toplumda derin bir anlama sahip olan ataerkil sistemin bir parçası olan

toplumsal cinsiyet eşitsizliklerinin önlenmesinde büyük bir adım atılacağı düşünülmüştür.

1.2. Araştırmanın Amacı ve Önemi

Bu çalışmanın amacı 18. yüzyıldan itibaren hem toplumun çeşitli kademelerinde hem de akademik literatürde kendini gösteren feminizm kavramının bireyler üzerinde ne gibi duygu, düşünce ve davranış değişikliğine neden olduğunu ölçen bir ölçek geliştirmek olmuştur. Geliştirilen bu ölçeğin alt boyutlarıyla birlikte geçerli ve güvenilir olması da büyük önem taşımıştır. Yapılan bu ölçek geliştirme çalışması sonucunda bireylerin feminizme yönelik tutumlarının ölçülüp çeşitli değişkenlerle ilişkisi irdelenerek literatüre kazandırılması hedeflenmiştir. Ayrıca geliştirilmesi planlanan ölçeğin geçerli ve güvenilir oluşunu test etmek amacıyla farklı ölçekler de kullanılarak değişkenlerle ilişkisinin anlamlı olup olmayışı da test edilmek istenmiştir.

Bireylerin cinsiyeti ne olursa olsun –kadın veya erkek- uzun yıllardır feminizm kelimesi duyulduğunda herkesin gözünde bir tepki canlanmış ya da konunun ne olduğu önemli olmaksızın o konuda eleştirel yaklaşıma sahip olan özellikle kadınlara yönelik feminist yakıştırmaları yapılarak tabiri caizse aşağılamaya maruz bırakılmışlardır. Tarih boyunca insanların bilmedikleri ya da anlamadıkları kavram, olay veya olgulara karşı daima korkuyla yaklaştığı görülmüştür. Dolayısıyla feminizm de birçok toplumda korku duyulan tehlikeli bir kavram olarak algılanmıştır (Offen, 1988). Bu çalışmada geliştirilen ölçek bu hipotezin varlığını test etmekle birlikte alan yazına katkı sağlayacaktır.

Feminizm kadın haklarını savunan bir teori olarak tanımlanmıştır. Patriarşi terimi ise bu teorinin vazgeçilmez bir kavramı haline gelmiştir. Patriarşi kelime manası olarak bir kabileyi, topluluğu ya da aileyi yöneten kişi manasında kullanılmıştır. Walby (1990) patriarşi kavramını tanımlarken erkeğin egemenliğinde kadının bastırıldığı ve toplumdan dışlandığı bir yapıya sahip olmuştur (Andermahr, Lovell and Wolkowitz, 1997). Geliştirilen bu ölçek toplumun feminizm kavramı hakkında tutumunu ölçtüğü gibi bireylerin bu konuda bilgi ve farkındalığını artırma açısından son derece faydalı olacaktır.

Bu çalışmada kullanılan Toplumsal Cinsiyet Rollerini Ölçeği de bireylerin toplumsal cinsiyet rollerine yönelik tutumlarını ölçüp feminizm ile ilişkisini irdelerek literatüre katkı sağlamak amaçlanmıştır. Öncelikle bilimsel çalışmalarda

toplumsal cinsiyet kadınların ataerkil düzene boyun eğişlerini ve cinsiyetler arasındaki eşitsizliği açıklamayı hedef alan bir değişken olmuştur. Ardından toplumsal cinsiyet kavramı toplum tarafından inşa edilmiş ve toplumun tüm sınıflarında sürekli yeniden üretilmiştir. Son olarak da toplumsal cinsiyet kavramı analitik bir alt sınıf olarak feministlerin karşısına çıkmıştır. Toplumsal cinsiyet kavramının açıklaması yapılırken feministler tarafından alan yazına bu şekilde kazandırılmıştır (Prügl, 2003).

Çetinel ve Yılmaz (2016)'ın yaptıkları çalışmada kadınların toplum düzeninde üstlendikleri rollerin şekillenmesinde toplumsal kültür belirleyici olmuştur. Yine toplumun kültürüne göre kadınlara yönelik algı ve tutumun da değişiklik gösterdiği sonucuna varılmıştır. Feminizm, toplumsal cinsiyet rolleri sebebiyle ayrıma uğramaları konusunda çeşitli girişimler yürüterek bu ayrımı ortadan kaldırmayı odak noktası yapmışlardır. Feminizm ile toplumsal cinsiyet arasındaki ilişkinin geliştirilmesi cinsiyetler arasındaki fiziksel veya biyolojik farklılıklar göz ardı edilerek eşit bir yaklaşıma sahip olunmasını da sağlaması konusunda önemli olmuştur.

Toplumsal cinsiyet rollerinin doğurduğu cinsiyetçilik kavramı genelde kadınlara yönelik olumsuz söylemler olarak algılanmıştır. Ancak sadece olumsuz tutumların değil olumlu bazı yaklaşımların da cinsiyetçiliğe yol açtığı görülmüştür. Cinsiyetçiliği tanımlarken hem olumlu hem de olumsuz tutum ve kalıp yargılar kullanılıyorsa çelişik duygulu cinsiyetçilik kavramı ortaya çıkmıştır (Ayan, 2014). Alptekin (2014)'in bu konuda yaptığı araştırmada toplumsal yaşam, çalışma yaşamı, evlilik yaşamı, eğitim durumu, sağlık hizmetleri, siyasi yaklaşımlar ve insan hakları gibi birçok alanda bireyler arasında toplumsal cinsiyet rollerine dayanan ayrımcılık yoğun olarak görüldüğünden dikkat çekmiştir. Bu sonuçlar incelendiğinde gençlerin cinsiyet algısının anlaşılması açısından sonraki çalışmalara ışık tutmuştur. Ayrıca cinsiyet ayrımcılığını çok boyutlu bir sorun olarak görüp çözümlenebilmesi açısından önemli bir rol oynamıştır. Bu sorunların çözümlenmesinde bireylerde görülen çelişik duygulu cinsiyetçilik ve alt boyutları olan korumacı cinsiyetçilik ile düşmanca cinsiyetçiliğin de göz ardı edilmemesi gerektiği sonucuna varılmıştır (Ayan, 2014). Korumacı cinsiyetçilik alt boyutu açıklanırken kadınlara yönelik olumlu tutumlar ile erkeklerden daha aşağıda ve güçsüz görülmesini ifade edilmiştir. Ancak düşmanca cinsiyetçilik alt boyutu korumacı cinsiyetçilik alt boyutu kadar masum görünmeyerek kadınlara yöneltilebilir olumsuz tutumların açıkça ortaya konması ve kadının zayıf

olduğu sebebiyle ikincilliğini vurgulayan ayrımcılığı içermiştir (Uysal Çelik ve Kalkan, 2018). Kadınların toplumsal açıdan ayrımcılığa uğramasının tam karşısında yer alan feminizmin çelişik duygulu cinsiyetçilik ile de yakın bir ilişkisinin olabileceği bu açıklamalar neticesinde ortaya çıkmıştır. Bu çalışmada Çelişik Duygulu Cinsiyetçilik Ölçeği kullanılarak bireylerin kadınlara cinsiyetçi yaklaşımları da ölçülerek feminizme yönelik tutumları ile arasındaki ilişkinin irdelenmesi amaçlanmıştır.

1.3. Problem Cümlesi

Araştırmada yetişkin bireylerin feminizme yönelik duygu, düşünce ve davranışlarını ölçmeyi hedefleyerek oluşturulan Feminizme Yönelik Tutum Ölçeğinin test edilmesi amaçlanmaktadır. Bu nedenle araştırmanın problem cümlesi, “Oluşturulan Feminizme Yönelik Tutum Ölçeği geçerli ve güvenilir midir?” şeklinde belirlenmiştir.

Bununla birlikte araştırma çeşitli alt problemlere de sahip olacak şekilde yapılmıştır. Alt problem cümleleri şu şekilde belirlenmiştir;

- Kadınların feminizme yönelik tutumları, erkeklerin feminizme yönelik tutumları ile cinsiyetiyle alakalı bilgi vermek istemeyen bireylerin feminizme yönelik tutumları arasında anlamlı bir farklılık var mıdır?
- Bireylerin yaş grubuna göre feminizme yönelik tutumlar arasında anlamlı bir farklılık var mıdır?
- Bireylerin eğitim düzeyine göre feminizme yönelik tutumları arasında anlamlı bir farklılık var mıdır?
- Bireylerin romantik ilişkileri durumlarına göre feminizme yönelik tutumları arasında anlamlı bir farklılık var mıdır?
- Bireylerin feminizme yönelik tutumları ile çelişik duygulu cinsiyetçilik tutumları arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?
- Bireylerin feminizme yönelik tutumları ile toplumsal cinsiyet rollerine yönelik tutumları arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?

1.4. Varsayımlar

Feminizm kavramı yıllarca birçok tartışmaya konu olmuştur. Bu tartışmalar neticesinde kavramın halk tarafından yeterince iyi bilinmediği kanısına varılmıştır. Dolayısıyla aydın kesimden ziyade halkın feminizm anlayışı, feminizmi kavrayışı

çoğunlukla anlamsız tartışmalar ya da mizahi olarak ele alınmasıyla sınırlandırılmıştır. Toplumun bu konudaki tutumlarının nasıl olduğunu tahmin etmek zor olmasa da araştırmaya yönelik varsayımları şu şekilde sıralamak mümkündür;

- Araştırmaya katılan tüm bireylerin ölçekleri doldururken dürüst ve objektif cevaplar verdikleri varsayılmıştır.
- Feminizme yönelik tutumların ölçülmesi için oluşturulan maddelerin uzman görüşüne sunulması esnasında uzmanların eğitim durumları konusunda dürüst oldukları varsayılmıştır.
- Feminizme yönelik tutumları ölçülen bireylerin feminizm kavramına yönelik bilgilerinin olduğu varsayılmıştır.
- Feminizme yönelik tutumlarının yanı sıra toplumsal cinsiyet rollerine yönelik tutum ile çelişik duygulu cinsiyetçilik düzeylerinin de ölçülmesi için kullanılan ölçeklerin yeterli bir sonuca ulaşmada etkili olduğu varsayılmıştır.
- Örneklem seçilirken çalışmaya dahil olan tüm yetişkinlerin Türkiye'nin çeşitli bölgelerinden farklı kültürel ve etnik anlayışa sahip oldukları varsayılmıştır.

1.5. Sınırlılıklar

Araştırmanın başlangıcındaki amaç yetişkin bireylerin feminizme yönelik tutumlarının ölçülmesi olmuştur. Ancak literatür incelendiğinde bu konuda yeterli çalışmaya rastlanmaması araştırmayı sınırlı hale getirmiştir. Feminizme yönelik tutum ölçeği geliştirme çalışmasına başlanırken bireylerin feminizme yönelik duygu, düşünce ve davranışları hakkında fikir edinip ölçeğe madde oluşturmak için 82 kişinin kurduğu cümlelerle sınırlanmıştır. Aynı şekilde feminizme yönelik tutumların ölçülmesi için geliştirilen ölçeğin uzman görüşüne sunulması esnasında pandemi sürecinde olunması ve konu ile alakalı uzmanlara ulaşmada güçlük yaşanmasına neden olmuştur. Bu nedenle ölçek maddelerinin 32 uzmanın görüşüne sunulması çalışmayı sınırlandırmıştır.

Bu araştırmanın analizinde kullanılan veriler 2021-2022 yılında toplanan verilerle sınırlıdır. Araştırmaya katılan yetişkinlerin toplumsal cinsiyet kavramıyla alakalı görüşleri alınırken Toplumsal Cinsiyet Rollerini Ölçeği kullanılmıştır. Bu nedenle bireylerin toplumsal cinsiyet rollerine yönelik tutumları ölçekte yer alan maddelerle sınırlıdır. Örneklem grubunda yer alan bireylerin cinsiyetçiliğe yönelik

duygu, düşünce ve davranışlarını ölçmek için Çelişik Duygulu Cinsiyetçilik ölçeği kullanılmıştır. Bu nedenle bireylerin tutumları ölçekte yer alan maddelerle sınırlıdır.

1.6. Tanımlar

Feminizm: İngiltere’de 18. yüzyılda ortaya çıkan ve cinsiyetler arasındaki eşitliği sağlarken kadın haklarının genişletilmesini savunan toplumsal bir harekettir (Michel, 1995).

Feminist: Toplumda sahip olmadıkları hakları elde etmek, kazanmak için hep birlikte mücadele veren kadınlardır (Watkins, 1996).

Cinsiyetçilik: Kadın ve erkeği cinsiyetlerini temel alarak bir cinsi diğerinden daha üstün görerek ayrımcılık yapmaktır (Ecevit, 2011).

Çelişik Duygulu Cinsiyetçilik: Düşmanca cinsiyetçilik ve korumacı cinsiyetçilik olarak iki boyutlu incelenen, olumsuz tutumlarla beraber kalıp yargıların ve bazı olumlu tutumların da cinsiyetçiliğe yol açabileceği görüşünden yola çıkan kuramdır (Glick and Fiske, 1996).

Toplumsal Cinsiyet: Toplumun kadına ve erkeğe bakış açısı ile oluşturulan kültürel sınıflandırma olarak ifade edilmiştir (Oakley, 1985).

Toplumsal Cinsiyet Rolü: Kadınlara ve erkeklere toplum tarafından yüklenen ve bireyin yapması konusunda zorunlu olduğu düşündürülen beklentilerdir. Bu beklentiler cinsiyetle alakalı olarak sosyal ortamlarda sergilenmesi gerektiğine inanılmaktadır (Dökmen, 2012; Güçlü Ergin, 2008).

2. KURAMSAL TEMELLER

2.1. Feminizm

Feminizm kavramını tarihsel açıdan derinlemesine incelemek istediğinde Latince “femine” yani kadın kelimesinden türemiş olduğu sonucuna varılmıştır. Kadınların yalnızca cinsiyetlerinden dolayı yani sırf kadın oldukları için maruz kaldıkları baskıları incelemesiyle ön plana çıkan feminizm; ırk, dil, etnik köken, kültür, din, ekonomik sınıf vb. farklılıklardan dolayı ezilen kadınların yaşadıkları sorunları ele alan bir bilim alanı olarak ortaya çıkmıştır.

Feminizm kavramı kadının özgürleşmesi ve toplumsal haklarını kazanması bağlamında epistemolojik olarak günümüze kadar birçok değişim ve dönüşüm geçirmiştir. Bu dönüşümleri incelemek için üç aşamadan bahsetmek mümkündür. Bu aşamalardan ilki feminist akımın genç nesli de kucaklayacak şekilde evrensel bir genişleme ve yayılması şeklinde bahsedilmiştir. Ardından ikinci aşamada feminizmin kendi içinde bir dönüşüme uğradığı, bu dönüşüm neticesinde evrensel genişlemenin ardından evrensel sorunlar olan sıyrılarak toplumsal cinsiyet, etnik köken, ırk, din vb. değişkenler kapsamında bireysel sorunları ele aldığı görülmüştür. Son aşamada ise feminist algı ile feminist grupların oluşması sürecinden söz edilmiştir. Sonuç olarak yaşadığı bu dönüşümler karşısında feminizm kavramı kaçınılmaz bir şekilde daha karmaşık bir sorun olarak algılanmaya başlanmıştır. Feminizmin kendini ifade etmesi açısından birçok yöntemi olduğu sonucu çıkarılmıştır. Bir yandan kadının toplumdaki algılanışını, politik çerçevede konumunu açıklarken, bir yandan da farklı yaşam biçiminin bir çeşit ifadesi olarak karşımıza çıkmıştır.

Feminizm anlayışı merkezine kadını almıştır. Böylece feminizm cinsiyet kavramı, ataerkil toplum yapısı nedeniyle kadının sömürülmesi, kadının toplumdaki, evinin içindeki ve dışındaki rolleri, siyasi çerçevede erkek egemen yaklaşım biçimlerini oldukça geniş bir çerçevede ve derinlemesine tartışmıştır. Feminizmin yer aldığı bazı çalışmalarda toplumsal bir hareket olarak ortaya çıktığı ancak zamanla politik bir harekete de dönüştüğü görülmüştür. Feminizm algısının ilk olarak 18. yüzyılda ortaya çıktığı ve ilgili çalışmaların 18. yüzyıldan günümüze kadar olan süreci kapsadığı görülmüştür. Feminizmin siyasal bileşenleriyle birlikte 1970’lerde sosyal bilimlerde de kendini gösterdiği görülmüştür. Bu konudaki ilk bilimsel çalışma ise Mary Wollstonecraft tarafından 1792’de yayınlamıştır (Sevim, 2005).

Özellikle psikolojide ortaya atılan bilgilerin cinsiyetçi tutumu içerip içermedikleri sorgulanarak toplumsal cinsiyet eşitliği kavramı feminist bakış açısıyla eleştirilmiştir (Rampton, 2008).

Feminizm, basitçe ifade edildiğinde kadın erkek arasındaki ayrımcılığa karşı durmuştur. İki cinsiyet arasındaki tüm toplumsal, ekonomik, sosyokültürel ve siyasal eşitliği savunmuştur. Genel olarak bakıldığında feminizm tüm kadınların temel hak ve özgürlüklerine sahip olmasını hedeflemiştir. Temel objeleri de erkeklere ayrıcalık tanıdığı düşünülen konular olan iş, eğitim, sağlık, çocuk bakımı vb. olmuştur.

Feminizm, biyolojik bakış açısından sıyrılıp statü kapsamında kadın ile erkeğin toplumsal ilişkilerinde çatışma olduğunu ileri sürmüştür. Geleneksel normlara dayanarak Kadının değersizleştirilmesi bu çatışmayı ortaya çıkarmıştır. Dolayısıyla kadınların erkeklerle olan ilişkinin değiştirilmesinin neticesinde de toplum dinamiğinin zedelenmesi önlenerek insanlık tarihinin akışının değişebileceği ortaya çıkmıştır (Mitchel, 1995).

Araştırmalardan elde edilen bilgiler ışığında feminizm kavramı hakkında tek bir tanım yapmak mümkün görülmemiştir. Yine de en kabul edilebilir ve ortak sayılabilecek tanımın 1995 yılında yayınlanan çalışma ile Mitchel'e ait olduğu söylenmiştir.

Feminizm kavramının tanımlanması sırasında tek bir ifadeye bağlı kalmak mümkün olmadığı gibi tarihsel süreçler penceresinden feminizme bakarken de sabit bir tarihsel çizgide yorumlanması mümkün görünmemiştir. Dolayısıyla feminist hareketler tarihi serüvenlerini tamamlarken çeşitli perspektiflerden yararlanılmıştır.

Bilim insanlarının kimi feminizmi iki dalga şeklinde açıklamaya çalışmış, kimi de gelişim süreçlerini göz önünden bulundurarak üç veya dört dalga şeklinde bölümler halinde açıklamıştır. Bu durumun nedenleri arasında feminist grupların farklı zaman dilimlerinde farklı talepleri olması ile açıklanabileceği gibi kapitalist sistemin farklı şekillerde eleştirilmesi olarak da açıklanabilmiştir. Bu çalışmada yapılan taramalar sonucunda feminizm kavramı kronolojik bir şekilde üç dalga olarak açıklanmıştır. Feminist dalga hareketleri 18. yüzyıl ile 21. yüzyıl arasındaki tarihi dönemleri içermiştir. Bu yüzyıllar arasında feminist kadınların farklı ideoloji, kuram ve anlayışların etkisinde kaldığı görülmüştür (Taş, 2016). Kadınların etkilendiği farklı anlayışlar -doğrudan ya da dolaylı olarak- haklarını elde etme yolunda sergiledikleri amaç ve istekleri hususunda da tesirli olmuştur.

2.1.1. I. Feminist Dalga

Feminizmin birinci dalga hareketi 18. yüzyılda ortaya çıkmış ve bir sonraki yüzyılın sonlarında etkisini arttırarak git gide belirginleşmiş ve temelini Wollstonecraft'ın “Kadın Haklarının Savunusu” adlı eserinde kadın haklarına yönelik talepleri doğrultusunda şekil almıştır. Eserde genel olarak açıklamak gerekirse kadınların oy kullanması, mülkiyet hakkı edinmesi gibi isteklerle birlikte eğitimde de erkeklerle aynı hak ve özgürlüklere sahip olması gerektiği belirtilmiştir. Bahsi geçen talepler aslında dönemin izlerine bakıldığında temel haklar kapsamında değerlendirilmiştir (Wollstonecraft, 2004). Bu dönemde yayınlanmış olan çalışmalar incelendiğinde kadınların özgürlükleri başta olmak üzere oy verme ve iktidarda yer alma hakları gibi siyasal temelli istekler ile eğitimde fırsat eşitliğine yönelik taleplerin bulunduğu bildiri ve eserler ortaya konmuştur.

Birinci dalga hareketine mensup feminist kuramcılara göre bir ülkede yaşayan bir vatandaş olarak her kadının o ülkede yaşayan bir erkekle aynı temel hak ve özgürlüklere sahip olması gerektiğini savunmuşlardır. Her bireyin doğal haklar denilebilecek her türlü ayrımcılıktan temizlenerek bir “insan” olarak değerlendirilmesi gerektiğini ileri sürmüşlerdir. Yine aynı dönemde kadınların ev işleriyle büyük oranda sorumlu oldukları görülmüştür, bundan ziyade hareket alanlarının genişlemesi gerektiğini savunmuşlardır. Kadınlara bu özgürlüğün tanınmadığı ev hayatlarını da eleştirilerine sık sık konu etmişlerdir (Donovan, 2019).

Türkiye’de feminist hareketlerin gelişimi irdelendiğinde, ilk adımları Osmanlı Devleti’nin son zamanlarında batılı hayranlığıyla birlikte zengin ve eğitilmiş olan Osmanlı kadınlarının attığı görülmüştür. Cumhuriyet’in ilan edilmesiyle birlikte Anadolu kadınının da hak arayışı artarak devam etmiştir.

Erken Cumhuriyet döneminde başlayan bu feminist hareketler, 1970’lere kadar ortak toplumca benimsenirken, bu yıllarda dünyada yükselen sol hareketler ülkemizi de etkilemiş ve feminizmin özellikle sol kesim tarafınca daha belirgin biçimde savunulduğu görülmüştür. (Metintaş, 2018).

Bu dönemde öncelikli mücadele konusu sosyal ve siyasal haklar olsa da kadınların ırkçılığa karşı mücadelesi de söz konusu olmuştur. Kadınlara oy kullanma hakkının tanınması tam 21 ülkede I. Dünya Savaşı’nın sonlarına doğru gerçekleşmiştir. Türkiye de bu ülkeler arasında başlarda yer almıştır. Bunun yanında Fransa da eşitlik arayışına girmiş, eğitimde fırsatların eşitlenmesi ile birlikte

kadınların çalıştıkları işler ve işlerinden kazandıkları ücretler konusunda da birçok köklü değişikliğe gitmiştir (Bensadon, 1994). Öncü ülkelerin çabaları neticesinde cinsiyetler arasındaki özgürlük ve eşit hak arayışları Avrupa'nın geri kalan ülkelerinde de hızla yaygınlaşmıştır.

Birinci dalga feminizm, Millett (2000)'e göre toplumdaki ataerkil yapının değişmesi için gerekli olan anlayışın temelini atmıştır. Meydana gelen bu toplumsal hareket “cinsel devrim” şeklinde adlandırılmış, kadınların statüleri ve toplumsal rolleri bakımından insanlığın zihinsel yapısına etkide bulunarak tepki gösterebilecek cesaret ve güce erişilmesini sağlamıştır (Taş, 2016).

“On dokuzuncu yüzyıl feministleri, kendi egemen beyaz erkeklerin ve onların devletinin önyargılarını (ve daha da fazlasını) keşfediyorlardı” (Mitchel, 1995)

Birinci feminist dalga hareketleri kadınların tüm çalışmaları sonucunda yasal hak taleplerini kısmen de olsa kazanmalarını sağlamıştır. Buna ek olarak da birçok kazanımı beraberinde getirmiştir (Rampton, 2008). Sosyal politik düzlemde ilerlediği görülen birinci dalga feminizm hareketi neticesinde ikinci dalga olarak hareketinin karakteristik şemasını oluşturmuştur.

2.1.2. II. Feminist Dalga

Feminizmin birinci dalga hareketinin ardından kadınların yasal haklarının bir kısmını elde ettikleri görülmüştür. Değişim cesaretinin getirdiği farklı istekler bu dönemde kendini göstermeye devam etmiştir. Kadınlar farklı hukuki hakları da yenilerine dahil ederek siyasal, sosyal ve ekonomik taleplerde bulunmuşlardır. Bu durumun yanı sıra kamusal ve özel çalışma alanlarda kadın ile erkeğin daha eşit ve kadınların daha özgür olması yolunda yeni haklar mücadelesine başlamışlardır.

Batı'nın 1960'lı yıllarda değişim yaşaması kadınların düşünce yapısını da etkilemiştir. Hukuki olarak kadınlar haklarını erkeklerle eşit şartlara taşımış olsa da ataerkil toplum yapısının içerisinde pratikte sömürü uzun süre devam etmiştir. Bu sömürü kadınların biyolojik farklılıklarından ya da toplum normlarında biyolojik farklılığı barındırmasından değil toplumun ataerkil yapısından kaynaklanmıştır.

Türkiye'deki kadın hareketleri gelişimsel olarak incelendiğinde bu yıllara denk gelen çalışmalarda kadınların kurduğu yeni dernekler görülmüştür. Buna ek olarak meclisteki temsil oranının arttığını da görülmüştür. Bu bilgiler dışında Türkiye'de

çok fazla bilgiye ya da çalışmaya rastlanmamıştır (Tekeli, 2004). Bu dönemin şartlarında tüm siyasi oluşumların feminizmi aykırı olarak değerlendirmesinden dolayı (Kara, 2006), mevcut siyasi koşullarda kendilerine yer edinemeyen kadın örgütleri, 1980 sonrası dönemde bağımsız örgütlenme yoluna gitmiştir (Çaha, 1996).

Feminizmin önde gelen isimlerden Simone de Beauvoir'ın sarf ettiği "kadın olunmaz, kadın doğulur" sözü bu düşünceyi sloganlaştırmıştır. Ayrıca kadın olmayı ve kadınlıkla alakalı durumları sosyal bilimler çerçevesinde psikolojik, sosyolojik ve felsefi olarak "İki Cins" isimli eserinde incelemiştir. Daha çok okura ulaşması ve toplum tarafından doğru anlaşılması gayesiyle çok sayıda örneğe yer verdiği eseri feminist literatür için yapı taşı konumunda olmuştur.

Feminist hareketin ikinci dalga döneminde tüm kadınlara yönelik kadınlarla birlikte yürütülen bir oluşum halini aldığı böylece belli bir grup kadını temsil etmekten uzaklaşmıştır. Böylece kadınların farklı kültürlere sahip olsalar da, farklı dünya görüşleri olsa da veya siyasi olarak farklı düşünceleri olsa da birbirlerini tanımlarını için ortam hazırlanmıştır. Farklı algılara sahip ya da farklı yönlere bakan kadınların bir araya gelmesi bilinç yükseltme tanımını ortaya koymuştur. Bilinç yükseltme ile kadınların kendilerini tanımları dolayısıyla kendilerini ve diğer kadınları toplumsal cinsiyet rolleri sonucunda sosyal alandaki etkilerini sorgulamalarını sağlamıştır. Kadınlar başta kendilerini ilgilendiren konular olmak üzere tüm baskılanmaları, yasak ve kısıtlamaları eleştirme eğilimine girmişlerdir. En sonda tüm kadınların birlikte harekete katılması "kız kardeşlik" argümanını ortaya çıkarmıştır. Kılıç (1998), ikinci feminist dalganın kadınlar üzerindeki etkisini şöyle dile getirmiştir; "İkinci dalga feministler artık cinsler arasında sosyalizasyon yoluyla yaratılan eşitsizlikleri kadının ezilmesinin ana nedeni olarak görmüyorlardı. Tersine kadınların erkeklerden farklı yanlarının kadın özgürlüğünün tohumlarını içerdiğini düşünmekteydi. Erkeklik ve kadınlık arasındaki kutuplaşmayı azaltmak yerine, kadınların tarihsel ve psikolojik deneyimlerinden onlar için güç kaynağı olacak yanlar bulup tanımlamaya çalışıyorlardı."

Feminizm ikinci dalga hareketinin kapsamında kadınları toplumdaki değişim ve dönüşümünü hedefleyip radikal ve kapsamlı bir istek olmuştur. Bu dönemde feministler tüm alanlarda mücadelelere devam edip siyasal, kültür ve bilim alanlarında birçok yayınlar yapıp eylemler ve örgütlenmeler gerçekleştirmişlerdir. Gerçekleştirilen tüm bu mücadelenin temel hedefi toplumdaki ataerkil yapı nüfuz ettiği her alanına müdahale etmek için olmuştur. Ama bu denli farklı görüşler ve

düşüncelere sahip kadının birlikte bulunuyor olması sonucunda farklı düşünce temeline dayanan feminizme yeni algıları oluşturmuştur. Farklı bir ideoloji ve dünya görüşünü benimseyen kadın grupları feminist hareketinin içinde yer almayı kendi içlerinde tartışmalar doğurduğu görülmüştür. 1980 sonrası devirde farklı siyasi görüşte bulunan kadın gruplarını ortak paydada birleştiren nokta kadın sorunları olmuştur. Farklı siyasi görüşlere mensup kadın örgütlenmeleri kendilerini feminist şeklinde görmese de kadın sorunlarına eğilerek bu hareketleri devam ettirmiştir.

İkinci feminist dalgasının içerdiği bazı siyasal bileşenlerden yanı sıra sosyal bilimleri de etkilendiğini söylemek doğru olacaktır. Gürel (2017), feminizmin 1970’lerde artan etkisinin özellikle sosyoloji ve felsefe gibi sosyal bilimlerdeki çeşitli dallarını etkilediğini oldukça kısa süre içinde gösterdiğini, fakat psikoloji üzerindeki etkisini göstermesinin biraz daha gecikip sınırlı olduğunu ifade etmiştir. Bu dönem içerisinde sosyal bilimler disiplinlerindeki bilgilerin cinsiyetçi yapılarını sorgulamakta olan feminizm, psikolojide de bu işlevi üstlenmiştir. Hatta psikolojiyi toplumsal cinsiyet eşitlik ile ilgili problemler için çözüm önerileri feminist bakış açısıyla eleştirmiştir (Rampton, 2008).

İkinci feminist dalganın içerdiği siyasal bileşenlerin yanı sıra sosyal bilimlerinde etkilendiğini söylemek yerinde olacaktır. Feminizmin 1970’lerde artan etkisi özellikle felsefe ve sosyoloji gibi sosyal bilimlerin çeşitli dallarında etkisini oldukça kısa sürede göstermiş olsa da, psikolojideki etkisini göstermesi daha gecikmeli ve sınırlı olmuştur (Gürel, 2017). Bu dönemde sosyal bilimlerin disiplinlerinde bilgilerin cinsiyetçi yapılarını sorgulayan feminizm, psikolojide de aynı işlevi üstlenmiştir. Hatta psikolojinin toplumsal cinsiyet eşitliği ile alakalı problemlere yönelik çözüm önerilerini feminist bakış açısı ile eleştirmiştir (Rampton, 2008).

Feminizmin psikolojide de etkisini göstermeye başladığı yıllarda psikoloji profesörü Naomi Weisstein öne çıkan en önemli isimlerin başında gelmiştir. Akademik hayatı boyunca yaşadığı cinsiyet ayrımcılığını ve psikolojik şiddeti akademik yayınlarına ek olarak sahne sanatları yoluyla da anlatmaya çalışmıştır. Psikolojinin ataerkil bir yapı içinde bulunduğunu da ifadelerle eleştirmiştir; “Psikoloji, esasında kadınların ihtiyaçlarını yada isteklerini bilmenin yanında kadınların neye benzediğini bile bilmemektedir. Dolayısıyla psikolojinin kadınlarla alakalı söyleyecek pek bir sözü yoktur.” (Yetener, 2019).

Dönemin adından söz ettiren önde gelen psikoloji çalışmalarına yönelik eleştiri sahiplerinden biri de psikoloji profesörlerinden Sue Wilkinson olmuştur. Ona göre ana akım psikoloji kadını tek bir kategori olarak ele almıştır, bilim insanı olan Wilkinson (1997) da yaptığı çalışmalar ile bu durumu eleştirmiştir. Kadınların yaşamda elde ettikleri deneyimleri psikolojinin göz ardı ettiğini, kadınlarla alakalı çıkarımlar yaparken erkeklerle karşılaştırmaya çalışıp tek başlık üzerinden sınırlı hareket ettiğini belirtmiştir.

İkinci dalga feminizm döneminde psikoloji bilimine mensup ana akım psikoloji kurumlarında başka APA (Amerikan Psikoloji Birliği) ve BPT (Britanya Psikoloji Topluluğu) olmak üzere feminist akademisyenler kendilerine yer edinerek varlıklarını ispat etmeyi başarmışlardır (Gürel, 2017).

Yine bu dönemde farklı ideolojilere sahip kadın hareketleri kendi feminist düşüncelerini savunurken özellikle 90'lı yıllarda, Müslüman feminist hareketler belirginleşmeye başlamıştır (Kara, 2006).

Böylelikle Türkiye'de de kendi kültürüne mahsus bir muhafazakar feminizm eğilimi doğmuştur. İslam dini ile feminist anlayış daima gerilim halinde olmuştur. Bu tansiyon her iki tarafın düşünürleri tarafından yükseltilmiştir. İslam'ın kökeninde erkek kadın eşitsizliğinden geldiğini savunan ve birden fazla eşle evlilik, örtünme ve benzeri gibi İslami hareketlerin feminizme engel olduğunu savunanlar bu iki kutbun bir araya gelmesini imkânsız olarak değerlendirir. Buna karşı olarak İslam düşünürleri ise Müslümanlara erkek kadın eşitliğiyle alakalı bir sorun bulunmadığı iddiasından yola çıkarak, feminizmin İslam dininin özüne zararının dokunduğunu savunur. Böylece “feminist anlayış ile İslam asla birlikte anılamaz” savını başka bir yönüyle İslamcılar da destekler. İslami değerler esasında kadın haklarını savunan bu yeni oluşum, laik kesimin muhafazakar kadınlarla ilgili algısında da farklılaşma oluşumuna yol açmış ve bu kadınların kamusal alanda bulunarak hak arayışlarını devam ettirmelerinin önünü açmıştır (Akman, 2008). Başörtülü kadınlar bu yıllarda birçok alanda eşit haklara sahip olabilmek için mücadele vermiştir (Tar, 2013).

Öte yandan Türkiye'de Kemalist kadın oluşumları da kendilerine has bir dinamik barındırmaktadır. Cumhuriyet devrinde kadının özgürleşmesi noktasında birçok adım atılsa da özellikle toplumsal cinsiyet eşitliği hususunda geri kalınmıştır. Bu eksiklerin sonucu olarak da, erken cumhuriyet döneminin toplumsal dönüşümlerinin altında cinsiyetsiz ve fedakar bir kadın tanımı merkeze oturtulmuştur (Boratav, 2011; Müftüler Bac, 1999).

Türkiye’de egemen olan devlet ekolü, kadını kamusal alanda daha özgürleştirici birçok uygulamaya imza atarken, geleneksel aile kurumuna karışılmamış, kadının özel hayatında bulunan cinsiyetçi eşitsizlikler devam etmiştir (Arat, 2010; Diner ve Toktaş, 2010).

Dolayısıyla, feminizmin Kemalist yorumu uluslararası alanda liberal, radikal veya sosyalist feminizm kavramları noktasında anlaşılabilir bir kavram olmamıştır. Bu araştırmada, siyasal yönelimler Türkiye’de mevcut bulunan kadın hareketlerinin esas ideolojik hatlarını içine alacak şekilde müstakil bir değişken şeklinde kurgulanmıştır.

2.1.3. III. Feminist Dalga

Üçüncü feminist dalga 1990 yıllarının başında, ondan önce çıkan ikinci dalgaya bir tepki olarak çıkmıştır. Feminizmin ikinci dalgasında oluşan algısal problemler ve pratiklerdeki ikircikli yapı üçüncü dalganın doğmasına etki etmiştir. Üçüncü dalga bazı feminist ekollerin sadece bazı kadın gruplarına odaklandığını, bunların özellikle orta ve üst sınıf beyaz kadınlar olduğunu söylemiştir. Buna dayanarak bu dar bakış açısına karşı çıkmış ve feminizmin daha geniş bir düzlemde araştırılması gerektiğini vurgulamıştır. İkinci feminist dalganın kadınların algısına işlenmiş tek çeşit kadın algısına karşı, üçüncü feminizm dalgası kadınların sadece belli bir kısmını baz alan indirgemeci yaklaşımı reddetmişlerdir. Üçüncü dalga feministleri kadınların sıkıntılarıyla bireysel bir yaklaşımla ilgilenilmesi gerektiğini söylemişlerdir. Özveri (2009)’a göre üçüncü feminizm dalgasına mensup feministlerin ondan önce gelen diğer iki dalganın üyelerine oranla daha çeşitli meselelere odaklanmışlardır. Postmodern fikirlerden etkilenen üçüncü feminizm dalgası, ideolojik kimlik siyasetin etkisinden arınarak feminist değerleri ve pornografiye karşı mücadeleyi odak noktası haline getirmiştir (Rampton, 2008). Bunun yanında kadın cinselliği, kadına karşı şiddet ve kadınların güçlendirilmesi gibi konularla mikro düzeyde meselelerle ilgilenmişlerdir. Üçüncü dalga feminizm kadınları baskılayan ve onların özgürlüklerini kısıtlayan konulara yönelmişlerdir. Cinsiyet eşitliliği konusunda değişime yol açacak algıyı arttırmaya yönelik hareket ve eğitim düşünceleriyle bu yolda öncü olmayı amaçlamışlardır.

Üçüncü dalga feminizm akımı çoğunlukla ırk, etnik köken, cinsellik, cinsiyet, siyaset konularını araştırarak, feminist bakış açısıyla bu konulara teorik bir çerçeve çizmeyi amaçlamıştır. Josephine Donovan’ın yazdığı "Feminist Teori" isimli

araştırmada Donovan, ikinci feminizm dalgasının temsilcilerinin aynı zamanda liberal aydınlanmanın öncülerinden olduğunu söylerken üçüncü feminizm dalgasının temsilcilerinin siyasal bir karakteri temsil etmediklerini bunun dışında postmodern bir bakış açısını benimsediklerini söylemiştir. Tarihsel olarak bakıldığında bu tarihte postmodern bir bakış açısı benimseyen sosyal bilimlerin daha çok kültürel antropoloji ve sosyoloji gibi alanlarda feminizm izleri keskin bir şekilde görölmektedir. Psikoloji bilimi ise pozitivizmle olan kuvvetli ilişkisinin dışında postmodern feminist akımlarla sınırlı düzeyde ilişki kurmuştur.

Bu dönem feministleri sadece erkek ve kadın arasındaki cinsiyet eşitsizliğine karşı bir duruş sergilemekle kalmamış, aynı zamanda kadın bakış açısını yaymak niyetiyle sosyal hayat ve adalette eşitlik, ekonomi, çevresel sorunlar, güvenlik sorunları ve savaş gibi evrensel konulara değinmişlerdir. Bundan çıkarılan çözüm yolları kadınların hem pratik hem de teorik şekilde fikir ayrılıklarına sürükleyerek gruplaşmalara yol açmıştır. Üçüncü dalga feministleri temelde ataerkil sosyal yapıya sahip olan kalın yapıyı bozarak yeni açıklamalar getirmek ve kendi fikirleriyle toplumsal yapıya etki etmek istese de ortak bir fikir görüşüne sahip olamamışlardır. Anlaşıldığı üzere feminizm savunucularının kendi bireysel görüşleri ve bu görüşlerden ortaya çıkan fikirlerini ifade şekilleri, ayrıca bu fikirleri çeşitli kuramlar çerçevesinde açıklama biçimleri birbirinden farklı gruplara ayrılmalarına sebep olmuştur.

Feminist teorinin içinde barınan pek çok sayıda kuramla birlikte temelde kadınların cinsiyetiyle alakalı baş etmesi gereken doğru olmayan algı ve sorunları, ekonomik, idari, hukuki, sosyal ve siyasal alanlarda yaşadıkları toplumsal cinsiyet ayrımcılıkları ve eşitsizlikleri, kadınların özel veya kamu sektörü içerisinde yaşadığı baskı, sömürölme ve ikinci plana atılma gibi durumları sonlandıracak çeşitli çözüm yolları bulmak için çalışmıştır. Feminist teorisi içinde barınan çeşitli yaklaşımlar ve kuramlardan ötürü farklı feminist olguları ortaya çıkartmıştır. Ortaya çıkan tüm feminist olguların mücadele ettiği her sorunun kaynağına göre çeşitlilik gösterdiği gözlenmiştir. Örneğin radikal feministler toplumdaki ataerkil yapısı kadını kısıtladığını ve bastırıldığını hatta şiddete maruz kalmasının bir sebebi olduğu düşüncesi ile bu yapıyı ortadan kaldırılmaya çalışırken; liberal feministler ise kadınları sosyal ve ekonomik olarak erkekler ile haklar ve koşullar açısından eşit olması için çalışmışlardır.

2.1.4. IV. Feminist Dalga

Toplumların kültürel yapılarına karşı çıkan tüm hareketler sanatsal içeriklerle kendini göstermiştir. Kitle iletişim araçlarının yaygınlaşmasının ardından bu başkaldırı sosyal medyada aktifleşmiştir. Sosyal medya aracılığıyla toplumsal düzendeki aksamalara ses çıkarmak için iş birliği yapmak kolay hale gelmiştir. Böylece ortak görüşlerde ancak birbirinden uzakta olan toplulukların iletişim kurma ve birbirlerinden etkilenme düzeylerinde artış olmuştur. Sosyal medyanın yaygınlaşması ise ağların etkileycilik potansiyellerinde de artış olmuştur. Böylece toplumlar bireylerin yaş, meslek ya da etnik kökenlerindeki farklılıklara rağmen karışık yapıları bir toplum gibi bir arada mücadele etmişlerdir. Ayrıca bu mücadele sosyal ağların kullanılması sayesinde zaman ya da mekan kısıtlamasına uğramadan gerçekleşmiştir (Akan, 2020).

Sosyal ağların feministlerin hedeflerinden olan daha adil ve eşit bir dünya düzenini sağlamak açısından önemi birçok kez belirtilmiştir. Bireylerin sosyal medyada aktif olarak rol almaları bilgiye ulaşma, analiz etme ve çeşitli yeniliklere sebep olma gibi etkileri olduğu görülmüştür. Dolayısıyla feminist hareketler gibi toplumsal değişikliği hedefleyen hareketlerin sosyal ağlarda daha aktif olarak yer alması kaçınılmaz olmuştur (Kaya, 2018).

1980li yıllarda internet kullanımında yaşanan artış nedeniyle gelecek on yıllarda feminizmin toplumsal hareketleri bağlamında da etkili olmuştur. Çeşitli sosyal medya mecralarının kullanımı sayesinde de feminizmin çevrimiçi olarak yayılmasını hızlandırmıştır. Sonuç olarak toplumsal hareketlerin daha çok dijital ortamlara kaydığı belirtilmiştir. Böylece “IV. Dalga Feminizm” olarak belirtilen feminizm dalgası “Dijital Feminizm” olarak da adlandırılmıştır (Akan, 2020).

Kaya (2018), kadınların herhangi bir etnik köken, yaş ya da meslek fark etmeksizin sosyal medyada iletişim kurduklarını böylece birbirlerinin maruz kaldıkları sorunların tüm kadınların ortak sorunuymuşçasına irdelenip ele alındığını belirtmiştir.

Feminizmin üçüncü ve dördüncü dalgalarının kesiştiği nokta ele aldıkları konuların aynı oluşundan kaynaklanmıştır. Her iki dönemde de başta beyaz olmayan kadınlar olmak üzere kadınların bireyselliği ve Queer teori gibi konuları değinmiştir. Yalnızca dördüncü dalga feminizmde bu konularla mücadele edilen mecra dijital

platformlar olmuştur. Yani mücadele konuları değil mücadele alanları değişiklik göstermiştir (Akan, 2020).

Çevrimiçi feminist aktivizm ile çevrimdışı arasındaki amaç farklılıklarından doğan eleştiriler olsa da çevrimiçi hareket neticesinde “hashtag feminizm” kavramı doğmuştur. Böylece dijital feminizm kavramı toplumsal cinsiyet konusuyla alakalı tüm durumlarda vazgeçilmez hale gelmiştir (Kaya,2018). Ayrıca dünyadaki tüm insanların 21. yüzyılda mekan gözetmeksizin iletişim halinde olabilmeleri nedeniyle sokak eylemlerinden çok daha fazla sayıdaki katılımcıya ulaşmayı sağladığı için feminist hareketin daha fazla güçlendiği söylenmiştir (Akan, 2020).

Dördüncü dalga feminizmin sosyal medyada fazlaca yaygınlaşmasında maliyet konusunda daha tercih edilebilir olması da rol oynamıştır. Ana akım medya organlarının aksine kar amacı gütmeyen sosyal düzene bir yenilik getirmek olmuştur. Ayrıca ana akım medyayı kadın perspektifinden sıkça eleştiren bir medya alanı olmuştur (Tekvar, 2017). Feminist hareketlerle ilgilenen ancak bunun için yeterli zamanı olmayanlar için de esnek zamanlı ve mekan zorunluluğu barındırmadığı gerekçeleriyle işlevsel niteliğe sahip olmuştur (Akan, 2020). Dijital ortamlarda oluşturulan bu etkinlikler neticesinde birbirlerini tanımayan bambaşka coğrafyalarda yaşayan bireylerin arasındaki duygusal bağın oluşturulması ve kurdukları ilişkiler neticesinde kendilerini bir topluluğun parçası olarak düşünmelerine olanak sağlamıştır (Kaya, 2018). Sosyal medya aracılığıyla kadın nefretine ve cinsiyetçi söylemlere karşı bir çağrı kültürü de karşımıza çıkmaktadır. Bu kültür gündelik aktiviteleri kapsamaktadır (Akan, 2020).

2.1.5. Feminizm İle İlgili Çalışmalar

Feminizmin tarihsel serüveninde literatür ışığında sosyal bilimlere etkileri ve girdiği etkileşimler incelenmiştir. Sosyal bilimlerin farklı alanlarında iyi ilişkiler geliştirdiğine ulaşılrken psikolojiyle ilişkilerinde çelişkilere ve çeşitli eleştirilere rastlanmıştır. Yine de feminizm, feminist kimlik, gelişimsel feminist kimliğe yönelik anlayışı değişken çeşitlerinden sayılarak tanımlanan psikoloji araştırmalarında yeterli doygunluğa ulaşamadığı görülmüştür. Daha önce yapılmış araştırmalar bu çalışma içinde incelenerek alan yazına değer katacaktır, bundan dolayı önem taşımaktadır.

Bilimsel çalışmalar yaparken öncelikle ölçüm araçlarını geliştirme ve feminist kimlik ölçme hedeflenmiştir. Bu yapılırken feminizmin çok boyutluluğu ve ideolojik

yapısı ile tarihsel süreçlerinin hususunda bazı tartışmalar yaşanmıştır. Örnek olarak Spence, Henley ve McCarthy (1998) gibi araştırmacılar feminizmi ideolojik kökeninden yola çıkıp siyasal yönelimleri kapsamında kadınlarında dahil olduğu liberal, sosyalist ya da radikal feminizm gibi kategorilerine uygun ölçme araçlarını geliştirmişlerdir. Bazı diğer araştırmacılar ise feminizmin tarihsel gelişim süreçlerini ele alıp dalga hareketlerinden birisine dahil olan feministlere ölçme araçlarını geliştirmiştir (Aronson, 2003).

Bazı araştırmalarda bireyler feminizm ile ilgili eğilimleri ölçerken bir soruyla “Kendinizi feminist olarak tanımlar mısınız?” kullanırken (Klonis, Endo, Crosby and Worell, 1997), bazı araştırmalarda feminist sivil toplum örgütlerine üye olup olmadıklarını sorgulamamışlardır (Cowan, 1992). Bazı çalışmalarda ise araştırmacı kadına yönelik tutumları ölçmeyi hedeflerken (Spence and Helmreich, 1972), bazıları feminizme yönelik tutumları ölçmeyi hedeflemişlerdir (Fassinger, 1994). Feminist kimliği ölçerken literatürde farklı farklı görüşler yer almış olsa da gelişimsel yaklaşım önemli bir noktada durduğu gözlemlenmiştir. Feminist kimlik ölçmek hedefi olan Downing ve Roush’ın gelişimsel model kullanılarak ortaya çıkan Birleşik Feminist Kimlik Ölçeği (Feminist Identity Composite Scale, Fischer et al., 2000) pek sık kullanılmıştır. Ölçekte var olan gelişimsel model açığa vurma, aktif katılım, pasif kabul, sentez ve yayılmaya karşılık gelir şekilde beş adet alt ölçek bulunmaktadır. Ölçek, temelinde isteneni ölçüyor görünse de kavramsal içeriğinden çeşitli eleştirilere uğramıştır. Bu eleştiriler de ölçek kimliği ölçme hedefinin yanısıra feminist kadın hareketine yönelik tutumları da değerlendirdiğini içermektedir (Zucker and Bay Cheng, 2010).

Gelişimsel feminist anlayış ile arasındaki bağın irdelendiği değişkenlerden bir tanesi de benlik algısı ile alakalı etki olmuştur ve irdelendiği çok sayıda çalışma mevcuttur. Hasbrouck ve Snyder (1996) tarafından icra edilen araştırmada Rousch ve Downing’in gelişimsel çalışmasındaki pasif kabul merhalesinde olan kadın bireylerin negatif beden algıları içerisinde oldukları sonucuna varılmıştır. Bir başka çalışmada ise yine pasif kabul merhalesinde olan kadın bireylerin cinsiyetleriyle alakalı kolektif benlik saygılarının başka aşamalarda bulunan kadınlara nazaran daha düşük seviyede olduğu bulgusuna ulaşılmıştır. (Carpenter and Johnson, 2001) Modelin sentez kısmında olduğuna inanılan kadın bireylerin benlik algılarının pozitif yönde olduğu dolayısıyla bedenleriyle alakalı da olumlu bir kabul geliştirerek özellikle yeme bozukluklarıyla alakalı eğilimlerinin düşük seviyede olduğu görülmüştür. (Murnen

and Smolak, 2009) Sonuç olarak feminist kimlik yapısının insanlar üzerinde koruyucu bir etkide bulunduğu sonucu çıkarılmıştır. Geleneksel cinsiyetçi psikoterapistlerle bir araştırmada bulunan Rickard ve McNamara (1989) modelin açığa vurma kısmında olan bir kadın bireyin sisteme karşı içinde biriktirdiği öfkenin belli bir zaman sonra patolojik bir öfke şeklinde dışarı çıkarılmasına yol açacağını belirtmişlerdir. Feminist kimlik yapısının insanların kişilerarası ilişkilerle irtibatını göstermesi bakımından bu tarzda yapılan çalışmaların önemli olduğu yadsınamaz bir gerçek olarak kabul edilmiştir.

Rousch ve Downing'e ait gelişimsel model ele alınarak ortaya konulan ölçeklerde olduğu gibi psikolojik çalışmalarda işlevsel bir altyapıya sahip yaklaşıma da birçok eleştiri yöneltilmiştir. Modelin görgül çok sayıda desteği bulunsa kadınların hayatlarındaki özgün deneyimleri önemsemediği doğrultusundaki eleştiriler feminist kimlik yapısının gelişimsel modelde bulunan merhaleler ile ortaya konulamayabileceğini onun yerine daha farklı deneyimlerin bir araya getirilmesiyle oluşturulabileceğini savunmuştur. Feminist kimlik gelişimini incelemek isteyen Hyde ve Bargad (1991) çalışmalarında Rousch ve Downing'in gelişimsel modeline de eleştiri getirmişlerdir. Modelin aktif katılım aşamasında kadın bireylerin kendilerini isimlendirirken "feminist" mefhumunu kullanıp kullanmadığının değerlendirilmemesini model açısından ciddi bir eksiklik olarak görmüşlerdir. Ayrıca kadın bireylerin feminist kimlik yapısına sahip olmalarıyla alakalı kendilerine ne söylediklerinin önemiyle ilgili de tartışmışlardır. Ayrıca bu modelin heteroseksüel ve liberal kadın bireyler için geçerliliği olduğu noktasında görüş bildirmişlerdir. Dolayısıyla pek çok kimliğin feminizm kavramının dışında kaldığı noktasında eleştiri getirmişlerdir. Purnell'e (2006) göre Rousch ve Downing'in geliştirdikleri model sadece feminist değerleri içine alması noktasında değil kadın bireylerin hayat boyu deneyimledikleri feminist yaşantılar hususunda da dışlayıcı olmuştur. Ayrıca bahsi geçen bu gelişimsel modelden daha farklı feminist kimlikle alakalı görüşler de ortaya konmuştur. Halihazırda var olan feminist yaklaşımların değişim geçirerek ideolojik çerçeve noktasında kadıncılık (womanizm) ve muhafazakar feminizm kavramları incelenerek sosyalist feminizm ile Marksist feminizm ayrımının ortaya konduğu öne sürülmüştür. (Jaggar and Rothenberg, 1984)

Henley ve arkadaşlarının (1998) geliştirdiği Feminist Perspektif Ölçeği (Feminist Perspective Scale), feminist kimlik kavramını ölçmeyi amaç edinen araştırmalarda çokça yararlanılan bir ölçme aracı olmuştur. Feminizm

sınıflandırmalarının görüldüğü ölçek feminist değerleri temele koyan bir ideolojiyle hazırlanmıştır. Liberal feminizm, kadıncılık, sosyalist feminizm, kültürel feminizm, radikal feminizm ve muhafazakar feminizm olmak üzere toplam 6 boyuttan meydana gelmektedir. Feminizm kavramını tanımlarken araştırmacıların feminist kimlik yapısına ideolojik olarak yakınlaşmalarını hedef koyan ölçeğin, feminizm kavramını tek başına kullanacak olmanın bilimsel açıdan yararını sorgulamıştır. Ancak bahsi geçen bu ölçeğe de çok çeşitli eleştirilerin geldiği görülmüştür. Örneğin, ölçeğin insanlarda feminist kimlik yapısını ölçmeyi hedef koyarken inanç ve ideolojileri ölçtüğü düşünülmüştür.

Çavdar ve Boyacıoğlu'da (2019) Kadıncı Kimlik Tutumları Ölçeği (Womenist Identity Attitudes Scale; Ossana, 1986) ile Birleşik Feminist Kimlik Ölçeği (Feminist Identity Composite Scale, Fischer et al. 2000) çalışmalarını Türkçeye uyarlamıştır. Ulusal literatür bu çalışma sayesinde biraz daha zenginleşmiştir. Ancak konusu feminizm olan ulusal ve uluslararası çaptaki çalışmalar incelendiğinde bu konudaki bilimsel geçerlik sağlanmış denilememiştir.

Feminizme yönelik tutumun ölçülmesi gelecekte yapılması muhtemel çalışmalarda çözülmesi için bir problem durumunda değerlendirilmiştir. Yeni bir bilimsel sorunun üretilmesi için ya da yeni bir kavramın genellenmesi için bir kavramın ölçülerek metodolojik açıdan katkı sağlaması beklenen bilimsel bir faaliyettir (DeVellis, 2012). Türkiye'de feminizme yönelik birçok ölçüm aracı olduğu ancak bu ölçüm araçlarının genellikle uyarlama çalışmalarından elde edildikleri görülmüştür. Bu ölçeklerin özgün Türk kültürünü yansıtmayacağı kaygısı da bilimsel olarak kanıtlanmıştır. Bu konu çerçevesinde geliştirilecek tüm ölçeklerin literatüre kazandıracığı kavramsal zenginlikten dolayı faydalı olacağı saptanmıştır. Ölçüm araçlarına yönelik bulgular değerlendirilirken alan yazında yer alan feminist kimlikle alakalı tüm çalışmalar incelenmiş ve bu çalışmaya katkıları sağlanmıştır. Genellikle sosyoloji çalışmalarında yer alsa da feminist kadın hareketleri ve feminist örgütlerle alakalı çalışmalara sosyal psikolojide de yer vermek gerekli olmuştur. Bunun yanında feminist kadın hareketleri ele alındığında, kadınların öz değişimleri ile yeni ve farklı kimlikler geliştirmesi konusunun araştırılması önemlidir. Kadın araştırmalarına bakıldığında alan yazında sosyoloji ve sosyal psikoloji bilimleri açısından feminist kimlik kavramına yönelik önemli çalışmaların olduğu gözlemlenmiştir. Ancak kişilerarası ve toplumsal bakış açısından, ayrıca feminist

kimliğin birey bazındaki etkileri incelenmesi bakımından bu konularla alakalı çalışmaların sınırlı düzeyde olduğu anlaşılmaktadır.

Psikoloji bilimi baz alınarak yapılan alan yazın taramasında, kadınların akademik başarıları, beden algıları, benlik saygısı, depresyon, yeme bozuklukları, cinsiyetçilik algıları gibi değişkenler feminist kimlik kavramıyla aynı çalışmalarda yer almıştır.

Feminist kimlik ve psikolojik iyi oluş hali arasındaki ilişkiyi araştıran çalışmaların birinde feminist kimlik geliştiremeyen kadınların diğer kadınlara oranla daha yüksek stres düzeyine sahip oldukları veya kendi kimliklerini tanımlarken feminist değerlere düşük düzeyde bağlılık duydukları anlaşılmıştır (Moradi, Subich and Phillips 2002). Burn, Aboud ve Moyles (2000)'in yaptığı araştırmada feminizmi destekleyen kadınların diğer kadınlara oranla cinsiyet kimliğine yönelik benlik saygıları daha yüksek bulunmuştur. Ama bunun yanında aynı araştırmada kadınların feminizmi desteklemelerine rağmen, kendilerine rahat bir şekilde feminist olarak isimlendirememişler, sadece feminizme ve onun değerlerine destek olduklarını söylemişlerdir. Fischer ve Good (1994) ile Liss, O'Conner, Morosky ve Crawford (2001) araştırmalarında feminist kimlik ve benlik saygısı arasında olumlu yönde bir korelasyon olduğu anlaşılmıştır. Bir diğer araştırmada akademik başarı ve feminist kimlik arasında yine olumlu bir korelasyona rastlanılmıştır (Valenzuela, 1993).

Uluslararası kapsamdaki alan yazın çalışmaları incelendiğinde feminist kimlik ile beden imajı ve beden imajı memnuniyetine yönelik tutumların ilişkisi incelenmiştir. Bu çalışmalardan biri olan Tiggemann ve Stevens (1998)'in yaptıkları araştırmada feminizmle alakalı tutumlar ve kilo ile alakalı kaygılar arasındaki ilişki olup olmadığı incelenmiştir. Araştırmada yer alan katılımcılar 18-60 yaş aralığında yer alan 180 kadından oluşmuştur. Örneklemde elde edilen veriler analiz edildiğinde 30-49 yaş aralığında bulunan kadınlarda anlamlı bir ilişki bulunamamıştır. Geri kalan tüm yaş gruplarında bulunan kadınların verilerindeki ilişkinin anlamlı bir yönde olduğu sonucuna varılmıştır. Bu bulgular yaşları arasında fark olan kadınların feminizm hareketlerinin farklı zamanlarına şahitlik ettiklerinden ya da katılım gösterdiklerinden kaynaklı olarak feminizmden farklı anlamlar çıkardıkları görülmüştür.

Murnen ve Smolak (2009) tarafından gerçekleştirilen meta analiz çalışmasında feminist kimlik ile alakalı olarak yeme bozukluklarını engellemesinin beden memnuniyetini arttırdığı bulunmuştur. Bu kapsamda feminist kimliğin koruyucu rolü

ortaya çıkarılmıştır. Kuramsal çerçeve araştırmalarında uyumlu bulgular gösteren bir diğer çalışma Snyder ve Hasbrouck (1996) tarafından gerçekleştirilmiş, feminist kimlik tutumlarının beden memnuniyetsizliğinden kaynaklı yetersizlik duyguların ile negatif yönlü anlamlı bir ilişkisi olduğu gözlenmiştir. Hurt ve arkadaşları (2007) tarafından çalışmada diğer çalışmalarda olduğu gibi değişkenler arasında görülen çelişki incelenerek alan yazındaki tutarsızlık giderilmek istenmiştir. Feminist kimlik ile çeşitli değişkenler arasındaki ilişkinin dolaylı etki göstermesinin nedeni olarak daha önce yapılan çalışmalardaki çelişki olduğu sonucu çıkarılmıştır. Yani feminist kimlik tutumları ile yeme bozuklukları, depresyon ya da benlik saygısı gibi değişkenlerin dolaylı ilişki gösterdikleri ifade edilmiştir.

Aronson (2003) tarafından yapılan araştırmada, araştırma amacı, kendini feminist olarak isimlendiren ve isimlendirmeyen kadınların demografik yapılarını incelemek olmuştur. Araştırma sonucunda kendini feminist olarak isimlendiren kadınlarla kendini bu şekilde tanımlamayan kadınlar arasında ait olduğu sosyal gruplar arasında farklılık olduğu ortaya çıkmıştır. Sonuç olarak kendilerini feminist olarak isimlendirmeyen kadınların erken evlilik yaptıkları, erken ebeveyn oldukları, eğitim düzeylerinin düşük olduğu ve sosyal olarak baskın olmayan etnik gruplara mensup oldukları anlaşılmıştır. Kendilerini feminist adı altında isimlendirebilen kadınların ise sosyoekonomik yönden orta sınıfta buldukları, eğitimlerinin olduğu ve kadınlarla ilgili çalışmalara alaka duydukları gözlemlenmiştir. Bunun yanında bu araştırmada geçen sosyoekonomik kavramının yüzüyle bir şekilde araştırıldığı göz önünde tutulmalıdır. Bununla birlikte feminist kimlik kavramının yer aldığı araştırmaların psikoloji biliminin gizli yönlerine değinecek ölçüde geniş çerçevede araştırılması gerektiği ve farklı yönlerden incelenmesinin önemli olduğu çıkarımına varılmıştır. Cataldo, Dunne ve Hung NG (1995) tarafından yapılan çalışma Yeni Zelanda Üniversitesindeki 145 kadın öğrenciyle Amerikan Merkezli Feminist Kimlik Geliştirme Ölçeği (FIDS; Bargad and Hyde, 1991) kullanılarak gerçekleştirilmiştir. Bu sayede kadınların feminist kimlik anlayışları ve öz benlik gelişimlerinin ilişkisi test edilmiştir. Katılımcılardan erken evrede feminist kimlik gelişimi gösteren bireylerin öz benlik kavramlarında da bireysel odaklı stratejileri benimseyenlerin anlamlı ilişkiler geliştirdikleri bulgusu elde edilmiştir. Bu bulgulara ek olarak geç evrede feminist kimlik gelişimi gösteren bireylerin öz benlik kavramlarında grup odaklı stratejileri benimseyenlerin anlamlı ilişkiler geliştirdikleri bulgusu elde

edilmiştir. Sonuç olarak ileri evrede feminist kimlik gelişimi gösteren kadınların öz benlik kavramlarını bireysel odaktan grup odağına değiştirdikleri bulunmuştur.

Rhodebeck (1996) tarafından yapılan çalışmada feminist kimlik ile feminist görüş arasında ilişki olup olmadığı ölçülmek istenmiştir. Yalnızca bu problem durumunun ölçülmesinin yanında cinsiyet ve zaman değişkenleri de denkleme dahil edilerek gerekli analizler yapılmıştır. Araştırmanın örneklem grubu için 1972-1992 yılları arasında gerçekleşen seçimlere yönelik elde edilen anketler aracılığıyla feminizmle alakalı yönelimler geçerlik ve güvenilirlik açısından test edilmiştir. Verilerin analizlerinden elde edilen sonuçlar incelendiğinde feminist kimliğin feminist düşünceden tamamen farklı anlamlara geldiği bulunmuştur. Bir diğer bulguda ise feminizmin de cinsiyet farklılıkları içerdiği yönünde olmuştur. Erkeklerde görülen kadınlarla özdeşleşme oranındaki düşüklük feminizmin içerisindeki cinsiyet farklılıklarını ifade etmiştir. Buna rağmen feminizmin hedefleri ve feminist politikaya yönelik hareketler söz konusu olduğunda erkeklerin de feminizme dahil oldukları görülmüştür. Bulgularda elde edilen sonuçlara göre hem feminist kimliğin hem de feminist düşüncenin ne kadınlar için ne de erkekler için farklı anlamlara gelmedikleri yorumu yapılmıştır.

Feminist kimliği psikolojik kötü muamelelerle ilişkiyi araştırmayı hedefleyen başka çalışmada örneklem grubunu yine üniversite öğrencisi seçilmiştir. Citarella ve Mueller (2015) çalışmaları için 171 lisans ve ön lisans öğrencisi seçerek 18-24 yaşları arasında değişiklik gösteren heteroseksüel kadının verileri toplamıştır. Bulgular sonucunda feminist kimliği alt boyutlarında açığa vurma ve yayılmasında pozitif yönlü ilişkiler bulunmuştur. Bahsi geçen alt boyutlar kadınların erkeklerle daha savunmasız oldukları, dolayısıyla erkeklerden ötürü kötü bir psikolojik muamele deneyimleri çeşitlilik gösterdiği sonucuna varılmıştır. Feminist kimlik sentez alt boyutundaki kadınlar kendisini daha çok anladıkları ve savunduklarını dolayısıyla her açıdan kötü muamelelere daha net tepkiler gösterdiklerini hatta erkekleri ile ilişkileri daha sağlıklı yol izlediği görülmüştür. Feminist kimliği ve psikolojik kötü muameleler arasındaki ilişkiler incelerken yaş ile din değişkenlerini kontrol edip yakın ilişkileri ve heteroseksüel yönelimi göz önünde bulundurarak anlamlı bir ilişkisi olduğu sonucuna varılmıştır.

Sabik ve Tylka (2006) tarafından yapılan çalışma feminist kimlik biçimleri, algılanan cinsiyetçilik deneyimleri ve yeme bozuklukları ile alakalı ilişkiyi incelemiştir. Araştırmanın örneklem grubu 256 üniversite öğrencisi kadından

oluşturulmuştur. Yapılan analizler sonucunda elde edilen bulgulara regresyon analizi yöntemiyle ulaşıp sentez ile aktif bağlılık alt boyutlarında ilişki olduğu tespit edilmiştir. Feminist kimlik biçimlerinden geri kalan üçü algılanan cinsiyetçilik deneyimleriyle ya da yeme bozukluklarıyla arasında herhangi bir ilişki bulunamamıştır. Örnekleme dahil edilen kadınların bazılarında elde edilen verilerde feminist kimlik biçimlerinden sentez ile aktif bağlanma alt boyutlarında farklılık görülenlerin algılanan cinsiyetçilik deneyimlerini ve yeme bozukluklarını yordadığı görülmüştür.

Eisele ve Stake (2008) yaptıkları araştırma için 435 öğrenciden veri toplamıştır. Elde edilen veriler feminist kimlik ve feminist tutumun öz yeterlikle ilişkisini incelemek amacıyla kullanılmıştır. Çalışmaya katılanların “Kadın ve Cinsiyet Çalışmaları” derslerini alanlar olmalarına özen gösterilmiştir. Katılımcılardan veri toplanması sürecinde ön test- son test yönteminden yararlanılmıştır. Yapılan analizler neticesinde ön test puanlarının feminist kimlik ile feminist tutumlardan alınanlarla öz yeterlik değişkeninden alınanlarla anlamlı bir ilişkisi olduğu sonucuna varılmıştır. Sonuç olarak ön test puanlarının analizlerine bakılarak feminist kimlik, feminist tutumlar ve öz yeterliğin birbirlerini önemli ölçüde etkilediği bulunmuştur.

Helms, Leonard ve Ossana (1992) yaptıkları çalışmada womanist yani kadıncı kimlik tutumlarının çevresel cinsiyet önyargısı algıları ile benlik saygıları arasındaki ilişki test edilmiştir. Bu çalışmada kullanılan kadıncı kimlik tutumları Helms (1990) tarafından Downing ve Roush’ın gelişimsel modelinden yola çıkılarak oluşturulmuştur. Modelin amacı kadınların kimlik gelişimleri daha sağlıklı bir süreç geçirmelerini sağlamak olmuştur. Bu araştırmanın örneklem grubu için 659 üniversite birinci sınıfta okuyan kadın öğrenciden oluşturulmuştur. Yapılan veri analizleri sonucunda kadıncı kimlik modelinde içselleştirme alt boyutuna dahil olan kadın katılımcıların benlik saygıları ile ilişkisinin pozitif yönde anlamlı olduğu bulunmuştur. Fakat kadınlardan karşılaştırma alt boyutunda olanlarla bastırma-ortaya çıkarma alt boyutunda olanların benlik saygıları ile ilişkilerinin negatif yönde geliştiği bulunmuştur. Bununla birlikte kadıncı kimlik tutumlarının tüm alt boyutlarında -içselleştirme hariç- cinsiyet önyargıları ilişkisinin pozitif yönlü ve anlamlı olarak bulunduğu tespit edilmiştir.

Snyder ve Hasbrouck (1996), yaptıkları çalışmada yeme bozukluğu semptomları feminist kimliği ile cinsiyet özellikleri arasında olduğu düşünülen ilişki

araştırmışlardır. Çalışma sonuçları 71 kadın lisans ve ön lisans öğrencisinden toplanan bilgilerden elde edilmiştir. Bulunan bulgular sonucu feminist kimlik algılarıyla beden hoşnutsuzluğu, yeme bozukluğu semptomları ve başarısızlığa olan kaygılarıyla olan ilişkisi negatif yönlü olduğu bulunmuştur. Bu araştırmalar sonucunda feminist değerleri benimseyen kadın üniversite öğrencileri beden hoşnutsuzluğu değerleri ve yeme bozukluğu semptomlarının gözle görülen bir düşüş olduğu çıkarılmıştır.

Ancis, Cash ve Strachan (1997) tarafından yapılan araştırmada feminist kimliğin gelişimsel yönleri ile bireylerin toplumsal cinsiyet inançlarını ve beden imajlarını ilişkisel olarak incelenmiştir. Bu araştırmada örneklem grubu için 122 üniversite öğrencisi kadından veri toplamıştır. Yapılan analizler sonucunda elde edilen bulgularda feminist kimlik gelişimi ile bireylerin toplumsal cinsiyet inançları ve beden imajları arasındaki ilişki anlamlı ancak düşük düzeyde bulunmuştur. Ayrıca bu araştırmada değinilen değişkenlerden biri olan toplumsal cinsiyet inançlarının bireysel veya toplumsal düzey ayrımı olmadan analiz sonucuna varıldığı görülmüştür.

Carpenter ve Johnson (2001), yaptıkları çalışmada feminist kimliklenme düzeylerinin ortak benlik saygısına yönelik etkisini ölçmeyi hedeflemiştir. Bu çalışma için örneklem grubuna 122 kadın katılımcı seçilmiştir. Bu çalışmada amaçlanan bütünsel cinsiyet grubu içerisinde olan kadınlarda hemcinslerine yönelik saygının belirlenmesi olmuştur. Bu araştırmada Downing ve Roush tarafından ortaya konan gelişimsel model temelinde hazırlanan Feminist Kimlik Geliştirme Ölçeği (FIDS) kullanılmıştır. Sonuçta elde edilen bulgular incelendiğinde çalışmada yer alan kadınların bir kısmının kendi cinsiyet gruplarına yönelik benlik saygılarına gelişme olduğu bulunmuştur.

Linnebach (2004) tarafından yapılan çalışmada kadınların feminist kimlik gelişimleri ile beden imajlarındaki memnuniyetsizlikleri ve algıladıkları cinsiyet ayrımcılıkları arasındaki ilişki incelenmiştir. Örneklem grubunda Afrika ve Avrupalı kökenden gelen Amerikalı kadın üniversite öğrencileri yer almıştır. Verilerin analizlerinden sonra elde edilen bulgulara bakıldığında cinsiyet ayrımcılığının beden imajı memnuniyetsizliği ve feminist kimlik gelişimiyle korelasyonunun pozitif yönde değer aldığı görülmüştür. Bir başka analiz sonucunda feminist kimlik gelişimi ile beden imajı memnuniyetsizliği arasında negatif yönlü bir ilişki olduğu bulgusu elde edilmiştir. Bununla birlikte kadınların deneyimlerinde cinsiyetçiliğe yönelik

algularının köken farkı gözetmeksizin farklılık gösterip göstermediği sorgulanmıştır. Sonuç olarak ne Avrupa ne de Afrika kökenli Amerikalı kadınlardaki cinsiyetçilik algularının farklılık göstermediği bulgusuna varılmıştır. Ancak feminist kimlik gelişimi ile kadınların kökenleri arasındaki ilişkinin farklılık göstermediği sonucu çıkarılmıştır.

Türkiye'de yapılan bir çalışmada kadın olan yöneticilerin düşündüğü feminist veya kadınsı kimlik kullandıkları liderlik özelliğinin etkisi incelenmiştir. Veriler Türkiye'de özel sektörde çalışan 102 kadın olan yöneticilerden elde edilmiştir. Bulunan sonuçlara göre feminist yaklaşım özümseyen yöneticiler ekip çalışmalarında ilham almasına ve etkili olmasına yardımcı olduğu görülmüştür. Hatta kadıncı yaklaşımı benimseyen kadın yöneticiler işbirlikçi, katılımcı ve vizyoner liderlik özelliklerine etkisi olduğu sonucu elde edilmiştir. Bu araştırmalar sonucunda kadın yöneticiler benimsediği feminist veya kadıncı yaklaşımlar sergiledikleri liderlik özelliklerinde etkili olduğu sonucu çıkarılmıştır (Çınar Altıntaş ve Altıntaş, 2008).

Çavdar (2018) yaptığı araştırmasında kadınlarda sahip oldukları feminist kimliklenme düzeyi, psikolojik dayanıklılık ve psikolojik şiddet düzeyleri arasındaki ilişkiyi araştırmıştır. Araştırmacının aynı çalışmada kadınların feminist kimliklerini siyasi yönelimleri ile ilişki ve sonucunda oluşan psikolojik dayanıklılığı üzerindeki etkileri de incelemeyi hedeflemiştir. Mevcut romantik ilişkiye sahip veya deneyimli 313 heteroseksüel kadın bu çalışmanın örneklem grubunda yer almıştır. Bulgular feminist kimlik psikolojik dayanıklılığı, şiddeti ve romantik ilişkisindeki kontrolü üzerindeki koruyucu bir rolü olmadığını saptarken siyasi yönelimleri sağ ağırlıklı olan kadınlar feminist kimliğini bazı basamaklar üzerinde koruyucu etkisi olduğu çıkarılmıştır. Bu sonuçlarla birlikte psikolojik dayanıklılıkla psikolojik şiddet ilişkisi negatif yönlü korelasyonken psikolojik dayanıklılıkla feminist kimlik ilişkisi pozitif yönlü korelasyona ulaşılmıştır.

McNeil ile Pidgeon (2013) feminist kimlik gelişimi ile alakalı bir çalışma yapmışlardır. Bu çalışmada kadınların yaşam boyu maruz kaldıkları beden imajlarıyla alakalı memnuniyetsizlik ile feminist kimlik gelişimine yönelik farkındalık ve güçlendirme ilişkilerini ölçmek istenmiştir. Örneklem grubu seçilirken 18-67 yaşları arasındaki kadınlardan veri toplanmıştır. Verilerin analizinde regresyon analizi yöntemi kullanılmış ve bulgularda feminist kimlik gelişimi için çeşitli

değişkenler de göz önünde bulundurulduğunda beden imajına yönelik memnuniyetsizliği yordadığı sonucu çıkarılmıştır.

Feminizmle alakalı çalışmalardan bir diğeri de Badran (2009)'a aittir. Ortadoğu coğrafyasındaki Müslüman olan kadınlar üzerine çok sayıda araştırması olan Margot Badran, uzun süredir kaleme aldığı eserlerinde yukarıda değindiğimiz düşünceye itiraz etmektedir. 1991 yılından itibaren yaklaşık 16 yıl boyunca Müslüman kadınlar özelinde yaptığı çalışmaları bir kitapta birleştiren Badran, son çıkan kitabı ile Müslüman feminist kadınlarla alakalı bugüne kadar kaleme aldığı yazıları okuyuculara derli toplu olarak sunmaktadır. 2009'da yayınlanan "Feminizm in Islam" isimli kitabında Badran, İslam ve Feminizm kavramlarının zıt görüş olmadığını savunurken; İslam'ın diğer başka dinlerle karşılaştırıldığında erkek-kadın eşitliği konusuna "Tanrı'nın sözü" biçiminde değinmekte olan tek din oluşuna rağmen günümüzde bu anlayışın tam tersi durumun genele yayılmasını "ironik" olarak değerlendirmektedir. Müslüman feminist kadınların bu konudaki itirazını yineleyerek Badran Müslüman ülkelerde yaşayan kadınların maruz kaldıkları olumsuzlukların sebebinin İslam değil, bu ülkelerde mevcut patriarkal yani baskın eril yapılardan dolayı meydana geldiğini söylemektedir. Badran son çıkan kitabında, özellikle Mısır'la ilgili çalışmalarından bahsetmektedir. Mısır'dan başlayarak Türkiye, Yemen, Malezya gibi Müslüman ülkelerle de çalışarak kadınların feminist anlayışla ilişkilerini açıklama gayretindedir. 14 makaleyi içinde barındıran kitap ilk olarak Mısır'da mevcut bulunan feminist hareketi, sonra da Müslüman kadınların feminist anlayışla ilişkisini detaylı olarak ele almaktadır. Kitapta yer alan makaleleri yatay biçimde kesen tezler İslamcı anlayışla yapılan feminist tartışmalarda kendine oldukça yer bulmaktadır.

Badran İslami feminizmi "küresel bir söylem" şeklinde tanımlamaktadır. Bu feminist akımın temelde Müslüman kadınların gayretiyle ortaya çıktığını söylese de bugün diğer ülkeleri de etkisi altına alan hatta feminizmin en baştan tanımlanmasına sebep olabilecek kadar güçlü bir söylem olduğunu değerlendirmektedir. Yazar Müslüman olmamasına rağmen, şahsını da "İslamcı Feminist" şeklinde tanımlamaktadır. Yazarın İslami Feminizme yüklediği en önemli husus, Müslüman feministlerin bıraktığı ve bırakacağı etkilerdir. Badran kitabında Ortadoğu'da cereyan eden feminist hareketi "İslamcı feminizm" ve "seküler feminizm" şeklinde ikiye ayırıp, sanılanın aksine bu hareketlerin birbirlerine karşı değil çoğu zaman ortak noktada buluştuklarını ifade etmektedir. Öte yandan etkisi bakımından İslami

feminizmi, seküler feminizmden daha radikal olarak bulduğunu, Müslüman kadın hareketinin erkek kadın eşitliği noktasında Ortadoğu coğrafyasının mevcut yapısının çözümlenmesine katkıda bulunduğunu iddia ediyor. Badran İslamcı feminizmin, Müslüman Ortadoğu'daki feminist anlayışa yaptığı en mühim katkının seküler feminist hareketin gerçekleştiremediği kamusal alan ve özel alan ayrımını toptan kaldırması şeklinde tanımlıyor. Yazar kitabında ayrıca, İslamcı feminist hareketin evrenselleşmesi açısından da, Milliyetçilikten kopamayan seküler feminist anlayışından daha ileride bir durumda bulunduğunu iddia etmektedir. Bu noktada Müslüman feminist kadınların kendilerini “feminist” şeklinde tanımlamaktan çekinmeleri konusuna Badran da dikkat çekiyor. İlk olarak Badran, hiçbir hareketin önce tarifi yapıp sonrasında başlamadığını değiniyor ve “bazı hareketler taraftarları tarafından, bazı hareketler de başkaları tarafından tanımlanır; İslamcı feminist hareket de başkaları tarafından tanımlanmış bir harekettir” diye eklemektedir. Yazar, feminist anlayışın batı kaynaklı görülmesi ve Müslüman ülkelerin geleneksel yapısını bozacağını düşünmeleri sebebiyle Müslüman kadınların kendilerini “feminist” şeklinde tanımlamaktan büyük ölçüde çekindiklerini söylemektedir. Ancak bu durumun dışarıdan bakanların gözünden onları “feminist” şeklinde görmelerine engel olmadığını ayrıca belirtiyor. Özetle yazar, tekil bir feminist anlayış yerine açık ve muhalif bir anlayışın gerekliliğine inanıyor. Bu noktada Müslüman kadınların feminizme yapacağı katkıları önemli görmektedir. Öte yandan Müslüman feminist kadınların İslam'a reform getirmek ve modernizmi tanımlamak bağlamında da önemine işaret ediyor.

Bahsi geçen üç boyutla birlikte bu hareketin ilerleyen zamanda daha kökten bir etkide bulunacağını öngörüyor. Badran'ın bu son kitabı, Müslüman feminist hareketin gelişimini, geliştiği toprakları nasıl etkilediğini ve yerelden küresele bu anlayışın geçirdiği evrimi oldukça detaylı biçimde okuyucusuna sunmaktadır. Kitap sadece Müslüman kadınların savlarını incelemek bakımından da önemli bir açılıma kaynaklık ediyor.

Çalışmanın kuramsal çerçeve başlığının bu kısmında başta sosyal bilimler olmak üzere özellikle psikoloji bünyesinde yapılarak literatüre katkısı olduğu görülen bilimsel çalışmaların incelenmesi sağlanmıştır. Feminizm kavramı ile alakalı sosyal bilimlerde felsefe ya da sosyoloji gibi birçok alanda çalışma çeşitli bilimsel çalışmaların yapıldığı görülmüştür. Elde edilen bulgulara göre sosyal bilimlerde sıkça çalışılan bir konu olan feminizmin sosyal psikoloji dışında psikolojide çok yer

almadığı gözlenmiştir. Alan yazın taramasında geçmiş tarihlere dayanan uluslararası yayınlara rastlanmıştır. Bu çalışmalara bakıldığında çoğunun feminizme yönelik tanımlamaları içerdiği görülmüştür. Türkiye'deki alan yazın araştırıldığında da kaynakların sınırlı olduğu ve feminist anlayışla alakalı incelemelere ve ölçümlere zemin hazırlayacak çalışmaların yalnızca uyarlamalar olduğu dikkat çekmiştir.

Bu çalışmada yapılan literatür incelemesinde feminizm kavramının tarihinin oldukça eskiye dayandığı görülmüştür. Tarihsel yapısının geçmişle bu kadar ilgili olmasına rağmen bilimsel yapısının oldukça genç olduğu görülen feminizm kavramı ile alakalı sağlıklı verilerin elde edilebileceği ölçüm araçlarının sınırlı sayıda olduğu belirtilmiştir. Bu durum yapılan ölçek geliştirme çalışmasında özgünlüğün sağlanması açısından oldukça yararlı olsa da alan yazında kullanılacak materyal sağlayamamasından dolayı olumsuzluklar yaratmıştır.

Dünyanın zamanla değişip gelişmesiyle insanların birçok kavramı farklı olarak tanımlamaya başladığı ya da o kavrama yönelik farklı algılar yükledikleri görülmüştür. Bireylerin cinsiyet kavramına yükledikleri anlamları araştırmak da bu durumu kanıtlar nitelikte olmuştur (Altıngöz ve Barut, 2021). Değişen anlamlarıyla birlikte cinsiyet kavramına yönelik araştırmaların çoğaltılmasına öncelik verilmesi gerektiği ifade edilmiştir.

Çocuklarda cinsiyetlerin algılanması ve anlaşılması ile cinsiyet kavramının öğrenilmesinin ilk çocukluk dönemine denk geldiği belirtilmiştir. Bundan dolayı cinsiyetle alakalı öğrenilen bilgilerin ve edinilen tutumların bireyin gelecek yaşantısındaki etkisinin nasıl olacağını test edildiği çalışmalarla birlikte ebeveyn eğitimleri de çocukların cinsiyetlerine yönelik tehditler için onlara koruyucu bir alt yapı hazırlayacağı sonucuna varılmıştır (Altıngöz ve Barut, 2021). Feminizmin baskı, zorbalık, şiddet, istismar, cinayet, kendini koruma, benlik saygısı, beden imajı algısı, akademik başarı vb. birçok konuyla alakalı hem önleyici hem de koruyucu bir işlevi olduğu göz önüne alındığında başta ebeveyn olan yetişkinler olmak üzere tüm bireylerin feminizme yönelik duygu, düşünce ve davranışlarını ölçmeyi amaçlayan bir ölçek geliştirilmesi uygun görülmüştür. Geliştirilmesi planlanan ölçme aracının bilimsel çalışmalarda kullanılmasıyla toplumsal yaşamda yer eden ataerkil toplum algısının varlığıyla kendini gösteren toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin önlenmesi için bir gelişme gösterileceği kanısına varılmıştır.

2.2. Çelişik Duygulu Cinsiyetçilik

Kadınlar ile erkekler arasında psikolojik ya da fizyolojik bazı farklılıklar geçmişten günümüze daima var olmuştur. Dökmen (2012) yaptığı çalışmasında toplumda kadınların daha duygusal algılandığından lakin duygusal erkeklerin de bir hayli fazla olduğundan bahsetmiştir. Yine aynı çalışmasında kılık kıyafet genellemelerinden bahsederek erkekler pantolon giyer şeklinde yapılan genellemenin bir ayırım barındırdığını dile getirmiştir. Bu gibi ilk başta akla gelen farklı özelliklerin kadın ile erkek arasında bir ayırım oluşturmadığını savunmuştur. Bu farklılıkların gerçek farklılıklar olarak nitelendirilemeyeceğini, biyolojik özellikler konusunda gerçek farklılıklardan söz edilebileceğini belirtmiştir. Sancar (2014)'e göre cinsiyet temelli eşitsizliklerin kaynağı modern toplumlarda cinsiyet veya hormonlar gibi biyolojik özellikler olarak görülmüştür. Toplumsal cinsiyet rolleri biyolojik özelliklere aktarılmıştır. Mesela bir erkeğin asker olabilmesi için güçlü olması, bir kadının anne olabilmesi için sabırlı olması gerektiği düşünceleri esasında biyolojik farklılıklara dayanmayarak ideolojik ya da toplumsal beklentilerden kaynaklı şekillenmiştir. Sonuç olarak toplumsal rollerden kaynaklı farklılıklar biyolojik değişmezlikler göz önünde bulundurularak meşrulaştırılmıştır. Örnekte bahsedildiği gibi toplum normlarından meydana gelen cinsiyet farklılıklarını veya kalıp yargılarını yansıtırken toplumsal cinsiyet rolleri kavramı kullanılmıştır. Toplumun belirlediği roller çerçevesinde kadın ve erkeğin bu rollere uygun hareket etmesi beklenmiştir. Toplumun çocukları cinsiyetlerine göre kız veya erkek olarak etiketlemesinin ardından cinsiyet kavramının kültürel anlamını öğrenmesi ve uygulanması beklenmiştir (Dökmen, 2012).

Bireylerin gösterdikleri biyolojik özelliklere –kadın ya da erkek olarak- “cinsiyet denilmiştir (WHO,1998). Kadının ve erkeğin toplumsal ya da sosyal olarak belirtilen rolleri ve sorumlulukları toplumsal cinsiyet şeklinde adlandırılmıştır (Akın ve Özvarış, 2006). TÜİK (2021) istatistiklerine bakıldığında Türkiye’deki istihdam oranı %42,8 olup bu oranın %26,3’ünü kadınlar oluştururken, %59,8’ini ise erkeklerin oluşturduğu görülmüştür. Kadın büyükelçilerin oranının %26,5 olduğu sonucu bulunmuştur. Aynı şekilde 2021 yılı sonunda mecliste bulunan 582 milletvekilinden sadece 101’inin kadın olduğu görülmüştür. Yükseköğretim kurumlarında görev yapan kadınların da yine bu yılda %32,4 oranıyla erkeklerin gerisinde kaldığı görülmüştür. Ayrıca şirketlerde üst düzey veya orta kademedeki yönetici pozisyonunda çalışan kadınların %19,3 oranıyla yer aldığı görülmüştür.

Sakallı Uğurlu'nun (2003) yaptığı bir çalışmada bahsettiği üzere kadının ve erkeğin belli sosyal rolleri ya da kalıp yargıları öğrenmeleri toplumsal cinsiyetin sonuçları arasında yer almıştır. Bahsi geçen olumsuz kalıp yargılar neticesinde sosyal, politik ve ekonomik açıdan kadınların konumu erkeklere göre daha zayıf olmuştur. Sonuç olarak kadınların ayrımcılığa uğrayan cinsiyet olmaları kaçınılmaz olmuştur.

Kadınlar ve erkeklere dair toplumsal cinsiyeti temel alan kalıp yargılar cinsiyetçiliğin özünü oluşturmaktadır (Timisi, 1996). Ayan (2014)'e göre toplumsal cinsiyet kavramı dinamik olarak nitelendirilmiştir. Dolayısıyla toplumsal cinsiyetçilik kavramı da toplum değerlerinin devamı niteliğinde ortaya çıkmıştır. Toplumsal cinsiyet terimini ilk kez ortaya koyan Amerikalı feministler olmuştur. Cinsiyete dayalı ayrımların niteliğini ısrarla vurgulayanlar da yine Amerikalı feministler olmuştur. Kadın tarihi konusuna değinen birçok makale ve yayında toplumsal cinsiyet terimi kadın kelimesi yerine kullanılmıştır. Bu terim kullanılırken akademik çalışmanın ciddiyeti ortaya konmak istenmiştir. Toplumsal cinsiyet teriminin hem sosyal bilimlerin terminolojisine uyması hem de kadın sözcüğünden daha nesnel bir şekilde algılanıyor olması sıkça kullanılmasına yol açmıştır. Bu terimin 1980'li yılların kullanılmasının feminist çalışmaların akademik olarak meşruiyet kazanmasını sağlamak amacıyla olduğu da söylenmiştir (Scott, 2007). Rozen ve Jerdee'nin (1974) işe alım süreçleri ile alakalı yaptıkları bir çalışmada kadın ve erkeklerden eşit beklentiler istense de erkeklerin olumlu sonuçlarının daha fazla olduğu sonucunu çıkarmışlardır. Yani kadın ve erkeğe yönelik beklentilerin ya da inançların kültürü çerçeve alan kalıp yargıların toplumsal cinsiyetçiliği kapsayacağı sonucuna ulaşılmıştır (Bukatko and Daehler, 2004). Geçmişten gelen toplumsal rollerden ve kültürel kodlardan toplumsal cinsiyetçilik kadını hor görerek erkeğin gerisine atmıştır.

Biyolojik cinsiyet ile toplumsal cinsiyet kavramlarını iyi anladıktan sonra cinsiyetçilik kavramını anlamlandırmak mümkün olmuştur. Baron ve Byrne (2000)'e göre cinslerin fizyolojik ya da anatomik farklılıklarını biyolojik perspektiften ele alan kavram biyolojik cinsiyet olmuştur. Dökmen (2004)'e göre de toplumun cinsiyetlere ayrı ayrı yüklediği beklentileri içeren yapı ise toplumsal cinsiyet olarak açıklanmıştır. Başka bir ifadeyle bireyin cinsiyetinin toplumsal roller kapsamında sosyal çevrede gerçekleştirilmesi şeklinde tanımlanmıştır. Böylece bireylerden beklenen toplumsal cinsiyet rollerine uygun davranışlar karşılanırken pozitif ya da negatif tüm kalıp

yargılar süreklilik kazanmıştır (Sakallı Uğurlu, 2003). Kalıp yargılar kavramından sıkça bahsedildiği için bir gruba yönelik inanış ya da beklentileri kapsayan bilişsel yapılar şeklinde kısaca açıklamak gerekmiştir (Kunda, 1999). Kadın ile erkek arasındaki farklılıkların biyolojik açıdan incelenmesi değil toplumsal açıdan incelenmesi gerekmiştir. Dolayısıyla bu durum cinsiyet farklılıkları yerine toplumsal cinsiyet farklılıkları kavramı ile açıklanmıştır (Dökmen, 2004). Kalıp yargıların da toplumsal cinsiyet farklılıklarına hizmet ettikleri görülmüştür. Örneğin erkekler genellikle bağımsız yapıları olduğu şeklinde güçlü kalıp yargılarla kodlanırken bağımlılık ya da daha duygusal yapıları ile kadınlar zayıf kalıp yargıların hedefinde olmuştur (Deaux, 1984). Kalıp yargıların meslek seçiminden yaşam stiline kadar birçok alanda etkisini gösterdiği görülmüştür. Erkeklerin genellikle liderlik özellikleri barındıran müdürlük, mekanik ilgi alanına yönelik mühendislik veya mimarlık gibi alanlara uygun olduğu; kadınların ise tam tersi daha duygusal olarak nitelendirilen öğretmenlik ya da hemşirelik gibi mesleklere uygun olduğu düşünülmüştür (Sakallı Uğurlu, 2003).

Cinsiyetçiliği güçlendiren biyolojik farklılıklardan ziyade kültürel değerlerin cinsiyetlere yüklenmesi olmuştur (Ayan, 2014). Cinsiyetiyle alakalı olduğu için kadınların çocuk doğurması beklentisinde olmak cinsiyetçiliktir. Toplumsal cinsiyet rolleriyle alakalı olarak da evi temizleyen kişinin kadınlar olmasını beklemek toplumsal cinsiyetçiliktir (Marshall, 1998). Tüm bireylerin cinsiyetlerinden bağımsız olarak, herhangi bir ayrımcılığa maruz bırakılmadan her türlü hakkından yararlanabileceği insan hakları evrensel bildirgesinde vurgulanmıştır. Ancak yapılan çalışmalar ışığında geçmişten günümüze kadar geçen zamanda hem haklar kapsamında hem de birçok alanda kadınların ayrımcılığa uğradığı ayrıca daha az değer gördüğü ve daha az önem atfedildiği görülmüştür (Coşkun ve Özdilek, 2012).

Glick ve Fiske'e göre cinsiyetçilik bireylerin cinsiyete dair ayırım içeren tüm tutumlarını içerdiği şeklinde tanımlanmıştır (1996). Üstelik cinsiyetçiliğin genellikle kadınlara yönelik olduğu ve yıkıcı olumsuz davranışları ifade ettiği belirtilmiştir. Ayrımcılık başlı başına bir kavram olarak incelenirken cinsiyet temelli ayrımcılık yapmak cinsiyetçilik olarak ifade edilmiştir (Ecevit, 2011). Bu noktada Britannica Ansiklopedisi'nde yapılan tanım özellikle kız çocuklarına ve kadınlara yönelik cinsiyet temelli tüm önyargı ve ayrımcılık davranışlarının cinsiyetçilik olduğu ifadesiyle sağlanmıştır (britannica.com., Erişim tarihi: 07 Haziran 2022). Swim ve Hyers (2009) yaptıkları çalışmada kadınla erkeği eşit saymayan ya da eşit statüde

olmadıklarını varsayan tüm kültürel inançları, kurumsal veya örgütsel yaptırımları cinsiyetçilik kapsamında ele almışlardır.

Kadın ile erkeğin arasında doğuştan gelen biyolojik, fizyolojik, genetik farklılıklarla birlikte sosyal farklılıkların olduğu da belirlenmiştir. Ancak var olan farklılıkların abartılışı hatta erkekliğin kadınlardan daha üstün oldukları düşüncesinin bazı sonuçları olmuştur. Örnek olarak kadınların birçok alanda zayıf olduğu algısının oluşması, ayrımcılık yaşamaları hatta tüm bunlara yol açan kalıp yargıların pekiştirilerek kişilerin karşısına çıkarılmasına cinsiyetçilik denilmiştir (Sakallı Uğurlu, 2003). Bu durumu tam anlamıyla kavrayabilmek için cinsiyet kavramının bireylerin doğuştan sahip oldukları vasıfların bütünü olduğunu anlamak gerekmiştir (Ayan, 2014). En basit şekliyle kadın ya da erkek olmanın temel belirleyicilerinin vajina, rahim, penis, testis ve hormonlar gibi biyolojik özellikler olduğu ifade edilmiştir (Aygül, 2015). Kişilerin doğuştan getirdikleri en temel özellikleri cinsiyetleri olmuştur. Bireyin doğurganlığı ya da vücudunun fiziksel yapısı gibi çeşitli farklılıklar biyolojik kodlarla belirlenmiştir. Biyolojik olarak da kadın ile erkeği en basit şekilde tanımlama yöntemi bu şekilde sağlanmıştır (Bingöl, 2014). Cinsiyet kavramı çeşitli savlarla bireyleri birtakım toplumsal düzenlemelere dahil etmiştir. Toplumsal düzenlemeler kişilerin etkileşim seviyelerinde ve kendi farkındalıklarını kazanmasında etkili olmuştur (Bozok, 2011). Biyoloji temelinde kadın ile erkeğin cinsiyet olarak farklılaştığını kabullenirken kadınlık ya da erkeklik kavramları toplumsallaşma neticesinde meydana gelen kültürel oluşumun temelini oluşturmuştur. Kadın ve erkek kavramları ile kadınlık ve erkeklik kavramlarının aynı şeyler olmadığı da böylece açıklanmıştır (Bingöl, 2014).

Bora'ya (2014) göre cinsiyet farklılıkları yalnızca kadın ile erkek arasında oluşmamış aynı zamanda kadınların kendi aralarında da yaşanmıştır. Cinsiyetin biyolojik olarak açıklanan cinsiyete değil toplumsal ifadelerle dayandığı toplumsal cinsiyet kavramı ile vurgulanmıştır. Yapılan araştırmada ücretli ev hizmetlerinin hem sınıfsal hem de cinsiyet farklılığı oluşturmada birbirlerini besledikleri sonucuna varılmıştır. Kadınlık kavramının inşa edilmesinde büyük role sahip olan ev işleri kadınlar arasında yaşanan farklılığı göstermiştir. Üst ya da orta düzey ekonomik sınıflandırmaya dahil olan kadınların ev işlerini ücretli ev hizmeti şeklinde karşıladığı görülse de bu hizmeti verenlerin alt düzeye dahil oldukları görülmüştür. Dolayısıyla üst ya da orta düzey ekonomik sınıflandırmaya dahil olan kadınlar ile alt düzey ekonomik sınıflandırmaya dahil olan kadınlar arasında farklılık oluşmuştur.

Buradan yola çıkarak kadınların ortaklığını ortak ezilmişlik şeklinde açıklamak yersiz görülmüştür. Çünkü kadınlar arasındaki sınıf farklarını onların farklı şekillerde ezilmişlik yaşamalarının nedeni olmuştur. Hizmet veren kadınlar kadınlığın üretken, fedakar gibi ifadelerine hapsolürken hizmeti alan kadınlar ise modern, okumuş şeklinde başka türlü bir kadınlık tarifine maruz kalmışlardır. Dolayısıyla ev işleri hizmeti veren kadınların yoksunluk ve yetersizlik duygularıyla baş ederken iş verenler ikincil sınıflandırmayla mücadele ederek yaşam alanlarını genişletmeye çabalamışlardır.

Sosyal bilimler alanında yapılan araştırmalara bakıldığında genellikle sosyal psikolojinin toplumsal cinsiyet kavramını araştırdığı görülmüştür. Toplumsal cinsiyetle alakalı araştırmalarda da kadınlara yönelik tutumlar araştırılmıştır. Ancak toplumların yalnızca kadınlardan değil erkeklerden de birtakım beklentileri olduğu görülmüştür. Dolayısıyla toplumsal cinsiyetçilik kavramını daha iyi anlamak için erkeklere yönelik tutumların da araştırılması gerekli olmuştur. Başta cinsiyetçiliği ve kadın erkek arasındaki ilişki dinamiğini etkileyenin kadınların erkeklik kavramını ve erkeklerin rollerini algılama biçimleri olduğu sonucuna varılmıştır. Bu noktada da erkeklerle alakalı tutumların araştırmalarda yer edinmesi önem arz etmiştir (Sakallı Uğurlu, 2008).

Sakallı Uğurlu (2003) yaptığı çalışmada cinsiyetçilik kavramını tanımlarken kişilerin yalnızca biyolojik cinsiyetleri baz alınarak yapılan kayırma ya da ayrımcılık davranışından söz etmiştir. Konuyla alakalı literatür incelendiğinde Altan (1993), Best ve Williams (1998) ve Fisk ile Stevens (1993) gibi birçok bilim insanının cinsiyet kalıp yargılarını araştıran çalışmalarına rastlanmıştır. Dökmen (2004)'in çalışmasında da cinsiyete dayalı kalıp yargıları etkileyen faktörleri açıkladığı görülmüştür. Bazı çalışmaların ise cinsiyetçiliği araştırdığı özellikle cinsiyetçilik türleri ve cinsiyetçiliği etkileyen unsurlara değinilmiştir (Sakallı Uğurlu, 2003). Bazı araştırmacılar ise çalışmalarında cinsiyetçilik kavramı ile ırkçılık kavramının benzerliklerine dikkat çekmişlerdir. Pauline M. Leet Cinsiyetçilik (sexism) kavramını kullanan ilk kişi olmuştur. Araştırmacı 1965 yılında bir öğrenci- öğretmen forumuna katılarak yaptığı konuşmada bireylerin kadın ya da erkek cinsini birbirinden ayrı değerlendirmelerinin üstelik bir cinsi diğerinden daha yüksekte görerek kabul etmenin bir ayrımcılık olduğunu belirtmiştir. Dolayısıyla cinsiyetçiliğin bu bağlamda ırkçılığa benzediğini söylemiştir. Reid ve Trotman (1988) yaptıkları çalışmada cinsiyetçilik ile ırkçılığın aynı temelde olup olmadığına

ve soruna yönelik ortak bir çözümün bulunup bulunamayacağı konusunu araştırmışlardır (Dinçer, 2016).

Cinsiyetçilik kavramı hem dünyada hem Türkiye’de oluşturduğu eşitsizlik ile birçok toplumsal ve bireysel olumsuzluğa zemin hazırlamıştır. Dolayısıyla üzerinde çalışılması gereken bir kavram olmuştur. Cinsiyetçiliğin toplumsal ve psikolojik birçok soruna yol açmıştır, bunlardan en önemlisi de saldırganlık davranışları şeklinde bildirilmiştir. Cinsiyetçilik, toplumsal veya bireysel şiddet kavramlarıyla birlikte anılmaya başlanmıştır. Bu durumun gerek bireysel psikopatolojilerin geliştirilmesine gerekse pek çok toplumsal sorunların nedeni olduğu ileri sürülmüştür.

Feminist kadın hareketlerinin temel hedefi cinsiyet eşitliğini sağlamak olmuştur. Campbell, Schellenberg ve Senn (1997) yaptıkları çalışmada cinsiyetçilikle alakalı yeni kuramlar ve buna bağlı yeni ölçekler geliştirmişlerdir. Modern Cinsiyetçilik Ölçeği (Swim, Aikin, Hall and Hunter, 1995) ve Yeni Cinsiyetçilik Ölçeği (Tougas et al., 1995)’nin yenilikçi ve güncel ölçümler yaptıkları düşünülmüştür. Ancak Glick ve Fiske (1997) iki ölçeğin de geleneksel yapıdan kopamadıkları yönünde çeşitli eleştiriler yapmışlardır. Bu ölçeklerin amaçları örtük gizli/gizil ya da örtük cinsiyetçiliği ölçmek olmuştur. Dolayısıyla cinsiyetçiliği ölçmede yapılan ölçekler kapsam bakımından yeterli olmamışlardır. Bu süreçte ihtiyacı gidermek amacıyla Glick ve Fiske cinsiyetçiliği geniş bir perspektifle ele almışlardır. Böylece Çelişik Duygulu Cinsiyetçilik Kuramını oluşturup ve ölçeklerini yaratmışlardır. Bu kuram vasıtasıyla cinsiyetçiliğe yeni ve taze bir bakış açısı getirmişlerdir. Pozitif duyguların da negatif duygularla birlikte cinsiyetçiliğe dâhil olduğunu göstermişlerdir (Glick and Fiske,1996).

Cinsiyetçilik kavramı yıllar içerisinde çeşitli şekillerde sınıflandırılmıştır. Araştırmanın bu kısmında cinsiyetçiliğin sınıflandırmalarıyla alakalı derinlemesine bir çalışma yapılmak istenmiştir. Tarih boyunca eril egemenliğin kadınlar üzerinde baskın olması denenmiştir. Bu baskı zaman zaman fiziksel güç devreye sokularak sindirme politikası şeklinde kendini göstermiştir. Bazen de psikolojik baskı yoluyla kadınların kendileri hakkında olumsuz tutuma sahip olmalarına neden olmuştur. Glick ve Fiske (1996;1997;2000) hem birlikte hem de ayrı ayrı yaptıkları çalışmalarda açık, örtük, gizli/gizil, düşmanca ve korumacı cinsiyetçilik son olarak modern ve yeni cinsiyetçilik kavramlarını açıklamaya çalışmışlardır. Böylece

kadınların olumlu ya da olumsuz duyguları bir arada yaşamalarını anlamlandırmayı öncelik edinmişlerdir.

Sakallı Uğurlu'nun (2003) çalışması referans alınarak açık cinsiyetçilik cinsiyetler arasında yapılan ayrımcılığın basit bir şekilde gözlenebilmesi şeklinde açıklanmıştır. Gizil ya da gizli olarak ifade edilen cinsiyetçilik türünde ise teoride kadın ile erkeğin kabulü eşitlik ile ifade edilirken sarf edilen eşitlik dışı tutumlar normal karşılanmıştır (Benokraities and Feagin, 1995). Örneğin Rozen ve Jerdee (1974)'ün çalışmasına benzeyen başka bir araştırma çalışmasında iş yerlerinde kadınlar hakkında olumlu değerlendirmeler yapılırsa da yönetici pozisyonlarında daha az yer verildiği bulgusuna ulaşılmıştır (Shore, 1992). Cinsiyetçiliğin bir başka boyutu da örtük cinsiyetçilik olarak tanımlanmıştır. Örtük cinsiyetçilikte ise kadın veya erkek fark etmeksizin o cinsiyete yönelik ayrımcı ya da zarar verici tutumun gizli saklı olarak sergilenmesi söz konusu olmuştur (Swim and Cohen, 1997). Bazı ülkelerde kadın hareketleri neticesinde gerçekleşen hukuki düzenlemeler ve bunun meydana getirdiği sorumlulukların kadınlara yönelik cinsiyetçilik hareketlerine dahil edilen olumsuz tutumların azaldığı görülmüştür. Bunun yerine cinsiyetçiliği örtük olarak kendini gösterdiği görülmüştür (Campbell and Glenn, 1997). Düşmanca cinsiyetçilik, cinsiyetçilik unsurlarının açık ve doğrudan bireylere yansıtıldığını görmeyi sağlamıştır. Cinsiyetçilik unsurlarından baskılama ve aşağılama direkt olarak kadına yöneltilmiştir hatta hiçbir şekilde gizlenme gereği de duyulmamıştır. Kadının bastırılma ve aşağılanma neticesinde hissettiği değersizlik duygusunun olumsuzluğu açıkça kendini göstermiştir. Bu yönüyle düşmanca cinsiyetçilik her sınıf ve kültürden bireyin tepkisini çekmeye müsait bir hale gelmiştir. Ancak cinsiyetçilik türlerinden örtük veya gizli/gizil olanlar sinsice ve kendilerini belli etmeden ilerlemiştir. Korumacı görünerek kadınların değerli olduğu algısını yaratmış böylece kadını boyunduruk altına almıştır. Böylece farklı sınıflardan ya da kültürden kadının onayını aldığından korumacı cinsiyetçiliğin kendilerinde baskılanma ve aşağılanma duygularını canlandırdığını hisseden ve başkaldıran kadınlara karşı onları kullanmıştır. Bu durum sonucunda kadınlar arasında rekabet ve birbirlerini eleştirme kültürü doğmuştur (Glick et al., 2000; Sakallı Uğurlu, 2002). Cinsiyetçilik türlerini ölçmek amacıyla "Modern Cinsiyetçilik" (Swim et al., 1995) ve "Yeni Cinsiyetçilik" (Tougas et al., 1995) kuramları çerçevesinde yeni ölçekler ortaya çıkmıştır. Geliştirilen bu kuramlar yıllardır kadınlara yönelik cinsiyetçi davranışın yalnızca olumsuz tutumlar yoluyla değerlendirilmesinin yanıltıcı olduğunu belirtmiştir.

Olumlu tutumların da aslında kalıp yargılar halinde var olduğunu ifade etmişlerdir. Glick ve ve Fiske bu bakış açısını temel alarak “Çelişik Duygulu Cinsiyetçilik Kuramı”nı geliştirmiştir. Bu kurama göre politik, ekonomik, hukuki ve dini alanlarda kontrol gücü bulunan erkeklerin kadınlarla romantik ilişkilerinde düşmanca ya da korumacı cinsiyetçilik türlerini kapsayan çelişik duygulu cinsiyetçiliği meydana getireceğini varsaymıştır. Bu kurama göre cinsiyetçiliği düşmanca ve korumacı cinsiyetçilik oluşturmuştur (Ayan, 2014).

Glick ve Fiske (1996), kuramlarını oluştururken erkeğin üstün olduğunu varsaymıştır. Ayrıca erkeğin yapısal gücüyle kadının diydik gücünün birlikte var olmasının çelişik duygulu bir cinsiyetçilik oluşturacağını belirtmişlerdir. Kurumsal, ekonomik ve politik çevre yapısal gücü, ikili cinsel ya da romantik ilişkilerde kadının erkeği kendine bağlamasıyla güçlenmesi de diydik gücü ifade etmiştir (Ayan, 2014). Erkeklerin sosyal çevrelerinde güçlü etkiye sahip olmaları ve kadınların eş ya da anne gibi ikili ilişkilerindeki güçleri statü olarak farklılıklar doğurmuştur. Bu farklılıklar sonucunda kadınlara yönelik çelişik duyguların çeşitli önyargıları ortaya çıkarmasına sebep olmuştur (Sakallı Uğurlu, 2003). Erkeklerin kadınlara yönelik olumsuz tutumlar geliştirmelerinin nedeni var olan yapısal güçlerini korumak amaçlı olmuştur. Kadınlar ise kadınları korumayı amaçlarken diydik güçlerle kodlanan rollerin yerine getirilmesini amaçlamışlardır (Glick and Fiske, 1996). Glick ve Fiske (1997) yaptıkları çalışmada diydik güç ile yapısal gücün eşzamanlı olarak var olmasının çelişik duygulu cinsiyetçilik kuramının temelini oluşturduğunu belirtmişlerdir. Çelişik duygulu cinsiyetçilik hem düşmanca hem de korumacı cinsiyetçilikle var olmuştur. Yani çelişik duygulu cinsiyetçilik ideolojisinde kadın ya da erkeğin fark etmeksizin herhangi birine yönelik olumlu ve olumsuz tutumların aynı anda var olmasından bahsedilmiştir. Dolayısıyla kuramın cinsiyetçilik anlayışı korumacı cinsiyetçilik ve düşmanca cinsiyetçilik türlerinden oluşmaktadır. Kadınlara yönelik kalıp yargıların ve olumsuz tutumların bulunduğu buna ek olarak kadının erkeğe bağımlı görüldüğü cinsiyetçilik türü düşmanca cinsiyetçilik şeklinde tanımlanmıştır. Cinsiyetçiliğin açıkça belli edilmediği ve üstü kapalı bir biçimde uygulandığı türü ise korumacı cinsiyetçilik olarak tanımlanmıştır. Korumacı cinsiyetçilik genellikle olumlu tutumlardan oluşmaktadır. Kadınların korunması ve desteklenmesi için erkeklere ihtiyaç duyduğunun düşünüldüğü kalıp yargılar söz konusu olmuştur. Ataerkil toplumlarda bu düşünce olumluymuş gibi anlaşılabilir da

başta geleneksel cinsiyet rollerinin kabulüne ardından da erkeklerin egemenliğinin ilanına dayandırılmıştır(Glick and Fiske, 1996).

Korumacı cinsiyetçilik düşmanca cinsiyetçilikle aynı ideolojiden kaynağını almıştır. Ataerkil yapıya sahip toplumlarda kadın ile erkeğe yüklenen toplumsal cinsiyet rolleri bakımından farklılık göstermeleri buna karşın her iki tarafın da karşılıklı çekim yaşamaları çelişik duygulu cinsiyetçilik için besleyici olmuştur (Glick and Fiske, 2001).

Glick ve Fiske (1996) çelişik duygulu cinsiyetçilik kuramını geliştirirken korumacı ve düşmanca cinsiyetçiliğin sosyal ve biyolojik üç bileşeni olduğunu belirtmişlerdir. Bunlar; ataerkillik (güç), cinsiyetler arası farklılaştırma (cinsiyetler arası ayrım), heteroseksüellik (cinsiyet) olarak ifade edilmiştir. Bu bilim insanlarına göre bahsi geçen üç bileşen kadınlara yönelik tutumların çelişkili olduğunu göstermiştir. Ayrıca kadın ve erkek arasındaki etkileşimin temeline oturmuş olan sosyal ve biyolojik durumları açıklamaya da yardımcı olmuştur.

Çelişik duygulu cinsiyetçiliğin üç bileşeninden biri olan ataerkillik ya da güç, cinsiyetler arasında var olan güç farklılıklarının ataerkil ideolojilerle yoğurularak mantık çerçevesine uygun hale getirilmesi şeklinde tanımlanmıştır. Ayrıca toplumda erkeklerin kanuni, politik ve ekonomik alanlarda kadınlardan konum olarak daha üstte görülmesi de bu ideolojiyi beslemiştir. Ataerkilliğe göre kadın korunmaya muhtaç ve güçsüz olarak nitelendirilmiştir. Düşmanca cinsiyetçilikte korumacı cinsiyetçiliğe göre ataerkilliğin daha yoğun bir hakimiyeti olduğundan bahsedilmiştir. Buna rağmen kadınlara sunulan özveri ya da toplumsal kolaylıklara rağmen tatmin duymayan bir yapıda oldukları önyargısıyla düşmanca cinsiyetçiliğe hizmet etmiştir. Cinsiyetçiliğin ataerkillik ideolojisinde baskıcı ataerkillik düşmanca boyutu, korumacı ataerkillik ise koruyucu boyutu şeklinde ifade edilmiştir. Bu ideolojide erkeklerin kadınları kontrol etme rolünden sıyrılamamaları, kadınların erkekler kadar yeterli ya da güçlü olmadıkları düşüncesiyle erkekler tarafından kontrol edilmeleri gerektiği algısı baskıcı ataerkilliğin düşmanca boyutunu göstermiştir. Kadınlara göre erkeklerin fiziksel olarak üstün oluşu, yetkilerle donatılmış olmaları ve özgürce söz söyleme ve konuşabilme haklarının olması onlara göre bu özelliklere sahip olamayan ya da daha az sahip olan kadınları koruma ve kollama düşüncesi ise koruyucu boyutunu göstermiştir. Bu boyutta aslında kadının erkeğe bağlı olması gerektiği düşüncesi hakim olmuştur. Bu koruyuculuk vazifesinin güçlü bir şekilde yansıtılması için tutumlarla ifade edilebilmesi erkeğin oğul, baba ya

da eş rollerinde olduğu zamanlar olarak gözlenmiştir. Bir erkek eşini ya da annesini sevip koruyup kollamalı şeklinde bir algı oluşmuştur. Bu düşünce zararsız hatta olumlu gibi görünse de erkeğin egemen ve kadından üstün olduğu algısını taşıyarak toplumsal cinsiyetçiliği sürdürmüştür (Alptekin, 2014; Ayan, 2014; Glick and Fiske, 1996; Sakallı Uğurlu, 2003).

Çelişik Duygulu Cinsiyetçilik Kuramının önemli üç unsurundan biri olan ataerkillik, toplumda erkeğin kadına karşı olan siyasi, hukuki ve ekonomik üstünlüğü anlamına gelir. Korumacı cinsiyetçilikte; kadını incinebilir zayıflıkta gören ve erkek tarafından korunmaya muhtaç bir cins olduğunu varsayan ve sosyo-ekonomik yönden kendisine yardım edilmesi şartını öne süren bir ataerkil düşünce yaygındır.

Korumacı cinsiyetçiliğe göre daha yoğun bir ataerkilliğin hakim olduğu düşmanca cinsiyetçilikte ise kadınların onlara sunulan kolaylıklara ve özveriye rağmen tatminsiz oluşları gibi negatif yargılar söz konusudur. Her iki durumdan da çıkarılabilecek sonuç ataerkilliğin her alanda erkek egemenliği lehine olduğudur (Alptekin, 2014).

İkinci bileşen cinsiyetler arası farklılaştırma ya da ayırım olarak kategorize edilmiştir. Cinsiyetlere yönelik kalıp yargıları ve toplumsal cinsiyet rolleri içermiştir. Sahip olunan cinsiyet rolleri algısına göre de korumacı cinsiyetçilik ve düşmanca cinsiyetçilikte kendini farklı göstermiştir. Genellikle erkekler yüksek saygınlığa sahip rollere yerleştirilirken kadınların rolleri aile içiyle sınırlandırılmıştır. Dolayısıyla bu kalıp yargılar erkeği güçlendirerek toplumdaki iktidarının zedelenmeden devamına olanak sağlamıştır. Bu ideolojinin düşmanca kapsamı ise cinsiyetler arası farklılaştırmanın rekabetçi yapısı ile ifade edilmiştir. Ayrıca erkekler kadınlara yönelik olumsuz kalıp yargılara sahip olduklarından kendilerini onlardan daha üstün görerek, özgüvenlerinin böylece kuvvetleneceği düşünülmüştür. Geleneksel kalıp yargıların kadınlarla alakalı olan kısmında erkeğin kadına muhtaç olduğu ifade edilerek olumlu bir tutum değerlendirmesine neden olan birçok özellik bulundurmıştır. Geleneksel rollere göre eş, anne ya da kız çocuk olarak sınıflandırılabilen kadın bu sayede erkeklerin bağlılığını kazanması da ayırımın bütünlüğü olarak görülmüştür (Ayan, 2014). Cinsiyetler arası farklılaştırma çelişik duygulu cinsiyetçilik için temel oluşturmuştur. Kadın ile erkek arasında var olan farklılıkların algılanışı ve abartılışı kadını değersizleştirdiğinden düşmanca cinsiyetçilik şeklinde kategorize edilmiştir (Sakallı Uğurlu, 2002). Bu bileşende kadınlar ile erkeklerin sahip oldukları özellikler arasındaki yarışmacı tutum ve

kıyaslamalar söz konusu olmuştur. Ayrıca kadınlar üzerinde erkeklerin egemenlik kurması düşüncesi ataerkillik bileşeninde olduğu gibi burada da baskın olmuştur. Korumacı cinsiyetçilik kısmında ise kadın ile erkeğin sosyal hayatta birbirlerini tamamladıkları üzerine durulmuştur, bu düşünce de yine cinsiyetler arası farklılaştırmayı getirerek cinsiyetçiliği başka bir alt boyutu olarak incelenmiştir (Glick and Fiske, 1996). Sakallı Uğurlu (2002)'ye göre kadınlara iyilik yaparmışçasına cinsiyetler arasındaki farklılıklar abartılmıştır. Aile bireylerinin evdeki bakımını üstlenmek kadının görevi olarak belirlenmiştir. Böylece cinsiyetler arası ayrıma göre kadın ile erkek birbirini tamamlamış olur (Glick and Fiske, 1996). Bu bileşende kadın ve erkeklerin özellikleri kalıp yargıların cinsiyetlere göre bölünmesini temsil etmiştir. Erkeğin rolleri daima yüksek statü sahibi roller olarak atanırken erkek egemen toplum anlayışının devamı sağlanması için kadınların rolleri statüsü düşük olanlar olarak belirlenmiştir (Ayan, 2014). Cinsiyetler arası ayırım ya da farklılaştırma yarışmacı ve tamamlayıcı olmak üzere iki şekilde kategorize edilmiştir. Cinsiyetler arasındaki farklılıkların algılanıp büyütüldüğü, kadının küçültülüp değersizleştirildiği yarışmacı kategori düşmanca cinsiyetçilik açısından değerlendirilmiştir (Sakallı Uğurlu, 2003). Kadınların diydik güce sahip olmaları temel alınarak erkeğin rolünü tamamlayan roller verildiği tamamlayıcı kategori ise korumacı cinsiyetçilik açısından değerlendirilmiştir. Kadının evde çalışması, aile hayatını düzene sokması, aile bireylerinin ihtiyacını gidermesi beklenirken, erkeğin ev dışında çalışarak ailenin maddi sorumluluğunu üstlenmesi beklenmiştir. Bu anlayışa göre geleneksel cinsiyet kalıplarının kadını erkeğin diğer yarısı yaparak kadın ile erkeğin sosyal hayatta birbirlerinin tamamlayıcısı olduğu yanılgısı çıkarılmıştır (Ayan, 2014; Glick and Fiske, 1996; Sakallı Uğurlu, 2002).

Çelişik duygulu cinsiyetçiliğin üçüncü ve son bileşeni heteroseksüellik ya da cinsellik olarak adlandırılmıştır. Kadınlarla alakalı cinsel istek ya da endişeleri konu almıştır. Böylece erkeklerin kadınlara yönelik çelişik duygularının temeli cinsellikten kaynaklanmaktadır. Kadınların erkekler tarafından sadece cinsel bir figür olarak algılanması hatta cinsel cazibelerini erkekler üzerinde güç kazanmak amaçlı kullanacakları endişesi şeklinde kendini göstermiştir. Bu durum heteroseksüel yakınlık ile heteroseksüel düşmanlık kategorisinde değerlendirilmiştir. Ancak cinsellik ve üreme ihtiyacı erkeğin kadına bağımlılığına ve tam bir erkek olarak algılanabilmesi için bir kadınla romantik ilişkisinin olmasına dayandırılmıştır (Glick and Fiske, 1996). Toplumsal cinsiyet rollerine uygun davranan kadınlar olduğu

müddetçe erkeklerin kadınsız var olamayacağı düşüncesi aslında kusursuz bir kadın profili çizmiştir (Fine, 2010). Heteroseksüel yakınlığa göre kadın cinsel bir obje olmaktan ziyade duygusal bir eş olduğundan korunmaya muhtaçtır düşüncesi hakim olmuştur, bu durum korumacı cinsiyetçiliğin alt boyutu olarak değerlendirilmiştir. Erkeklerin kadınlara duydukları sevgi ve saygının temeli buna dayandırılmıştır. Bu tutum olumlu gibi görünse de diğer bileşenlerdeki korumacı cinsiyetçilikte olduğu gibi kadının aciz ve güçsüz olduğunu vurgulayarak erkek egemen toplum anlayışını meşrulaştırmaya çalışmıştır. Erkeğin kadını cinsel bir obje olarak gördüğü heteroseksüel düşmanlıkta erkeklerin cinsel arzularını tatmin eden kadınlar korkulması gereken bireyler olarak görülmüştür. Dolayısıyla kadınlar erkekleri kontrol etmek isteyen kadınların cinsel çekiciliklerini kullandıkları kabul edilmiştir. Böyle algılayan erkekler de kadınlara karşı düşmanca bir tutum içerisine girmişlerdir (Ayan,2014; Glick and Fiske, 1996). Cinsel yönelimin toplumsal normlara dayandırıldığı dolayısıyla erkek ile kadının yakın ilişki içinde olması heteroseksüellik öğretisi olarak yorumlanmıştır (Sakallı Uğurlu, 2002).

Baskıcı ataerkillik, cinsiyetler arası yarışmacı ayırım ya da farklılaştırma ile heteroseksüel düşmanlık düşmanca cinsiyetçiliğin alt bileşenleri olarak irdelenmiştir. Düşmanca cinsiyetçilik kadına baskı kurulan ve onu objeleştiren bir anlayışa sahip olmuştur. Korumacı ataerkillik, cinsiyetler arası tamamlayıcı ayırım ya da farklılaştırma ile heteroseksüel yakınlık korumacı cinsiyetçiliğin alt bileşenleri olarak irdelenmiştir. Korumacı cinsiyetçilik ise kadına annelik gibi toplumsal cinsiyet rollerini atayan ve onu bakıma muhtaç gören bir anlayışa sahip olmuştur (Sakallı Uğurlu, 2002).

Bireylerin sahip oldukları kalıp yargıların kendini kalıplaşmış tutumlarla birlikte göstermesi cinsiyetçiliğe sebebiyet vermiştir. Korumacı ve düşmanca cinsiyetçiliğin alt bileşenleri incelendiğinde toplumsal cinsiyet rolleri boyutunda kadının aşağıda erkeğinse üstün olduğu anlayışın bulunduğu kalıp yargıların çelişki yarattığı görülmüştür. Bireylerin yaşadıkları bu çelişik duygular neticesinde de hem korumacı hem düşmanca cinsiyetçilik bir araya gelerek çelişik duygulu cinsiyetçilik kuramı meydana gelmiştir (Glick and Fiske, 1996). Çelişik Duygulu Cinsiyetçilik kuramına göre cinsiyetçiliği incelemek düşmanca ve korumacı boyutlarını araştırmakla mümkün olmuştur (Alptekin, 2014). Her iki cinsiyetçilik alt boyutunda da erkekle kadının kıyaslanması ve sonucunda kadınların güçsüz olan taraf olarak

belirlenmesi söz konusu olmuştur. Bu varsayımdan yola çıkarak kadınların annelik ya da ev işçiliği gibi toplum cinsiyet rolleri ile sınırlandırıldığı görülmüştür.

Korumacı cinsiyetçilik her zaman düşmanca cinsiyetçilikle bir arada görülmüştür. Bu durumda bireyler duygularında kararsız kalmış ve cinsiyeti çelişik duygularla algılamıştır. Geleneksel öğretilerle örtülen bu çelişiklik ataerkil düzenin içindeki eşitsizliği beraberinde getirmiştir. Erkeğin kadının temel ihtiyaçlarını karşılaması için kadının ev içinde hizmet etmesi gerektiği inancına sahip olan toplumsal cinsiyet kalıp yargıları korumacı cinsiyetçilik çerçevesinde var olmuştur. Geleneksel öğretiler yoluyla oluşan korumacı cinsiyetçilik erkek egemenliğinin baskın olmasına ve düşmanca cinsiyetçiliğin karşısında durulmasına engel olmuştur. Örtülü bir olumlu izlenim bırakan korumacı cinsiyetçilik erkek egemen toplum yapısının devamını sağlamayı hedeflemiştir (Sakallı ve Ulu, 2003). Ayrıca kadının toplum beklentilerini karşılayan rollerini yerine getirmesi değerli ve korunmaya layık olduğunu ispatlarken toplumun beklentilerinden saptığında kadının cezalandırılmaya ve düşmanlığa uğramasına neden olduğunu göstermiştir. Bununla birlikte hayatlarında korumacı cinsiyetçilik anlayışını kabul eden kadınların romantik ilişkilerinde ayrımcı davranışları da kabul edebileceği beklenmiştir (Sakallı Uğurlu, 2003). Casado, Exposito, Glick ve Moya yaptıkları bir çalışmada kadınların uzun yolda araba kullanmaması için yorulmamasının gerekçe olarak sunulmasını olumsuz algılamayacağı sonucu çıkarılmıştır. Oysa ki aynı olayda kadınların arabayı iyi kullanamadığı gerekçesi sunulmuş olduğunda bu durumun olumsuz algılanacağı sonucuna varılmıştır. İlişkilerinde ayrımcılık yaşayan kadınlar bu durum korumacı bir yaklaşımla gerçekleştiğinde kolayca kabullenebildiklerinde korumacı cinsiyetçiliği savundukları söylenebilmiştir (Sakallı Uğurlu, 2003). Yapılan başka bir çalışmada da bu durumun desteklenerek kadınların korumacı cinsiyetçiliğe bağlandıkları daha sık görülmüştür (Glick et al., 2000). Korumacı cinsiyetçilikte olumsuzluklara açıkça değil örtük olarak yer verildiğinden hatta sevgi ve şefkat gibi duyguların daha sık hissedildiğinden kadınların korumacı cinsiyetçiliğe yönelik tutumları daha olumlu olmuştur (Conelly and Heesacker, 2012). Kadınlardaki bu olumlu tutum neticesinde erkeklerin korumacı cinsiyetçilik sergilemeleri daha kabul edilebilir şekilde değerlendirilmiştir (Kilianski and Rudman, 1998).

Kadınlar tarafından meşrulaştırılan eşitsizliklerin en temel nedeni korumacı cinsiyetçilik olmuştur. Korumacı cinsiyetçiliğin içerdiği örtük kalıp yargılar zor algılandığından gruplar ya topluluklar arasındaki eşitsizliği yansıtan düşmanca

cinsiyetçiliğin kadınlar tarafından onaylanmaması bu durumun açıklaması olarak gösterilmiştir (Hunyady and Jost, 2005). Glick ve arkadaşlarına (2000) göre toplumsal cinsiyet eşitsizliklerinin ya da cinsiyetçiliğin çokça yaşandığı ülkelere bakıldığında kadınların erkeklerden çok korumacı cinsiyetçiliği benimsedikleri görülmüştür.

Kadınların çelişik duygulu cinsiyetçiliğe maruz kalmaları sık rastlanan bir durum olarak karşılaşılmıştır. Bir kısmının korumacı cinsiyetçiliğe bir kısmının da düşmanca cinsiyetçiliğe maruz kaldığı görülmüştür. Geleneksel cinsiyet kalıp yargılarını kabullenip davranışlarına yansıtan kadınların korumacı cinsiyetçilikle karşı karşıya kaldıkları görülmüştür. Geleneksel kalıp yargılara aykırı davranan feministler ya da kariyerlerini belli bir seviyede şekillendiren kadınların ise düşmanca cinsiyetçilikle karşı karşıya kaldıkları görülmüştür (Glick and Fiske, 2001). Hurst ve Beesly (2003) ABD’de bir çalışma yapmışlardır. Bu araştırmada romantik ilişkisi olan üniversite öğrencisi kadınlarla çalışılmıştır, elde edilen bulgulara göre cinsiyetçi düşüncelere sahip olanların ilişki içerisinde daha edilgen kaldıkları ve genellikle sessiz oldukları anlaşılmıştır.

Aygül (2015) çalışmasında erkeklerin kadınlara göre oldukça güçlü kabul edilmesini, kadınlarla erkeklerin statüleri karşılaştırıldığında kadınların daha aşağıda görülmesini hatta erkeklere bağımlı olarak değerlendirilmesini ayrımcılık olarak değerlendirmiştir. Bu ayrımcılığı da çelişik duygulu cinsiyetçiliğin düşmanca cinsiyetçilik kategorisinde değerlendirmiştir. Bu kategoride kadına yönelik olumsuz tutumların son derece belirgin olduğu görülmüştür. Düşmanca cinsiyetçilik kadının erkeğe göre aşağı bir statüye sahip olduğunu hatta güçsüzlüğünü vurgulayan birçok eylemi içermiştir (Alptekin, 2014). Kadının farklı isteklerinin olduğu ve sürekli olayları sabote ettiği yargısının düşmanca cinsiyetçilikte algılandığı görülmüştür (Dinçer, 2016). Kadınlara yönelik olumsuz tutumların son derece net bir şekilde ayırt edilebildiği düşmanca cinsiyetçilik kategorisinde liderlik vasfının erkeğe atfedildiği gibi sosyal hayattaki rollerde de kadının yeri farklılaşmaktadır. Böylece kadın ikincil konuma yerleştirilmiş, saldırgan tutumlar açıkça ifade edilmiştir (Fernandez et al., 2002). Erkeklerin geleneksel cinsiyet rollerinden aldıkları güçlerinin kadınları değersizleştirmek için kullanılması düşmanca cinsiyetçilik kategorisinde değerlendirilmiştir (Ayan, 2014). Fisher (2006)’ya göre kadınlara açıkça yöneltilen kısıtlayıcı tutumlar ve olumsuz önyargılar düşmanca cinsiyetçilik olarak sınıflandırılmıştır.

Kadının sevildiği, korunduğu ve yüceltildiği duygu ve davranışların bulunduğu ancak bunların altında erkeğe oranla daha güçsüz olduğu algısının bulunduğu cinsiyetçilik türü korumacı cinsiyetçilik olarak tanımlanmıştır. Buna ek olarak bu önyargıların ispatlanmaya çalışıldığı görülmüştür. Korumacı cinsiyetçiliğin hem uygulanması hem de maruz kalınması göz önüne alındığında pozitif bir yanı olduğu sanılmıştır. Ancak sonuçta bir cinsiyetçilik kalıbı olduğu unutulmadan toplumun kabul ettiği cinsiyet kalıp yargılarına dayandığı ve ataerkil baskıya neden olduğundan kadına zarar verdiği görülmüştür. Böylece örtülü olsa da cinsiyetçilik kalıbına girerek literatürde yer edinmiştir (Glick and Fiske, 1996; 1997). Korumacı cinsiyetçilik kadınları koruma ve kollama yanılığısıyla dolaysız bir biçimde kadını güçsüz gösteren düşmanca cinsiyetçiliğin aksine toplumsal cinsiyetçiliği desteklemiştir (Alptekin, 2014). Ahlak bakımından değerlendirildiğinde kadını üst mertebeye yerleştiren korumacı cinsiyetçilik geleneksel rol kalıp yargılarını kadınlara yüklemiştir. Bu algı kadınlara yönelik nazik davranışların gösterilmesi ve centilmence yaklaşım tarzının gösterilmesi şeklinde olmuştur. Böylece kadın özel olarak bakılması gereken ve ilgiye muhtaç bir varlık olarak görülmüştür (Dinçer, 2016). Sonuç olarak kadınlar erkeklere kıyasla dezavantajlı olarak değerlendirilen ve birçok yönden kısıtlamaya maruz kalan bir sınıf olarak değerlendirilmiştir (Napier and Ruth, 2014).

Üzümçeker ve Akfırat (2018) da yaptıkları çalışmada korumacı cinsiyetçiliği tanımlarken kadının daha kibar olduğunu ve duygusal yönünün ağır bastığını varsayan ilk bakışta olumlu görünen ancak devam eden süreçte ataerkil toplum düzeninin devamı niteliğinde bir cinsiyetçilik olarak bahsetmiştir. Kadınlara anne, eş ya da kız çocuğu gibi roller yükleyen korumacı cinsiyetçilik geleneksel cinsiyet rolleri sistemini meşrulaştırmıştır (Silvan Ferrero and Lopez, 2007). Ayrıca erkeğin duygusal ihtiyaçlarının karşılanması noktasında ve üreme konusunda kadına bağlı oluşu üzerinde durulmuştur. Kadının özel alana çekilerek aile içinde roller yüklenmesi erkeğin ise aile içinde yer alan kadınlar için kamusal alanda var olması korumacı cinsiyetçilik kapsamında değerlendirilmiştir (Sakallı Uğurlu, 2002). Bu kapsamda korumacı cinsiyetçiliğin gizil ön yargıları vurgulaması kadınların geleneksel cinsiyet rol kalıplarını kendi rızalarıyla kabullenmesini sağlamıştır (Glick and Fiske, 1996).

Toplumsal cinsiyet eşitsizliği nedenli cinsiyetçiliğin nedenleri birçok etmene dayandırılmıştır. Kadın ile erkeğin zıtlıklarla ve eşitsizlik içerisindeki etkileşim

kalıplarıyla toplumda bulunması ataerkil toplum yapısından kaynaklanmıştır. Böylece toplumsal cinsiyet algısının sosyokültürel şekilde süregelmesi söz konusu olmuştur (Alptekin, 2014).

2.2.1. Çelişik Duygulu Cinsiyetçilik İle İlgili Çalışmalar

Glick ve arkadaşları (2000) yaptıkları araştırmada 19 ülkede 15.000 katılımcı ile kültürler arası çalışmış, çelişik duygulu cinsiyetçiliğin korumacı ve düşmanca cinsiyet alt boyutlarını ele almıştır. Araştırma neticesinde düşmanca ve korumacı eğilimin tüm ülkelerde pozitif ilişkili olduğu tespit edilmiştir. Cinsiyetçiliğin bu denli yüksek olduğu yerlerde kadınların düşmanca cinsiyetçiliği ayrımcılık ve önyargı şeklinde değerlendirdiği, korumacı cinsiyetçiliği ise olumlu yönde karşıladıkları sonucu elde edilmiştir.

Begany ve Milburn (2002) tarafından yapılan, cinsel taciz vakalarının psikolojik belirleyicisi durumunda olan düşmanca cinsiyetçilik, tecavüz ve otoriterlik mitleri araştırılmıştır. Araştırma neticesinde elde edilen bulgularda Çelişik Duygulu Cinsiyetçilik Ölçeğinin korumacı cinsiyetçilik özelliğinin cinsel taciz ihtimalini yordamadığı, tecavüz mitlerini ise yordadığı sonucuna ulaşılmıştır.

Glick ve arkadaşları (2004)'nın 16 ülkede 8300 katılımcı ile gerçekleştirdiği çalışmada, Erkeğe Yönelik Çelişik Duygulu Cinsiyetçilik Ölçeğinin (EÇDÖ) güvenilirlik ve geçerliliği ölçülmüştür. Sonuç olarak bu ölçeğin erkeklere yönelik olarak korumacı ve düşmanca tutumların farklı kültür ve insanlar arasında güvenilir olarak ölçüm yaptığı bulunmuştur. Erkekler ve kadınlar arasında, kültürler arası cinsiyet eşitliği ve kadına karşı yapılan korumacı ve düşmanca cinsiyetçilik tutumu ile negatif yönlü ilişkisinin olduğu bulunmuştur.

Yakusho (2005) 18-33 yaş aralığında 200 birey ile yaptığı araştırmada, cinsiyetçi tutum ve davranışların bağlanma şekilleri ile ilişkisini ortaya koyulan çalışmada erkek bireylerde görülen korumacı cinsiyetçilik ile kaygılı bağlanma tutumu arasında pozitif yönlü bir ilişki bulunurken, kaçınma tutumuyla alakalı negatif yönlü bir ilişki bulunmuştur. Aynı çalışma içerisinde kadın bireylerin korumacı cinsiyetçilik tutumlarının ise kaygılı bağlanma durumu ile olumlu korelasyon içerisinde olduğu bulunmuştur.

Nagashi ve arkadaşlarının (2008) 157 erkek ve 153 kadın lisans öğrencisi ile gerçekleştirdiği çalışmada transfobi ve homofobi ilişkilerini toplumsal anlamdaki cinsiyet farklılıkları ile irdelenmiştir. Araştırma neticesinde elde edilen bulgular

erkek bireylerde çelişik duygulu cinsiyetçiliği düşmanca cinsiyetçilik alt boyutunda cinsel önyargı tutumu ile ilişkisi saptanırken kadınların çelişik duygulu cinsiyetçiliğin alt boyutlarından hem korumacı hem de düşmanca cinsiyetçilik tutumu puanlarının eşcinsellere ilişkin olumsuz olan tutumlarla ilişkili olduğu bulunmuştur.

Dardanne, Dumont ve Sarlet (2008) genç kadınlardan 45 kişi ile yaptığı araştırmada, cinsiyetçi tavır ve dilin kadın bireylerin kendilerindeki yetersizlik hissi üzerinde yarattığı etkiyi incelemiştir. Üç grup olarak düzenlenen örneklem grubunda katılımcılarla iş görüşmeleri yapılması sırasında tarafsız dil, korumacı cinsiyetçi dil ve düşmanca cinsiyetçi dil olarak üç ayrı iletişim konsepti kullanılarak konuşulmuştur. Araştırma bulguları korumacı dille karşı karşıya kalan bireylerin düşmanca cinsiyetçilik tutumuna maruz kalan bireylere göre yeteneksizlik yansıtan beyanlarda bulunduğu gözlenmiştir. Düşmanca cinsiyetçiliğe nazaran korumacı cinsiyetçiliğin kadın bireylerin kendileri üzerindeki algılarında daha fazla etkiye sahip olduğu bulunmuştur.

Gianettori ve Raux (2010) 148 kadın ve 125 erkek olmak üzere toplam 273 İsveç vatandaşıdan elde ettiği verilerle gerçekleştirdiği araştırmada, cinsiyetçilik ve ırkçılık arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Araştırma bulgularında İsveç'in yerlilerinin, farklı milliyetten olan bireylere karşı daha cinsiyetçi bir tutum içerisinde oldukları sonucuna varılmıştır.

Exline, Grubbs ve Twenge (2014) tarafından ABD'de yaşayan 437 yetişkin birey ve 333 üniversitede öğrenim gören öğrenci üzerinde yapılan araştırmada, cinsiyetçi tutum ile ayrıcalıklı hissetmek arasındaki ilişki incelenmiştir. Araştırma sonucunda elde edilen bulgulara göre kendini hak sahibi ve ayrıcalıklı olarak tanımlayan erkek bireylerin kadınlara karşı daha olumsuz tutumlar sergiledikleri görülürken, kendini ayrıcalıklı ve yetkin hisseden kadın bireylerin hemcinslerine karşı daha koruyucu tutumlar içerisinde oldukları saptanmıştır.

Yukarıda bahsedilen araştırma verileri ışığında korumacı cinsiyetçilik ve düşmanca cinsiyetçiliğin her ikisine karşı da olumsuz bir tutum olduğu, cinsiyetçi tutumun kadına karşı şiddeti yordadığı ve bireylerin ırk, kültürel farklılık ve cinsel tercihlerde daha çok cinsiyetçi tutum ve davranış içerisine girdikleri saptanmıştır.

Curun ve Sakallı (2001) yaptıkları çalışmada cinsiyet yönelimi ve cinsiyetçilik ile romantik ilişki doyumu arasındaki korelasyon araştırmışlardır. Araştırmanın örneklem grubu romantik ilişki yaşayan 70 yetişkinden oluşmuştur. Katılımcılara

Demografik Bilgi Formu, BEM Cinsiyet Rolü Envanteri, Çelişik Duygulu Cinsiyetçilik Envanteri ve İlişki Doyumu Ölçeği uygulanmıştır. Yapılan analiz sonuçlarına göre çalışmada yer alan erkek katılımcıların romantik ilişkilere yönelik ifadelerden erkeklerin baskın olduğu anlayışını içerenlere daha pozitif yaklaştıkları görülmüştür. Kadın katılımcılar ise romantik ilişkilerde daha kabullenici bir tavra sahip olmasının gerektiği ifade edilen maddelere daha pozitif yaklaşmışlardır. Ölçekten elde edilen korumacı cinsiyetçilik puanları incelendiğinde kadınların puanlarının erkeklere oranla daha yüksek olduğu görülmüştür. Buna ek olarak kadınlar romantik ilişkiler sırasında erkeklerin girişken davranmaları gerektiğini düşündüklerini ifade etmişlerdir. Aynı çalışmada korumacı cinsiyetçilik puanları yüksek olan erkeklere bakıldığında romantik ilişkide kadınların da erkekler kadar girişken olabileceğini ifade ettikleri görülmüştür. Ayrıca Çelişik Duygulu Cinsiyetçilik Ölçeğinden alınan puanlar incelendiğinde düşmanca cinsiyete yönelik tutumlarının ortak olduğu bulunan çiftlerin ilişki doyumlarının daha yüksek düzeyde olduğu sonucu çıkarılmıştır. Yine ilişki doyumuna bakıldığında Çelişik Duygulu Cinsiyetçilik Ölçeğinin tümünde ya da korumacı cinsiyetçilik alt boyutunda var olan ortak tutumların anlamlı bir farklılık oluşturmadığı görülmüştür.

Beydoğan (2001) tarafından yapılan araştırmada kadın yöneticilere yönelik tutumlar toplumsal cinsiyet farklılıkları, çelişik duygulu cinsiyetçilik ve ataerkillik değişkenleri çerçevesinde incelenmiştir. Verilerin analizi sonucunda çelişik duygulu cinsiyetçilik puanları yüksek olan katılımcıların diğerlerine göre kadın yöneticilere ilişkin olumsuz tutumlara sahip oldukları bulunmuştur. Aynı şekilde çelişik duygulu cinsiyetçiliğin alt boyutu olan düşmanca cinsiyetçilik puanlarında da yüksek olanların düşük puanı olanlara göre daha olumsuz tutum sergiledikleri görülmüştür. Kadın yöneticilere yönelik tutumlar ile ataerkillik, düşmanca cinsiyetçilik ve çelişik duygulu cinsiyetçilik arasındaki korelasyonun negatif yönde olduğu sonucu elde edilmiştir. Çelişik duygulu cinsiyetçiliğin alt boyutu olan korumacı cinsiyetçilik puanları ile kadın yöneticilere yönelik olumlu tutumlar arasındaki ilişki pozitif yönde anlamlı olarak bulunmuştur.

Asan (2006) yaptığı tez çalışmasında Ders Kitaplarındaki Cinsiyetçilik ve Öğretmenlerin Cinsiyet Algılarının Saptanmasına yönelik çalışmıştır. Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı ilköğretim okullarında 2005-2006 eğitim öğretim yılında okutulan 28 ders kitabı resim ve metinleriyle incelenerek cinsiyetçilik kapsamında değerlendirilmiştir. İncelenen ders kitaplarının 26 tanesinde kız resimlerinin erkek

resimlerine göre daha az yer aldığı görülmüştür. Kitaplarda yer alan resimler daha detaylı incelendiğinde kız çocukların genellikle evde ya da okulda resmedildiği buna rağmen erkeklerin kamusal alanlarda yer aldığı görülmüştür. Buna ek olarak kitaplarda yer alan bebek resimlerinin tamamında annelerinin kucağında yer aldığı ya da anneleri tarafından bakım verildiği şeklinde resmedilmiştir. Metinler incelendiğinde ise kız çocuklarının annelik kavramıyla alakalı sorumlulukları ifade edilmiştir. Ancak erkek çocuklarına bakıldığında babalık kavramının yüklenerek ev dışında bir işle alakalı sorumlulukları olduğu vurgulanarak ekonomik gücü ellerinde bulundurmaları gerektiğine yönelik anlamlar çıkarılmıştır. İncelenen 28 ders kitabında da evde temizlik yapma, mutfakta yemek pişirme ya da bulaşık yıkama gibi ev işlerinde kadınların resmedildiği görülmüştür. Yine aynı yıl okutulan Fen Bilgisi dersinin kitabı haricinde hiçbir kitapta cinsiyetçi ifadelerin kırılmadığı sonucuna varılmıştır. Aynı araştırmada yapılan analiz sonuçlarına göre kadın öğretmenlerin toplumsal yapıda mevcut olan cinsiyetçiliği erkek öğretmenlere nazaran daha çok algıladıkları ve kabul ettikleri bulunmuştur. Veriler incelendiğinde erkek öğretmenlerin cinsiyetçi tutumlarının kadın öğretmenlere göre daha yüksek olduğu da bulunmuştur. Bir başka sonuç olarak da sınıf içi değerlerde ve uygulamalarda genç öğretmenlerin cinsiyetçilikten daha fazla arınık bir algıya sahip oldukları görülmüştür.

Bir başka çalışmada tecavüz kurbanlarına yönelik tutumların ölçülmesinde kontrol odaklı düşüncelerin, empati ve adil dünya inancının ve çelişik duygulu cinsiyetçiliğin etkileri incelenmiştir. Araştırmanın örneklem grubu 425 lisans öğrencisinden oluşmuştur. Çelişik duygulu cinsiyetçiliğin alt boyutlarından düşmanca cinsiyetçilik puanları incelendiğinde yüksek olanların pornografi izleyip izlememesine göre tecavüz kurbanlarına yönelik tutumlarında değişiklikler olduğu görülmüştür. Pornografi izleyen öğrencilerin diğerlerine göre tecavüz kurbanlarına yönelik daha fazla olumsuz tutuma sahip oldukları ve onayladıkları bulunmuştur (Yalçın, 2006).

Özkan'ın (2006) çalışmasında farklı şirketlerde çalışan katılımcıların yönetici pozisyonda çalışan kadınların kariyer yolculuklarına yönelik yüklemeler, çelişik duygulu cinsiyetçilik ve kadın yöneticilere yönelik tutumlar arasındaki ilişki 201 kişiden elde edilen veriler yoluyla araştırılmıştır. Elde edilen bulgularda katılımcılardan erkek olanların kadın yöneticilere yönelik tutumlarının kadın katılımcılara oranla daha olumsuz olduğu görülmüştür. Aynı şekilde katılımcıların

çelişik duygulu cinsiyetçilik alt boyutu olan düşmanca cinsiyetçilik düzeyleriyle kadın yöneticilere yönelik tutumları arasındaki korelasyon incelendiğinde aralarında anlamlı bir ilişki olduğu bulunmuştur. Erkek katılımcıların tutumlarında kadın yöneticilere yönelik kariyer basamaklarını tırmanırken karşılaştıkları şartların kolay olduğu düşüncesinin kadınlara oranla daha fazla hakim olduğu görülmüştür. Yönetici olmak için yapılan işin kolay olduğu düşüncesinin baskın olduğu katılımcılarda aynı zamanda kadın yöneticilere yönelik tutumların da olumsuz olduğu sonucuna varılmıştır. Bir başka analiz sonucunda da kadın yöneticilerin sahip oldukları pozisyona şans eseri geldiği düşüncesinin katılımcılarda yaygın olduğu saptanmıştır.

Salman (2007) 311 lisans öğrencisinden elde ettiği veriyle kontrol odağı inancı, cinsel tacize yönelik tutumlar ve çelişik duygulu cinsiyetçilik arasındaki korelasyon değerini hesaplamaya çalışmıştır. Katılımcılara Kontrol Odağı İnancı Ölçeği, Cinsel Taciz Tutumlar Ölçeği ve Çelişik Duygulu Cinsiyetçilik Ölçeği uygulamıştır. Verilerin analizi sonucunda kontrol odağı inancının alt boyutlarından bazıları ile cinsel tacize yönelik tutumların alt boyutlar ve cinsiyetçi düşünceler arasındaki ilişkinin anlamlı olduğu bulunmuştur.

Bir başka çalışma da Turgut tarafından 2007 yılında yapılmıştır. Salman (2007)'in çalışmasında olduğu gibi örneklem grubunu 311 lisans öğrencisi oluşturmuştur. Bu öğrencilerin cinsel tacize yönelik tutumları Cinsel Taciz Tutumlar Ölçeğiyle, çelişik duygulu cinsiyetçilik düzeyleri Çelişik Duygulu Cinsiyetçilik Ölçeğiyle ve erkeklerle alakalı çelişik tutumları Erkeklerle Yönelik Çelişik Duygulu Tutumlar Ölçeğiyle ölçülmüştür. Elde edilen verilerin analizi sonucunda çelişik duygulu cinsiyetçiliğin alt boyutu olan korumacı cinsiyetçilik ve erkeklerle yönelik çelişik duygulu tutumların alt boyutu olan korumacı tutumların cinsel tacize yönelik algıda flörtleşmeye yönelik etkisinin olduğu görülmüştür. Buna ek olarak çelişik duygulu cinsiyetçiliğin alt boyutları olan korumacı ve düşmanca cinsiyetçilik kadınların kışkırtmasının cinsel tacizin nedeni olduğu yönündeki algıyı da etkilemiştir.

Işık (2008) tarafından yapılan çalışmada kadınlara yönelik çelişik duygulu cinsiyetçilik birçok değişken ile birlikte ölçülmüştür. Ölçüm için 351 lisans öğrencisinin görüşleri alınmıştır. Elde edilen bulgularda düşmanca cinsiyetçilik puanlarından elde edilen değer ile kadınların bekaretlerinin namus ile

ilişkilendirildiği ve erkeklerin namusu koruması gerektiği algısının artış gösterdiği sonucuna varılmıştır.

Aynı yıl yapılan başka bir çalışmada da bireylerin medeni durumlarına göre evlilik uyumları ile çelişik duygulu cinsiyetçilik düzeyleri arasındaki ilişki incelenmiştir. Araştırmaya katılan 242 kişiye Evlilikte Uyum Ölçeği, BEM Cinsiyet Rolü Envanteri Kısa Formu ve Çelişik Duygulu Cinsiyetçilik Ölçeği uygulanmıştır. Elde edilen verilerin analiz sonuçlarında erkek katılımcıların çelişik duygulu cinsiyetçiliğin alt boyutlarından düşmanca cinsiyetçilik düzeyi düşük olanların evlilik uyumlarının yüksek olduğu bulunmuştur. Bununla birlikte kadınlarla erkeklerin düşmanca cinsiyetçilik düzeyleri incelendiğinde her iki cinsin puanları düşük olsa da erkeklerin evlilik uyumunda daha yüksek puanlara sahip oldukları görülmüştür (Güçlü Ergin, 2008).

Ercan'ın (2009) yaptığı araştırmada kadınlara ilişkin çelişik duygulu cinsiyetçilik ile çeşitli değişkenler arasındaki ilişkinin ölçülmesi hedeflenmiştir. Araştırma bulgularına göre kadınlara ilişkin çelişik duygulu cinsiyetçilik ile erkeklere ilişkin korumacı tutumun evlilik içerisinde kadınlara uygulanan fiziksel şiddeti destekleme tutumunu yordadığı sonucuna varılmıştır. Bu bulgunun aksine kadınlara ilişkin çelişik duygulu cinsiyetçiliğin korumacı boyutu ile erkeklere ilişkin düşmanca tutumun evlilik içerisinde kadınlara uygulanan fiziksel şiddeti negatif yönde yordadığı sonucuna ulaşılmıştır.

Okutan (2010) tarafından çelişik duygulu cinsiyetçilik üzerine çalışmıştır. Yaptığı araştırmada romantik ilişkisi olan 400 lisans öğrencisi bireyle çalışarak onlara Çelişik Duygulu Cinsiyetçilik, Yakın İlişkilerde Yaşantılar, Eşcinsellere İlişkin Tutumlar, Romantik İlişkilerle İlgili Kalıp Yargılara Yönelik Tutumlar Ölçeklerini uygulayarak Demografik Bilgi Formu ile de analizini tamamlamıştır. Analiz sonuçlarına göre cinsiyetçi tutuma benimseyen bireylerin genellikle kayıtsız, saplantılı ya da korkulu bağlanma biçimine sahip oldukları görülmüştür. Çelişik duygulu cinsiyetçiliğin korumacı alt boyutunda güvenli bağlanma biçimine sahip olanların diğerlerine göre daha düşük puan aldıkları görülmüştür. Buna ek olarak çelişik duygulu cinsiyetçiliğin düşmanca alt boyutundaki puanların güvenli bağlanma biçimine sahip olanlarda yine düşük olduğu sonucuna varılmıştır ancak bu veride yüksek puanlı sonuçlar verenlerin korkulu ve kayıtsız bağlanma biçimine sahip oldukları görülmüştür.

Okutan ve Sunal (2011) yaptıkları araştırmada çelişik duygulu cinsiyetçilik ile romantik ilişkilere yönelik kalıp yargılar arasındaki ilişkiyi incelenmiştir. Elde edilen sonuçlara göre çelişik duygulu cinsiyetçiliğin alt boyutu olan düşmanca cinsiyetçilik ile romantik ilişkilere yönelik kalıp yargılarla alakalı tutumların erkek katılımcıların puanlarında yüksek olduğu görülmüştür.

Kurt (2011) yaptığı araştırmasında çelişik duygulu cinsiyetçilik ile cam uçurum –st düzey pozisyonlarda çalışacak kişiler belirlenirken kadınların bu pozisyonlar için değerlendirilmesi için işlerin yolunda gitmediği zamanların beklenmesi- arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Araştırmacı rneklem grubu olarak önce 328 ardından 147 kişiden veri toplamıştır. Araştırma bulgularında çelişik duygulu cinsiyetçilikle cam uçurum arasında anlamlı bir ilişkinin olmadığı sonucuna varılmıştır.

Yumuşak tarafından 2013 gerçekleştirilen çalışmada niversite öğrencilerine elişik Duygulu Cinsiyetçilik leği uygulanarak toplumsal cinsiyetçilik tutumları çeşitli değerkenler ile incelenmiştir. Araştırmada 1171 niversite öğrencisinden toplanan verilerle yapılan analiz sonuçları incelenmiştir. Elde edilen bulgularda bireylerin çelişik duygulu cinsiyetçilik düzeyleri ile flört şiddetine ilişkin tutumları arasındaki korelasyon değer pozitif yönde ve anlamlı bulunmuştur. Analiz neticesinde erkeklere yönelik çelişik duygulu cinsiyetçilik tutumlar ile flört şiddetine ilişkin tutumlar arasındaki korelasyon değerleri de pozitif yönde ve anlamlı olarak elde edilmiştir.

zdemir'in (2013) yaptığı çalışmada çelişik duygulu cinsiyetçilik düzeyini ölçerek tek milliyetçi ideoloji, Türk kimliği, dini yönelim ve muhafazakarlık ile ilişkisi incelenmiştir. Araştırma sırasında önce 339 kişiden ardından 583 kişiden veri toplanmıştır. Elde edilen bulgularda çelişik duygulu cinsiyetçilik düzeyinin Türk kimliği ile arasında anlamlı bir ilişki olduğu sonucuna varılmıştır. Bu sonuçlara göre askerliğin erkeksi bir görev olarak nitelendirilmesi ve askeri düzen içerisinde erkeğin üstünlüğünün kabul edilmesine yönelik tutumların desteklendiği bulunmuştur.

Bızancır (2014) tarafından yapılan araştırma çalışmasında niversite ğrencilerinin cinsiyetçilik, öznel iyi oluş ve aile yaşamında kadına şiddeti meşru algılama düzeyleri ile maruz kalınan ve yapılan negatif ayrımcılık, politik görüşler ve cinsiyet arasındaki korelasyonel bağlantı incelenmiştir. Araştırmaya katılanların 606 niversite öğrencisinden oluştuğu görülmüştür. Yapılan analiz sonuçlarında çelişik duygulu cinsiyetçilik ile ailede kadına ilişkin şiddeti meşru görme arasında anlamlı

ve pozitif yönde bir ilişki bulunmuştur. Ancak bu değişkenlerin öznel iyi oluş düzeyi ile arasındaki ilişkinin anlamlı olsa da negatif yönlü olduğu sonucu çıkarılmıştır.

Erkut (2015) yaptığı çalışmasında 480 kişinin çelişik duygulu cinsiyetçilik düzeylerini ölçmek için Çelişik Duygulu Cinsiyetçilik Ölçeğini, yetkecilik düzeyini ölçmek için Sağ Kanat Yetkecilik Ölçeği, sosyal baskınlık yönelimini ölçmek için Sosyal Baskınlık Yönelimi Ölçeğini kullanmış ve bu değişkenlerle evlilikte kadına yönelik şiddete yönelik tutumların düzeyini ölçmek için Evlilikte Kadına Yönelik Fiziksel Şiddet Ölçeğini kullanarak aralarındaki ilişki incelenmiştir. Elde edilen verilerin analizi neticesinde bireylerin çelişik duygulu cinsiyetçiliğin alt boyutlarından düşmanca cinsiyetçilik, sosyal baskınlık yönelimi ve yetkecilik düzeyleri arttıkça evlilik yaşantısında kadına yönelik şiddet tutumlarının da olumluya döndüğü görülmüştür. Aynı araştırmada elde edilen bir diğer bulgu da kadınların çelişik duygulu cinsiyetçilik ve sosyal baskınlık yöneliminin alt boyutlarından olan eşitliğe karşı olma düzeylerinin erkeklerin puanlarından daha düşük olduğu sonucu çıkarılmıştır.

Dinçer (2016) yaptığı araştırmada kişiler arası ilişki çerçevesinde cinsiyetçilik ile yüklenme karmaşıklığının ilişkisini incelemiştir. Örneklem grubu için 340 rehber öğretmene uygulanan çeşitli ölçeklerden elde edilen veriler kullanılmıştır. Yapılan analizlerde İstanbul'da yaşayan rehber öğretmenlerin çelişik duygulu cinsiyetçilik düzeyleri ortalamanın üzerinde bulunmuştur. Erkek rehber öğretmenlerden 6-10 yıl arasında çalışma süresi geçirmiş olanların çelişik duygulu cinsiyetçilik alt boyutlarında düşmanca cinsiyetçilik düzeylerinin daha yüksek olduğu sonucuna varılmıştır. Bir diğer bulguda ise rehber öğretmenlerin cinsiyetleri bağlamında kadınların çelişik duygulu cinsiyetçilik düzeyleri erkeklerin çelişik duygulu cinsiyetçilik düzeylerine göre daha düşük olarak gözlenmiştir.

Ekşioğlu, Tarhan ve Gündüz'ün (2017) yaptıkları çalışmada üniversite öğrencilerinin çelişik duygulu cinsiyetçilik düzeyleri, evlilikte kadına yönelik şiddete ilişkin tutumları, toplumsal cinsiyet rollerine yönelik algıları ve cinsiyet algıları arasındaki ilişki incelenmiştir. Araştırmanın örneklemini Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık lisans bölümü okuyan 420 üniversite öğrencisi oluşturmuştur. Uygulanan ölçeklerden elde edilen veriler analiz edildiğinde eşitlikçi cinsiyet rolleri ve cinsiyetin fiziksel şiddete ilişkin tutumu yordadığı sonucuna varılmıştır. Erkeklerin çelişik duygulu cinsiyetçilik düzeyleri yurt dışında yapılan araştırmalara paralel olarak Türkiye'de de kadınlardan daha yüksek olarak bulunmuştur. Ayrıca

çelişik duygulu cinsiyetçilik ile şiddet eğilimi, yetkecilik ve kadınlara yönelik olumsuz tutumlar arasında ilişki olduğu da görülmüştür.

Çelişik duygulu cinsiyetçilik ile alakalı araştırmalar incelendiğinde; üniversite öğrencilerinden veri toplanarak yapılan başka bir çalışmada erkek öğrencilerin çelişik duygulu cinsiyetçiliğin alt boyutlarından olan düşmanca cinsiyetçilik düzeyleri, kadın öğrencilere oranla daha yüksek bulunmuş ancak çelişik duygulu cinsiyetçiliğin alt boyutlarından olan korumacı cinsiyetçilik düzeylerinde bir farklılık görülmemiştir (Uysal Çelik, 2018).

2.3. Toplumsal Cinsiyet Roller

Dünya sağlık örgütü (1998) günlük yaşantı sırasında cinsiyet ile toplumsal cinsiyet kavramlarının birbirlerinin yerine kullanıldığını belirtmiştir. Ancak her iki kavramın da birbirinden oldukça farklı anlamlara sahip olduğu ifade edilmiştir.

Cinsiyet kavramını anlamak için doğum sırasını incelemek gerekli olacaktır. Doğum sırasında eril ya da dişil cinsiyet organları ile dünyaya gelirler. Cinsiyet farklılığını 23. çift kromozomun hücre yapısı oluşturmaktadır. Hücre yapısındaki XX dizilimine sahip kromozom kadınlarda XY dizilimine sahip kromozom erkeklerde bulunmuştur. Kromozom dizilimindeki bu farklılık başta cinsiyet organlarının ardından üreme organlarının bunlara ek hormonların farklılıklarına yol açmıştır (Gander and Gardiner, 2004).

Akın (2007)'a göre bireyin cinsiyeti erkek veya kadın kimliğiyle gösterdiği genetik, fizyolojik ve biyolojik özelliklerin toplamı şeklinde ifade edilmiştir. Bunun yanı sıra genetik ve biyolojik faktörlerden daha fazla anlam ifade eden cinsiyet güçlü bir sosyal kategori olarak sınıflandırılmıştır (Ashmore and Sewell, 1998). Cinsiyet tanımlarından bir diğeri de bireyin biyolojik farklılıklar neticesinde kadın ya da erkek olarak ifade edilmesi olmuştur (Başak, 2010).

Vatandaş (2007) cinsiyet ve toplumsal cinsiyet günlük yaşantıda birlikte ifade edildiğini ancak bilimsel olarak birbirinden ayrı incelendiği zamanın yakın geçmişe dayandığını belirtmiştir. Demirtaş (1999) cinsiyet kavramını biyoloji ile ilişkilendirmiştir. Toplumsal cinsiyet için de bireylerin dahil olduğu kültürü işaret etmiştir. Oakley (1985) ise cinsiyet kavramı için biyolojik olarak genital bölgelerin farklılığını ifade etmiştir. Toplumun kadına ve erkeğe bakış açısı ile oluşturulan kültürel sınıflandırmayı ise toplumsal cinsiyet olarak ifade etmiştir.

Cinsiyet kavramı toplumsal cinsiyetten farklı olarak ifade edilmiştir. Ancak cinsiyet yine de toplumsal cinsiyet kavramının temel unsuru olarak kabul edilmiştir. Toplumsal cinsiyet erkek ile kadın arasında var olan farklılıkların yalnızca biyolojik özelliklere dayandırılmamıştır. Bireyin toplum tarafından nasıl algılandığı, kendisinden neler beklendiği, nasıl görüldüğüne yönelik oluşan tutumlar ve sahip olduğu roller toplumsal cinsiyet kavramıyla ifade edilmiştir. Ayrıca bireylerin cinsiyet sahibi olmak için dünyaya gelmesi yeterli görülmüş ancak toplumsal cinsiyete sahip olmak için çeşitli öğrenme yaşantıları geçirmesi gerektiği belirtilmiştir (Lindsey, 2016). Toplumsal cinsiyet kavramı farkı toplumlarda farklı şekillerde ifade edilmiştir. Toplumların tarihsel olarak değişim göstermeleri bireylerin benimsediği toplumsal cinsiyet algısını da şekillendirmiştir (Nicholson, 1994). Birçok araştırmacı kişilere atfedilen toplumsal cinsiyetin zamanla değişmesinde yola çıkarak kadınlık ve erkeklik kavramlarının da toplumsal birer kurgu olduğunu vurgulamıştır (Marshall, 1999; Vefikuluçay, Zeyneloğlu, Eroğlu ve Taşkın, 2007).

Toplumsal cinsiyet kavramı bireyleri önce cinsiyetlerine göre erkek ve kadın diye ayırmış ardından cinsiyetlerine göre çeşitli gereklilikler ve roller atfetmiştir. Batı (2006)'ya göre bireyin kadın ya da erkek olarak tanımlanması sırasında sosyokültürel etkilerin sürece dahil edilmesi ile kadınlık ve erkeklik kavramlarının anlamları ortaya çıkarılmıştır (Özdemir,2019). Yani kadın ile erkek kavramlarının kadınlık ile erkeklik kavramlarından ayrı tutulması gerektiği ifade edilmiştir (Bingöl, 2014). Buna ek olarak Dökmen (2012), bir cinsiyete ait olmanın kültürel beklentileri ve toplumsal ifadeleri belirtirken biyolojik yapı ile ilişkilendirilen psikolojik özelliklerin de toplumsal cinsiyet kapsamında olduğu sonucuna varmıştır.

Cinsiyet kavramını erkek veya kadın olmak şeklinde tanımlanmıştır. Kadın ve erkek olarak cinsiyetlere ayrılan insanlar toplumun onlar için biçtiği roller toplumsal cinsiyet kavramını inşa etmiştir. Böylece bir erkeğin veya bir kadının olması gerektiği şekline yönelik yargılar toplumsal cinsiyeti tanımlamıştır. Cinsiyet kavramı ile toplumsal cinsiyet ifadeleri farklı anlamlarıyla yorumlansa da çoğu zaman kalıtsal yapı ve çevresel etkileri ayrı ayrı değerlendirmek kolay olmamıştır. Scott (2007) toplumsal cinsiyetin erkekler ve kadınlar için toplumsal ilişkilerde düzenleyici olarak kullanılan bir kavram olduğunu belirtmiştir. Toplumsal cinsiyet ifadesinde bireysellikten ziyade cinsiyet farklılıkları ile oluşan toplumsal organizasyon kastedilmiştir (Kardam, 2003).

Toplumsal cinsiyetin kadını ötekileştirdiği belirtilmiştir. Bu ötekileştirmenin yaşandığı alanlarda da erkeklere tanınan orantısız güce dikkat çekilmiştir. Böylece kadının toplumdaki yeri erkeğe kıyasla daha işlevsiz, değersiz ve anlamsız bir konumda yer almıştır (Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü, 2008). Kadınlar geçmişten bugüne aile içi sorumlulukları yerine getirebilmesi için yetiştirilmiştir. Bu sorumluluklar içerisinde başta ev işlerinin planlanması gelirken bu durum nesiller boyunca sürdürülerek kadınların durumu içselleştirip normalleştirilmesi sağlanmıştır. Sonuçta kadın toplumdaki görünürlüğü kaybederek kendini ifade etmesini sağlayacak tüm imkanlardan mahrum edilmiştir. Kadınların aksine erkekler ise toplumdaki bu eksikliği kendileri doldurarak statü elde etmenin fırsatını yakalamıştır (Erbay ve Tuncay, 2006).

Toplumsal cinsiyet rolleri insanlara toplumun atfettiği davranış örüntülerinin beklentileri olarak tanımlanmıştır. Bireylerin sahip oldukları kadın, anne, erkek ya da doktor rolleri gibi çeşitli roller işlevlerine paralel olarak birtakım karakter özellikleri, görevler, davranışlar ya da hakları içermiştir (Spence, 1980).

Tanımlanması gereken kavramlardan biri olan rol, bir kişinin sahip olduğu statü ile eşleştirilen davranışların ondan beklenmesi şeklinde ifade edilmiştir. Oluşan bu beklenti kişilere ya da durumlara göre değişse de bireylerin tutumları üzerinde etkisi olduğu ispatlanmıştır (Morgan, 2011). Vatandaş(2007) çalışmasında rol kavramının tanımının ortak noktası olarak bireylere yüklenen toplumsal nitelikteki davranışlar olduğunu belirtmiştir.

Toplumsal cinsiyet rolleri tanımlanırken erkekler ve kadınlara toplum tarafından yüklenen rollere işaret edilmiştir. Bireylerin doğuştan getirdikleri biyolojik farklılıkların toplumların benimsediği kültürel motif ile yorumlanması ardından yapılan değerlendirmeyle onların davranışlarından gerçekleştirecekleri faaliyetlere, ne kadar güce sahip olabileceklerinden hangi haklardan yararlanabileceklerine yönelik beklentiler geliştirilmiştir (Günay ve Bener, 2011). Bu yanıma ek olarak bu rollerin bireylerin cinsiyetlerine özgü davranış biçimleri beklentisinden kaynaklandığı da ifade edilmiştir (Blackstone, 2003). Toplumsal cinsiyet rollerinin çocukluk döneminde başladığı ve ergenlik dönemine kadar devam ettiği, böylece erkek ya da kadını toplumun beklentisi doğrultusunda şekillendirdiği görülmüştür (Eagly, Wood and Diekmann, 2000). Çalışmanın başında çeşitli araştırmalar referans alınarak yapılan toplumsal cinsiyet tanımının kadınlık ve erkeklik kavramlarının tanımı olduğu belirtilmiştir. Toplumsal cinsiyet rolleri

kavramı bu ifadeden farklı olarak kadın ile erkeğin toplumsal yaşamda nasıl davranmaları gerektiğinin kalıplar yargılarla ifade edilmesi olmuştur. Birey yaşadığı toplum içerisinde cinsiyet rollerine dayalı öğretilerle büyütülmüştür. Sonrasında ise bu öğretiler bireyden beklenmeye başlanmıştır (Altınova ve Duyan, 2013). Bireylerin toplumdaki görev ve sorumlulukları, üretime katılım süreçleri, hakları ve kişilik özellikleri gibi birçok faktör toplumsal cinsiyet rolleri bağlamında şekillenmiştir (Gümüšoğlu, 2014).

Sakallı Uğurlu (2003)'ya göre toplumun kadın ve erkek için biçtiği roller onlara yönelik birçok kalıp yargının temelini oluşturmuştur. Toplumsal cinsiyet kalıp yargıları bireylerin kişisel özellikleri kapsamında birçok yapısal inancı yansıtmıştır. Kalıp yargılara derinlemesine bakıldığında özellikle cinsiyet bazlı birçok normu yansıttığı görülmüştür. Bunların toplum tarafından cinsiyete yönelik oluşturulan kadın ve erkekler için ayrı ayrı algılar, roller ya da tutumlar barındıran sabitleşmiş imgeler olduğu görülmüştür. Toplumsal cinsiyete yönelik kalıp yargılar bireylerin çocukluk çağından ergenliğe kadar olan yaşamlarında kendi cinsiyetleriyle uyumlu yaşamaları konusunda var olan beklentileri içermiştir (Onur, 2011). Toplumsal rollerin bireylerin yapması beklenen davranışlar şeklinde kalıp yargılar yapılabileceği düşünülen ön yargı içeren inançlar olarak farklılaşmıştır. Buna ek olarak toplumsal rollerin bireyin ait olduğu gruba yaklaşımıyla alakalı kalıp yargıların farklı gruplarla alakalı olduğu belirtilmiştir (Spence, 1980). Onur (2011) çalışmasında kadınlarla alakalı kalıp yargıların edilgen, duygusal ve sakin kişilik yapısını işaret ederek daha pasif ve evin içine sıkışmış bir tablo çizdiğini erkeklerde bu durumun tersine daha atik, saldırgan ve cesur bir karakterin varlığıyla güç ve mesleki gelişim ağırlıklı kalıp yargıların varlığından söz etmiştir. Bir başka araştırmacı elde ettiği bulgularla ev işlerinin cinsiyet temel alınarak bölüştüğünü ifade etmiştir (Vatandaş, 2007). Toplumda kadınlara genel olarak ev içindeki roller atfedilmiştir. Erkekler ise dışarıda çalışmakla evi geçindirme konusunda sorumlu olarak atfedilmiştir (Moya, Exposito and Ruiz, 2000). Toplumsal alanda görülen cinsiyet eşitsizliklerinin en belirgin yansıması toplumsal cinsiyet rolleri olarak belirtilmiştir. Dolayısıyla yaşanan bu eşitsizlik sebebiyle toplumsal cinsiyet rollerinde de adaletsizlik görülmüştür.

Kalıp yargılar konusunda gelişmenin her yaş grubunda yaşanabildiği görülür, ancak çocukların bunları benimsemeye daha yatkın oldukları bulunmuştur. Henüz dış dünyayı deneyimleyerek anlamlandırmak konusunda sınırlı birikime sahip olan

çocukların kalıp yargıları örgütlemeye daha açık olması bu durumun nedeni olarak görülmüştür. Öğrenim hayatı sırasında okullarda yapılan meslek tanıtımlarına gelen erkek bir doktor ile kadın bir hemşirenin çocuklardaki kalıp yargıların pekiştirilmesi konusunda kolaylık sağlayacağı örnek olarak verilmiştir (Gander and Gardiner, 2004). Toplumsallaşma esnasında cinsiyetlerin ayrıştırılması ve var olan kalıp yargılar toplumsal yaşamda birçok olumsuzluk doğurmuştur. Toplumsal rollerin kadınlara ev işlerini erkeklere ise içindeki işleri yapılan evi geçindirme sorumluluğunun yüklenmesi iş hayatı başta olmak üzere cinsiyetler arasında eşitsizliği oluşturmuştur. Cinsiyetler arasında kazanılan maaşlarla alakalı farklılıkların görülmesinin başlıca nedeni mesleklerin kadınlara ve erkeklere göre sınıflandırılması olmuştur (Pratto and Walker, 2004). Reskin 1988 yılında yaptığı araştırmada kadınların yoğun olarak çalıştığı mesleklerin hem prestijinin hem de ücretinin daha düşük olduğunu vurgulamıştır. Erkeklerin yoğun olarak çalıştığı mesleklerde ise statü ve maaş açısından kadınlara göre daha yüksek olduğu bulunmuştur. Bu sebeple kadınların kariyer planlamasında erkek hakimiyeti olan, çeşitli kalıp yargılar ve geleneksel rollerle ayrıştırılan mesleklerin seçiminde sınırlandırılmış hissettikleri görülmüştür. Objektif olarak değerlendirildiğinde yetenekleri konusunda erkeklerden farkları olmamasına rağmen kadınların maruz kaldıkları kalıp yargılar ve toplumsal cinsiyet rollerinin baskısından kaynaklı olarak sahip oldukları yetenekler konusunda öz yeterliklerinin zayıfladığı belirtilmiştir (Wood and Bandura, 1989).

Zeyneloğlu (2008) yaptığı çalışmada toplumsal cinsiyet rollerini tanımlarken sadece biyolojik farklılıklardan bahsetmeyerek toplumun bireylerin cinsiyetlerini kadınlar ve erkekler olarak nasıl görüp algıladığına, beklentilerinin neler olduğuna, kalıp yargılar ve rollerle ifadesine de değinmiştir. Cinsiyet kalıp yargılarının içeriği yaşanan kültüre ve çağa göre değişiklik gösterdiği ifade edilmiştir. En belirgin özelliklerinin ise çabuk oluşmaları olmuştur. Yani olaylar ya da kişiler üzerinde fazla düşünülmesine gerek olmadan hızlıca karar vermeye neden oldukları görülmüştür (Ashmore and Del Boca, 1979). Zaman içerisinde cinsiyet kalıp yargılarının biyolojik cinsiyetten toplumsal cinsiyete doğru değişebildiği görülmüştür. Bu değişimde kalıp yargıların rolü bariz görülürken toplumsal yaşamda görülen özel ve kamusal alan ayrımı, özel alanı ev içi olarak belirterek kadının sorumluluğunu bu şekilde tanımlamıştır. Bu tanımlamanın nedeni araştırılırken tarihsel süreçler göz önüne alınarak ataerkil kültür anlayışının toprak mülkiyetine dayalı üretim anlayışı

ile alakalı bakış açısından kaynaklı olarak geleneksel yapının kadını ev işlerini yürütmekle görevlendirerek haneyi kadın merkezli özel alan olarak adlandırılmıştır (Erol, 2008; Yükselbaba, 2011; Zeyneloğlu, 2008). Bireylerin yaşamları boyunca edindikleri deneyimlerden kaynaklanan tutumlarının toplumsal cinsiyet rollerin konusunda da etkilerinin olduğu görülmüştür. Tutumların bu etkisi bireylerin sosyal yaşamlarında kadın ve erkeklerin davranış şekillerine yönelik öğrendikleri bilgilerin nedeni olmuştur. Yani toplumsal cinsiyet rolleri için bireylerin cinsiyetlere yönelik benimsedikleri kalıp yargıların zamanla toplumsal cinsiyet rolü tutumuna dönüştüğü belirtilmiştir (Aydın ve Kavuncu 1991; Baykal, 1991; Haig, 2004). Toplumsal yapının oluşmasında rol oynayan çeşitli öğelerin toplumsal cinsiyet rolleri tutumunun oluşmasında da belirleyici oldukları ifade edilmiştir. Genç yaşlarda toplumsal cinsiyet rolleri tutumuna yönelik kazanımların oluşmasında en etkili öğenin aile olduğu görülmüştür (Haig, 2004; Öngen ve Aytaç, 2013). Çocuklar dünyaya geldikten sonra ailelerin onlara seçtikleri oyuncaklardan kıyafetlere, eşyalarının renklerinden uygulanacak kurallara kadar yaşamlarında etkili olacak tüm toplumsal cinsiyet rolü tutumları ebeveynleri tarafından teşvik edilmiştir. Mesela erkek çocuklara genellikle silah ya da araba gibi mekanik oyuncaklar ve bu tarzda oyunlar teşvik edilirken kız çocuklara ev işleri ile paralel olarak oyuncak bebekler, mutfak araç gereçleri gibi oyuncaklar ve oyunlarla toplumsal cinsiyet rollerine yönelik hazırlıklar yapılmıştır (İmamoğlu, 2008; Kaplan, 2016; Özcan, 2012; Vatandaş, 2007; Zeyneloğlu, 2008). Aynı konuda yapılan farklı araştırmalar incelendiğinde toplumsal cinsiyet rolleri tutumunu pekiştiren farklı değişkenlerden de söz etmek mümkün olmuştur. Bu konuda annenin çalışma durumu ya da babanın karakter özelliklerinin toplumsal cinsiyet rolleri tutumu oluşurken oldukça etkili olduğu sonucuna varılmıştır. Ayrıca babanın kadınlara yönelik tutumunun nasıl olduğu ya da çocuğun içinde bulunduğu ailenin dine karşı yaklaşımı, ev içi işlerin sorumlulukların paylaşımındaki etkisi ve anne babanın eğitim durumunun da toplumsal cinsiyet rolleri tutumunun oluşumda yadsınamaz bir etkiye sahip olduğu görülmüştür (Akın ve Aydemir, 2007; Larsen and Long, 1988; Weinraub et al., 1984; Zuckerman, 1981).

Toplumsal cinsiyet rolü tutumlarının oluşmasında başta ailenin ardından içinde yaşanılan toplumun beklenti ve değer yargılarının erkek yaşlardan itibaren son derece etkili olduğu sonucuna varılmıştır. Bununla birlikte bu kavram geleneksel ve eşitlikçi olarak iki sınıfa ayrılmıştır (Akın ve Aydemir, 2007; Akkaş, 2019; Winstead

and Derlega, 1993). Hem sosyal hem de toplumsal ilişkilerde rollerin belirgin bir şekilde ayrılması yani kadın ile erkeğin özellikle ev içi sorumluluklarda cinsiyetlerine yönelik rollerin dayatılması toplumsal cinsiyet rollerinin geleneksel anlayışını temsil etmiştir. Bu bakış açısıyla kadın ev içindeki sorumlulukların çoğunu kendi üstlenmiştir. Örneğin çocuk doğurmak ve çocuğun tüm bakım ihtiyaçlarını kadının üstlenmesi bununla birlikte yemek yapılması, bulaşıkların yıkanması, çamaşırların yıkanması ve evin temizlenmesi gibi eşin ya da çocukların ihtiyaçları kadının kendi ihtiyaçlarından daha öncelikli olmuştur. Geleneksel anlayışa göre erkekler ise evin geçiminden sorumlu tutulmuşlardır. Örneğin eve gelir getirecek bir işe sahip olma, eşin ve çocukların geçiminden sorumlu tutulma, maddi kaynakların tüm kontrolünü elinde tutma hatta karşılaşılan tüm zorluklarla ailesi adına savaşma gibi rollerden sorumlu tutulmuşlardır (İmamoğlu, 2012; Vefikuluçay ve arkadaşları, 2007). Kısaca kadının alanının evi erkeğin alanının ise işi olarak görüldüğü böylece toplumsal cinsiyet rollerinin net bir ayrıma uğradığı anlayış geleneksel olarak belirtilmiştir (Bakioğlu ve Türküm, 2008). Özaydınlık (2014) kadınla erkeğin geleneksel toplumsal cinsiyet rolü tutumundan kaynaklı olarak ayrıma maruz kaldığında hem meslek seçiminin hem de çalışma hayatının bu ayrımdan etkilendiğini belirtmiştir. Kadınların meslek seçiminde erkeklere göre daha düşük prestije sahip mesleklere yöneltilmesi gibi tutumlardan bahsetmiştir. Bu bahisten yola çıkıldığında geleneksel anlayışın kadını geri planda tutarak yaşamda sorumluluk alma konusunda erkekle eşit olarak görmediği anlaşılmıştır. Geleneksel toplumsal cinsiyet rolleri anlayışının tam tersi olarak görülen eşitlikçi anlayışta ise ailevi, sosyal ya da mesleki alanlarda kadın ile erkeğin eşit sorumluluk alarak sorumlulukları paylaştığı belirtilmiştir. Bu anlayış sayesinde kadın ve erkek cinsiyet kaynaklı sınırlandırmalara tabi tutulmamıştır (King, King, Carter, Surface and Stepanski, 1994; Vefikuluçay vd, 2007).

Bem (1981) çalışmalarında toplumda bireylerin erkeksi ya da kadınsı olarak etiketlenmesini cinsiyeti ayrıştırmak kavramıyla tanımlamıştır. Bireylerin kadın ya da erkek olarak davranış şekillerinin nasıl olması gerektiğinin cinsiyetleri ayrıştırma kavramının belirlediği ifade etmiştir. Bireylerin erkeksi veya kadınsı rolleri aynı anda benimsemesinin androjen kimlikle olabileceğini savunmuştur. Bunun tam tersi olarak kadınsı veya erkeksi rollerden hiçbirini benimsemeyen bireylerin farklılaşmış bireyler olduğunu belirtmiştir. Bireylerin toplumsal cinsiyet rollerine uyumlu davrandıkları ve bu yönde niteliklerini geliştirmesine cinsiyeti ayrıştırma denmiştir

(Galambos, 2004). Yine de bireylerin toplumsal cinsiyet rollerine bakış açısında farklılıkları olduğu görülmüştür. Bazı bireyler toplumsal cinsiyet rollerini benimseyerek cinsiyetleri ayırıştırırken bazıları ise cinsiyetleri daha az ayırıştırılmıştır (Gander and Gardiner, 2004). Toplumsal cinsiyet rolleri açısından kadınlarla erkekler arasındaki farkların var olmadığını düşünenlerin yaşamları boyunca daha eşitlikçi bir tutuma sahip oldukları görülmüştür. Bunun tam tersi olarak kadın ile erkeğin yapabilecekleri şeylerin cinsiyetlerine göre ayırıştırıldığı ve her iki cinsiyetin de kendi içerisinde değerlendirildiği tutumlar ise bireylerin geleneksel anlayışta olduğunu ispatlamıştır (Vanyperen and Buunk, 1991). Çeşitli çalışmalardan yola çıkılarak yapılan tanımlamalar ışığında kısaca toplumların kadınlardan ve erkeklerden beklentileri toplumsal cinsiyet rollerini ifade etmiştir. Bundan önceki yıllarda toplumun dayattığı cinsiyet rollerinin biyolojik temelli olduğuna inanılmıştır. Ancak yapılan çalışmalar biyolojik cinsiyetin toplumsal cinsiyetten farklı olduğuna ve aralarındaki ilişkinin sanılanın aksine zayıf olduğuna işaret etmiştir. Kadınların hamilelik süreci ya da erkeğin sperm üretmesi gibi hormonal ve biyolojik farklılıkların bireylerin cinsiyetleri söz konusu olarak yapabilme kapasitelerinin farklılaşmadığı sonucuna varılmıştır (Bhasin, 2003). Toplumun kıs ve erkek çocuklarına yönelik oluşturduğu duygu, davranış, düşünce biçimleri ve roller arasında cinsiyette olduğu gibi kesin bir fark olmadığı ifade edilmiştir. Bu farklılık yaşanan çağın ya da toplumun kültürünün oluşturduğu çeşitli öğretilere ve dayatmalara dayandırılmıştır (Dökmen, 2004). Ann Oakley (1985) toplumsal görüşte kadın olarak doğanların kadınsı, erkek olarak doğanların otomatikman erkeksi olarak tanımlanmasına karşı çıkmıştır. Maskülen ve feminen rollerin psikolojik ve kültürel öğelerden kaynaklı olarak oluşacağını vurgulamıştır.

Biyolojik cinsiyetin zamanla toplumsal cinsiyete dönüşmesinde bireylerin aile, okul ve teknolojik aletlerin etkisinde gerçekleştiği belirtilmiştir. Böylece bireyler biyolojik cinsiyet dışında toplumsal cinsiyet anlayışını kazanarak kendi cinsiyetine yönelik öğrenmiş olduğu bilgileri hayatı boyunca içselleştirmiştir (Zeyneloğlu, 2008).

Kuzucu (2011), aile, arkadaş çevresi, okul, teknolojik aletler ve sosyal çevrenin bireyin cinsiyete dair bilgi edinmesinde oldukça etkili olduğunu belirtmiştir. Çocukların ilk sosyalleşme alanı kalıtım yoluyla bazı özellikleri edindiği ve doğumdan sonra sosyal olarak beslenmesinin sağlandığı aile olduğu ifade edilmiştir. Bu sebeple başta kişilik gelişiminde ardından ise tutum, değer gibi etkenlerin

aktarılmasında ve son olarak cinsiyetlerine yönelik rollerin benimsenmesinde ailenin rolü yadsınamaz olarak kabul edilmiştir. Ebeveynlerin bebeklerinin sahip olacağı cinsiyeti öğrendikleri ilk andan itibaren yaptıkları oda dekorasyonu ve aldıkları kıyafetler, oyuncaklar gibi eşyaların cinsiyetle uyumlu seçimler içermesine özen göstermişlerdir. Bu davranışın çocuğun cinsiyetiyle uyumlu tutum ve rollere yönelik güçlü mesajlar içerdiği görülmüştür. Doğumdan sonra ise bu mesajların katlanarak arttığı giyinme biçiminden saç şekline, çocuğa hitap şeklinden onu sevme biçimine hatta miktarına, çocuğun gelecekte sahip olması istenen meslekten alacağı sorumluluklara kadar pek çok alanda cinsiyete göre farklılaştığı saptanmıştır (Vatandaş, 2007). Bunun yanı sıra en bariz cinsiyet farklılaştırması oyuncak seçiminde görülmüştür. Örneğin erkek çocuklara arabaların trenlerin ya da silahların alındığı, kız çocuklara ise ütü, mutfak malzemeleri ya da güzellik malzemeleri ile alakalı oyuncaklar seçilmiştir. Erkek çocuklara yönelik gücü ve yakışıklılığı temsil eden aksiyon figürleri başta gelirken kız çocuklar için güzelliğin ön planda olduğu oyuncak bebekler tercih edilmiştir (Lindsey, 2016).

Bussey ve Bandura (1992) yaptıkları çalışmalarda ebeveynlerin cinsiyetlere yönelik davranışları aktarırken doğrudan ya da gizil tutumları olduğunu belirtmişlerdir. Bu çalışmalarda otuz ayını doldurmamış çocukların oyuncaklarını seçerken kendi cinsiyetleriyle bağdaşan ya da aynı cinsiyete sahip olan oyuncakları seçtikleri gözlenmiştir. Erkek çocukların kendi cinsiyetleri ile aynı olan oyuncaklara yaklaşımlarının kız çocuklardan daha tepkisel olduğu aynı çalışmada görülmüştür. Erkek çocuklar kızlara yönelik olduğu atfedilen oyuncaklarla oynamayı reddetmiş hatta oyuncakları kaldırmış ya da fırlatmışlardır. Bazı erkek çocuklar ise bu oyuncakları farklı amaçlarla –silah ya da matkap olarak- kullanmışlardır. Aynı bilim insanlarının yaptıkları farklı bir çalışmada 3-4 yaşlarındaki çocukların akranlarıyla oynarken cinsiyet kalıp yargılarına göre hareket etmeleriyle birlikte bu kalıp yargılara uygun olmayan davranışları sergileyen akranlarına da çeşitli tepkileri olduğu gözlenmiştir. Erkek çocuklar oyun sırasında bir erkeğin oyuncak bebeği alıp onun bakımıyla ilgili roller üstlendiğini gördüklerinde ya da kız çocukların araba, kamyon gibi mekanik olarak sınıflandırılabilir oyuncaklarla oynadıklarını gördüklerinde onaylamadıklarını tepkisel olarak belirtmişlerdir. Ayrıca oyunlar esnasında çocukların kendi cinsiyetlerinden olan oyun arkadaşlarıyla daha olumlu iletişim kurdukları görülmüştür. Erkeklerin feminen davranışları olan erkek

arkadaşlarına yönelik tutumları kızların aksine daha az onaylayıcı olmuştur (Bandura and Bussey, 2004).

Ebeveyn tutumlarının incelendiği bir çalışma yapan Hilton ve Haldeman (1991), ev içindeki görev ve sorumlulukları paylaştırırken de cinsiyete göre yüksek oranda ayrıştırma yapmışlardır. Çocukların bu tarz görev paylaşımlarında cinsiyet ayrımı yapma davranışlarının daha az olduğu gözlene de ebeveynlerini modelledikleri sonucuna ulaşılmıştır. Cogle ve Tasker (1982)'in araştırmasında da benzer bir sonuca ulaşılarak kız çocuklarının ev içindeki işlere daha fazla yardımcı oldukları, çamaşır bulaşık gibi işlerde daha etkin bir katılım sağladıkları bulunmuştur. Bunun aksi bir biçimde erkek çocukların da evcil hayvanların sorumluluklarını alma, bahçe işleriyle ilgilenme ve araba bakımını üstlenme gibi görevlerde rol üstlendikleri görülmüştür. Kız ve erkek çocuklarında yetenek farklılıklarının cinsiyetlerinden kaynaklandığını düşünen ebeveynlerin de bu kalıp yargılar neticesinde çocuklarına yaptıkları yönlendirmelerin de farklı şekillerde olduğu görülmüştür (Fredricks and Eccles, 2005).

Çocuklar yaşları büyüdükçe kurdukları arkadaşlık ilişkilerinde başta ailede öğrendikleri cinsiyet rollerini birbirlerine empoze etmişlerdir. Böylece arkadaşlık ilişkileri gittikçe daha çok gelişen çocuklarda cinsiyet ayrıştırmasının ailede öğrendiklerinden daha etkili olduğu görülmüştür. Çocukların sosyalleşmesinde akranlarıyla oynadıkları oyunların etkisi büyük olmuştur. Kızların oyunlarında daha fazla katılımcının bulunduğu, sıkça işbirliği yapıldığı ve rekabetin neredeyse hiç olmadığı grup oyunları yer alırken erkeklerde durumun tam tersine geliştiği görülmüştür. Örneğin erkeklerin oyunları esnasında kurallara uyma ve rekabet kavramlarının daha fazla yer aldığı daha karmaşık bir etkileşim söz konusu olmuştur (Lindsey, 2016). Cobb 1954 yılında yaptığı çalışmada da erkeklerin gelişimleri sırasında kişisel başarı ve getirisi olarak zenginliğin önemli olduğunu belirtmiştir. Kızların gündeminde ise aşk ve sonucunda doğan mutluluğun göstergesi olarak kişisel ya da sosyal ilişkiler olmuştur. Ayrıca kızların güzel ve çekici olmak gibi arzularının da yaşamları boyunca devam eden bir arzu olduğu belirtilmiştir.

Zamanlarının büyük bir kısmını telefon, televizyon ve sosyal medya kanallarında harcayan çocukların ve ergenlik çağındaki gençlerin cinsiyetlere yönelik algılarının şekillenmesinde teknolojik aletlerin etkisi büyük olmuştur. İletişim araçlarından filmler, diziler, televizyon programları, gazeteler, radyolar, şarkılar, oyuncuları, sosyal medya gibi araçların gücü ve yaşamdaki yerleri göz önünde

bulundurulduğunda bu araçlardan alınan mesajların bireylerin sosyal yaşamlarında ve toplumsallaşmalarında derin izler bıraktığı sonucuna varılmıştır. Teknolojik araçların etkisi cinsiyet kalıp yargılarını destekleyeceği gibi kalıp yargıların ortadan kalkmasında da gücünün olacağı belirtilmiştir. Televizyonlarda yayınlanan bazı programların ya da reklamların geleneksel cinsiyet rollerine yönelik algıyı desteklediği görülmüştür. Bu programlarda ya da reklamlarda yer alan kız çocuklarının zengin prenseslerle ya da popüler ve çekici kızlarla özdeşleştiği, erkek çocuklarının ise fiziksel güç bakımında güçlü olarak kabul edilen futbolcu ya da süper kahramanlarla özdeşleştiği çıkarılmıştır (Lindsey, 2016). Galambos (2004) kadınların toplumsal yaşamda yerlerinin temsil edilmesinin yetersiz olduğunu, hem kadınların hem de erkeklerin beden imajlarını genç ve güzel olmanın yüceltilerek gerçek dışı izlenimlerin ideal olarak sunulduğunu hatta bazı görüntülerde kadınları ve erkekleri farklılaştırılmış rollerde ve meslekler içinde gösterdiklerini söylemiştir. Çeşitli medya mecralarında anne, eş ya da kız çocuk rolündeki kadın modeli genelde ev içindeki sevgi ve mutluluk ortamının oluşmasını sağlama görevini üstlenirken erkek modellemesi çoğunlukla rekabet içeren bir ortamda çalışarak maddi kazanç sağlayan bununla birlikte politika ya da teknolojiyle ilgili bir rolde sunulmuştur (Krijnen, 2020).

Eğitim yaşantılarının hem çocukların hem de ebeveynlerinin hayatında yaklaşık 12 ila 20 süresinde kritik bir rolü olmuştur. Dolayısıyla okullarda öğretmenlerin ders müfredatında verdiği bilgiyle birlikte toplumun kültürünü ve değerlerini de çocuklara aktarmıştır. Bu aktarımda toplumsal cinsiyet rolleri ile alakalı kalıp yargıları da bilinçli ya da bilinçsiz olarak çocuklara aktardığı belirtilmiştir. Gümüšoğlu (2008), 1930'lu yıllarda Türkiye'de okutulan ders kitaplarının kadın ve erkeği betimlemelerinde dayanışma içinde yaşayan eşit vatandaşlar olarak sık sık bahsedildiğini ifade etmiştir. Ancak 1945-1950 yıllarına gelindiğinde babanın çalışıp para kazanarak, evin tüm sorumluluklarını üstlenen otoriter bir figür konumuna geçerek bu tutumun değiştiği görülmüştür. Aynı yıllarda annelerin ise kendini çocuklara adayan, kendini ikinci planda değerlendiren ve ev işlerinin tüm sorumluluğunu alarak evin refah ve mutluluğunu sağlayan bir figür olarak yansıtıldığı görülmüştür. Yurt dışında yapılan diğer çalışmalarda da gerçek yaşamın var olduğu dünyanın okullarda okutulan kitaplardan çok daha farklı olduğu yönünde bulgular edinilmiştir (Saario, Jacklin and Tide, 1973).

Cinsiyet farklılıklarının açıklanmasına yardımcı olan ve toplumsal cinsiyet rollerinin oluşmasında etkili olan birçok kuram olduğu belirtilmiştir. Kadın ya da erkek biyolojik özelliklere sahip olan bireylerin zamanla dişil ya da eril rolleri benimsemesinden ilk bahseden Psikanalitik kuramın öncüsü Freud olmuştur (Bem, 1983). Freud çalışmalarında kimlik gelişimi ile toplumsal cinsiyet rollerinin edinilmesinin biyolojik cinsiyetten ayrı olarak değerlendirilemeyeceğini, doğal bir oluşum olarak benimsenebileceğini söylemiştir. Dolayısıyla Freud Psikanalitik kuramda anatominin kader olduğu algısını benimsemiştir (Lindsey, 2016). Sigmund Freud gelişim aşamalarından bahsettiği psikoseksüel gelişim teorisinde sırasıyla oral, anal, fallik, latent ve genital olmak üzere beş aşamadan bahsetmiştir. Bu evrelerden biri olan fallik evrede cinsiyet farklılıkları ve toplumsal cinsiyet kavramı şekillenmiştir (Lindsey, 2016). Bu dönemde yaşanan cinsel rekabeti ve bağlantılı fantezileri Oedipus kompleksi olarak adlandırmıştır (McWilliams, 2017). Freud'un psikoseksüel gelişim teorisinde çok önemli bir yeri olan Oedipus kompleksinde çocuğun temel arzusundan karşı cins ebeveyniyle cinsel anlamda bir bağ kurmak olduğu ifade edilmiştir. Bu arzu çocuğu karşı cins ebeveyniyle yaklaştırdığı gibi kendi cinsinden olan ebeveynine karşı ise korku duyduğu ve tehlikeli olarak algıladığı bir rekabetin doğmasına neden olmuştur (Mitchell and Black, 2014).

Psikanalizin kadınlar ve erkeklerle alakalı ifadelerini değerlendirirken psikanalitik kuramlarda ortak görüşün olmadığı hatta çeşitli eleştirilerin de var olduğu görülmüştür. Freud cinsellik ve toplumsal cinsiyete yönelik görüşlerini belirtirken yaşadığı zamanın ürünü olarak ortaya koymuştur. İlerleyen zamanlarda da cinsiyetle alakalı katı görüşlerinin yumuşadığı toplumsal ve kültürel etkenleri de fikirlerine dahil etmiştir. Feminizmin görüşlerinin de eşcinsellerin haklarını temsil ettikleri hareketlerde ve postmodern psikanalist görüşlerde yer alan cinsellik ve toplumsal cinsiyet kavramlarında da etkili olduğu görülmüştür (Mitchell and Black, 2014; Onur, 2011).

Psikanalist kuram araştırmacılarından Erikson da cinsiyetle alakalı çeşitli görüşlerde bulunmuştur. Ona göre kız çocukları cinsel organlarının yapıları gereği üreme ve besleme güdüsüyle içsel yönelimde olup kapalı bir yapı inşa etmişlerdir. Erkekler de aynı görüşten yola çıkılarak cinsel organlarının yapısından kaynaklı olarak geniş bir üreme şansını araştırmak için dış alanlara yönelmişlerdir. Bu görüşte de görüldüğü üzere Erikson (1950) kızların içsel yönelimlerinin eksiklikten ziyade

doğurgan bir yaşam olanağı sağladığını belirterek Freud'un görüşlerine karşı çıkmıştır (Mitchell and Black, 2014).

Onur (2011) çocukların doğduklarında yansız olduklarını yalnızca biyolojik farklılıklardan kaynaklanan cinsiyet kalıplarına yönelik yargılara sahip olmadıklarını belirtmiştir. Sosyal öğrenme kuramı çocukların önce toplumsal cinsiyet rollerine yönelik bir anlayış kazandıklarını ifade ederek bu kazanımın bireylerin cinsiyetlerini ayırtmak için kullanıldığı söylemiştir. Böylece toplumsal cinsiyet rollerinin benimsenmesinin ardından çocuklarda görülen cinsiyet kimlikleri kazanılmıştır (Intons Peterson, 1988).

Bem (1981) sosyal öğrenme kuramının cinsiyete uygun davranışları başta gözlemlene ardından da pekiştirme, modelleme ya da ceza kavramlarıyla öğrenildiği belirtmiştir. Çocukların erkek veya kız olarak etiketlenip buna uygun olan davranışlarla pekiştirilmesinin ve cinsiyet rollerinin benimsenmesinin cinsel kimlik gelişimde etkili olduğu ifade edilmiştir. Erken çocukluk döneminde yaşanan bu toplumsallaşma sürecinin ebeveynleri, akranları ve öğretmenleri modelleyerek taklit yoluyla gerçekleştiği sonucuna varılmıştır (Lindsey, 2016). Walter Mischel (1970)'a göre çocuklar kendi cinslerindeki rol modellerin onları daha çok sevdiği düşüncesiyle hemcinsi olan figürleri taklit etmeye daha fazla eğilimli olmuşlardır (Onur, 2011).

Beynin işlevlerinin incelendiği araştırmalarda bireylerin öğrenme süreçlerinde, gelişimlerinde ve olgunlaşmalarında çevrenin önemli bir rol üstlendiği görülmüştür. Bu görüş ilk kez Plato ardından Werner, Dewey ve Vygotsky tarafından ortaya atılsa da Piaget (1964)'nin bu görüş doğrultusunda yaklaşık 60 yıllık çalışması ile tutarlı bir kuram ortaya çıkardığı görülmüştür (Wadsworth, 2015). Piaget çocukların yalnızca olgunlaşmayla ya da dış faktörlerden kaynaklı bir gelişim göstermediklerini savunmuştur. Çocukların gelişimlerini yapılandırırken eleştirel, aktif ve sorgulayıcı yöntemlerle bir bilim insanı edasında iç motivasyonlarının oluştuğu sonucu çıkarılmıştır (Wadsworth, 2015). Kohlberg (1966) de Piaget'nin görüşlerinden ilham alarak çocukların cinsiyet rollerini öğrenirken bilişsel gelişim ile dünyayı kavrama düzeylerinin etkili olduğunu belirtmiştir (Lindsey, 2016). Onur (2011) çocukların ödül isteklerinin erkek ya da kız çocuklara özgü davranışlarla karşılandığında erkek ya da kız çocuklara özgü rolleri benimsediklerinden bu süreçte sosyal öğrenme kuramının etkili olduğunu ifade etmiştir. Kohlberg (1966) ise çocukların erkek ya da kız çocuklarına özgü davranışları sergileme isteklerinin ödüllendirildiğini

gördüklerinde o cinsiyete yönelik davranışların pekiştirici, onaylanıcı ve ödüllendirici oluşunu kavradıkları için bilişsel gelişim kuramının sosyal kuramdan farklı bir sırada etkili olduğunu belirtmiştir. Yani bilişsel gelişim kuramında da onaylanma ve ödüllendirmenin etkisi olduğu ancak cinsiyete yönelik davranışların ya da rollerin gelişmesinde ağırlıklı etkinin benlik algısı ile alakalı olduğu bulunmuştur.

Bem (1983) kuramının birçok yönünü bilişsel gelişim kuramına ve sosyal öğrenme kuramına benzetmiştir. Toplumsal cinsiyet şemasında çocukların bilişsel süreçler aracılığıyla cinsiyetleri ayrıştırma eğilimlerinin bilişsel gelişim kuramının süreçlerinden etkilendiğini belirtmiştir. bununla birlikte toplumun bireylere attığı rolleri pekiştirerek öğrenmeye yol açtığından cinsiyet şemalarının oluşumlarının değiştirilebilir olduğu ve bu yönüyle sosyal öğrenme kuramıyla da etkileşimi olduğu görülmüştür. Toplumların çoğunda erkeklik ya da kadınlık tanımları ve cinsiyet rolleri anatomi, kişilik özellikleri ve sorumluluk paylaşımlarıyla birlikte daha zengin metafor ve çağrışımlar içermiştir. Çocuklar toplumsal cinsiyet şemalarının içeriğiyle birlikte kendi cinsiyetlerini ve bağlantılı cinsiyet rollerini öğrenmiştir. Sonucunda da bireylerin cinsiyetle alakalı yeni bilgileri değerlendirip özümsemeleri için oluşturdukları şematik ağı kullandıkları görülmüştür. Böylece cinsiyet şeması sayesinde edindikleri bilgileri de işlemişlerdir. Yaşam boyunca oluşturulan cinsiyet şemaları sayesinde bireylerin benlik kavramını oluşturdukları, birtakım kişilik boyutu arasında da kendi cinsiyetleri için geçerli sayılabilecek alt kümeyi seçtikleri görülmüştür. Bu kurama göre algıların organize edilmesinde ve bilişsel yapılara yönlendirilmesinde şema kavramı etkili olmuştur. Cinsiyetlerle alakalı edinilen yeni bilgilerin araştırılması ve özümsemesi konusunda da bireylere bir taslak sunulmuştur. Böylece bilgiyi işleme sürecinde bireyin karşılaştığı uyarıcıları oluşturduğu şemalara göre anlamlandırarak yapılandırması sağlanmıştır (Bem, 1981). Bu kurama uygun olarak geliştirilen Bem Cinsiyet Rolü Envanteri bireyleri kadınlık ve erkekliklerine göre iki bağımsız boyut şeklinde ele alarak kadınsı, erkeksi ve androjen olarak nitelendirmiştir (Bem, 1974). Ölçekte bahsi geçen androjen kavramı erkeksi ve kadınsı nitelendirmelerin sentezlenmesi ile ortaya çıkmıştır. Androjen alt boyutta değerlendirilen bireylerin ölçeğin feminen ve maskülen alt boyutlarının ikisinde de yüksek puanlar aldıkları görülmüştür. Bireylerin envanterden aldığı sonuçlar incelendiğinde değişen koşullara uyum sağlamada ve davranışlarını bu koşullara göre sergileme davranışı gösteren bireylerin cinsiyetleri ayrıştırma konusunda güçlü oldukları görülmüştür. Bunun aksine androjen kimliğe sahip

bireylerin davranış yelpazelerinde genişleme durumlara göre uyum süreçlerinde daha etkili olmalarını sağladığından erkeksi, kadınsı hatta iddialı oldukları görülmüştür (Bem, 1974). Toplumlarda feminenlik denince kadınlara yüklenen nazik, sevecen ve hassas gibi özelliklerin baskın olması, maskülenlik denince ise tam tersine güçlü, iddialı ve bağımsız davranışlar akla gelmiştir. Cinsiyetler arasında farklılaşma görülen bireylerin bu iki alt ölçekten de düşük puanlara sahip oldukları görülmüştür (Treinen, 1992).

2.3.1. Toplumsal Cinsiyet Rollerine İlgili Çalışmalar

Toplumsal cinsiyet rolleri ile alakalı alan yazın çalışmaları incelendiğinde birçok değişken araştırıldığı görülmüştür. Örneğin romantik ilişkilerde akılcı olmayan davranışlar, öğrenilmiş çaresizlik, evlilik tutumları ve olumsuz değerlendirilme korkusu bu değişkenlerden bazılarıdır.

Riggio (2004) ABD’de yaşayan 566 bekar katılımcı üzerinde anne-babası birlikte olan ve anne-babası boşananların gelecekte olması muhtemel ilişkisine yönelik olarak kaygı düzeyini araştırmıştır. Araştırma bulgularında anne-babası boşanmış olanların gelecekte yaşayacakları ilişki ihtimalleriyle alakalı olarak kaygılı oldukları ve bu kaygılarını ilerideki yansıtma ihtimallerinin, anne-babası birlikte olan insanlara nazaran daha yüksek bir seviyede olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Yorgancı (2008), ilköğretimde okutulan ders kitaplarının içeriklerini toplumsal cinsiyet rollerinin kurulumu noktasında incelemiştir. Sonuç olarak incelenen kitap içeriklerinde kız figürün erkek figürden daha az gösterildiği, erkek çocuğun kamusal ortamda kız çocuğun ise ev ortamında resmedildiği, ev hakimiyeti erkekte iken çocuk ve işlerinin kadına yüklendiği, erkeğe genelde mekanikle alakalı meslekler tanımlanırken kadınlara ise ev hanımı, hemşire, öğretmen gibi meslek alanlarının tanımlandığı sonucuna varılmıştır.

Çavdar’ın (2013) toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin tutumlar ile romantik ilişkilerde akılcı olmayan inançlar konusuyla alakalı çalışmasına Eskişehir ilindeki 304 erkek ve 609 kadın üniversite öğrencisi katılmıştır. Araştırma neticesinde kadınların erkek bireylere göre toplumsal cinsiyet rolü bakımından daha eşitlikçi bir tutumda oldukları anlaşılmıştır. Ayrıca katılımcıların ebeveynlerinin eğitim seviyesi ne göre anlamlı bir farklılaşma bulgusuna ulaşılarak eğitim seviyesi artış gösterdikçe daha eşitlikçi bir tutum içerisinde oldukları görülmüştür.

Keldal'ın (2015) katılımcı bireylerin evlilikteki tutum ve davranışlarını çeşitli değişkenler açısından irdelediği araştırmasına Malatya'daki 718 erkek ve kadın üniversite öğrencisi katılım göstermiştir. Çalışma neticesinde; katılımcıların evlilik kurumuyla alakalı tutum ve davranışlarının erkeklerin kadın bireylere göre evlilik birlikteliğine ilişkin daha olumlu yönde tutum içerisinde oldukları görülmüştür. Araştırmada ayrıca toplumsal cinsiyet tutumu ile evlilik arasındaki ilişki de ele alınmış olup geleneksel tutumdaki katılımcıların eşitlikçi tutumdaki katılımcılara göre evlilik kurumuna ilişkin tutumlarının daha olumlu yönde olduğu görülmüştür.

Güzel (2016)'ın öğrencilerin sosyo-ekonomik durumlarının toplumsal cinsiyetçilik tutumunu etkilemesiyle alakalı olarak Burdur ilinde çoğunluğu bekar olmak üzere 174 üniversite öğrencisiyle yaptığı araştırma neticesinde katılımcıların genelinin eşitlikçi bir toplumsal cinsiyet tutumuna sahip oldukları sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca kadın öğrencilerin tutumlarının erkeklere nazaran daha eşitlikçi olduğu da görülmüştür. Katılımcı öğrencilerin toplumsal cinsiyet rolü tutumlarının; yaş, yaşanılan yer, aile yapısı, gelir düzeyi, annenin çalışıp çalışmadığı, babanın öğrenim düzeyi gibi değişkenler açısından değerlendirildiğinde bu değişkenler açısından anlamlı bir farklılık olmadığı da edinilen bulgular arasında yer almıştır.

Acar, Arslan Kılıçoğlu ve Yalçın (2017) genç bireylerin cinsiyet rolleri ve evlilikle alakalı tutumlarını evlilik öncesinde tespit etmek için bir araştırma yapmıştır. Çalışmaya, Konya ilinde sosyal bilimler alanında öğrenim gören 307 üniversite öğrencisi katılmıştır. Araştırma neticesinde; öğrencilerin toplumsal cinsiyetçilik tutumu ile evliliğe ilişkin tutumlarının pozitif anlamda bir ilişki gösterdiği, kadınların erkeklere nazaran daha geleneksel bir toplumsal cinsiyet rolü tutumu içerisinde oldukları ve kadın öğrencilerin öğrenim seviyesi arttıkça geleneksel tutumdan uzaklaştıkları görülmüştür. Ayrıca çalışmada öğrencilerin evliliğe ilişkin tutumları ile ebeveynlerinin ayrı olup olmadıkları durumu arasındaki ilişki de araştırılarak ebeveynleri birlikte olan öğrencilerin, birlikte olmayanlara nazaran evlilikle alakalı daha olumlu bir tutum içerisinde oldukları saptanmıştır.

Sarıtaş ve Şahin(2018), Hayat Bilgisi dersinde okutulan ders kitapları üzerinde toplumsal cinsiyetçiliğin işlenişini irdeleyerek meslek gruplarında değişimin toplumsal cinsiyet rollerine göre değişip değişmediğini araştırmıştır. Çalışma sonucunda ders kitabında; erkek güç, otorite ve ev dışı rollerle yer alırken kadın ise çocuk ve ev işleriyle yer almıştır. Meslekler hususunda ise; erkeğe kadından daha fazla meslek rolü biçildiği, erkeğin otorite ve güç ile ilgili mesleklerle, kadının ise

çocuk bakımı ve ev ile bağdaştırılan mesleklerle resmedildiği sonucuna ulaşılmıştır. Çalışmada erkeğe en fazla futbol hakemi, aşçı, polis, oyuncakçı, kantin işletmecisi gibi meslek rolleri verildiği görülmüştür. Kadına ise en fazla öğretmen, terzi, hemşire, haber spikeri gibi meslek rolleri atfedildiği sonucuna varılmıştır. Araçlarla ilgili meslek alanının sadece erkek bireylere atfedildiği, öğretmen, polis, asker ve doktor meslek alanlarının hem erkeğe hem kadına atfedildiği neticesi elde edilmiştir. Yine bahsi geçen kitapta yer alan görsel içeriklerde farklı konum ve yerlerde erkekler kitap ve gazete okurken kadınların ise temizlik yaptığı, çocukla ilgilendiği ve sohbet ettiği sonucu gözlemlenmiştir.

Karabekmez, Yıldırım, Özyılmaz Akamca, Ellez ve Bulut Üner (2018), okul öncesi çağda yer alan çocukların mesleklerle alakalı toplumsal cinsiyet algılarını, mesleklere yönelik cinsiyet algısı belirleme formu ile saptamayı amaçlamıştır. Çalışmada, genel olarak kız çocuklarının erkeğe en fazla tesisatçılık ve şoförlüğü, erkek çocuklarının ise erkeğe en fazla pilotluk mesleğini uygun gördüğü ve hem erkek hem de kız çocukların terziliği kadın bireyler için uygun meslekler olarak değerlendirdikleri sonucu elde edilmiştir. Bunların yanında öğretmenlik mesleğini hem erkek hem de kız öğrenciler tarafından her iki cinsiyete de uygun olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Yine araştırma sonuçlarında çocukların bilim insanı uğraşını genelde kimya deneyleri ve laboratuvar ile ilişkilendirdikleri, bu çalışmaların çok fazla dikkat beceri ve dikkat istediğini düşündükleri ve kadın bireyleri bu hususta zayıf olarak algıladıkları bulgusu elde edilmiştir. Ayrıca araştırma sonucunda; çocukların toplumsal cinsiyet rolleri çerçevesinde daha çok geleneksel cinsiyetçi meslek algısı bağlamındaki kalıp yargıları taşıdığı neticesine ulaşılmıştır.

Arıkan (2020) Burdur'da örneklem grubu 228 erkek ve 426 kadın olmak üzere toplam 654 üniversite öğrencisinden elde ettiği verilerle evlilik tutumunun ortaya çıkmasında toplumsal cinsiyet rolüne ilişkin tutumun etkisini incelemiştir. Araştırma sonucunda eşitlikçi toplumsal cinsiyet rolüne sahip bireylerde evlilik kurumuna bakışın azalma eğiliminde olduğu görülmüştür. Yine çalışmada; erkek katılımcıların kadınlara göre, romantik ilişki yaşayanların yaşamayanlara göre ve anne-babası birlikte olanların boşanmış olanlara nazaran evlilik kurumuyla alakalı tutum ve davranışlarının daha olumlu yönde olduğu saptanmıştır.

Daşlı (2019) da Sivas'taki 350 üniversite öğrencisi -174 erkek, 176 kadın- üzerinde toplumsal cinsiyet rolüyle alakalı tutum ve davranışlar üzerinde etkili olan unsurları incelemiştir. Çalışma neticesinde öğrencilerin ekseriyetinin eşitlikçi bir

tutum içerisinde oldukları; kadın katılımcıların erkeklere nazaran daha eşitlikçi tutumda oldukları, parçalanmış bir ailede büyüyenlerin yine daha eşitlikçi tutumda oldukları, babası okur-yazar olmayan öğrencilerin daha geleneksel tutumda oldukları ve anne eğitim durumunun bahsi geçen tutumu etkilemediği sonucuna ulaşılmıştır.

Özdemir (2019), ortaokul seviyesindeki Türkçe ders kitapları üzerinde toplumsal cinsiyetçilik ile alakalı göndermeleri incelemiştir. Araştırma neticesinde; kitaplarda kadına erkeğe nazaran daha az yer verildiği, kadına ev içerisinde erkeğe ise kamusal mecrada daha fazla yer verildiği, yine erkek yalnız ve kalabalık ortamlarda gösterilirken kadının genelde çocuk ve aile ile gösterildiği sonucuna varılmıştır.

Dikme ve Gökçe (2019), toplam 76 lise öğrencisi üzerinde form uygulayıp metafor yöntemini kullanarak lise öğrenimi gören öğrencilerde var olan toplumsal cinsiyet algısını belirlemeyi amaçlamışlardır. Çalışma neticesinde; katılımcı bireyler okul ortamında erkek olmanın avantajlı bir durum olduğunu, yine okul ortamında kadın ve kadın öğrenci olmayı; kırılğan, hassas, fedakar, duygusal, aileyi bir arada tutan ve ev işlerini yapan gibi metaforlarla ifade ederken okulda erkek ve erkek öğrenci olmayı ise; kırıcı, kaba, haylaz, güçlü, öfkeli, rahatsızlık verici, dayanıklı gibi özelliklerle belirtmiştir. Araştırma sonucunda dikkat çekici neticelerden bir tanesi de okul ortamında kız öğrenci olmanın göz kamaştırıcı, güzel, bakımlı ve estetik olduğunun vurgulanmasıdır. Yine çalışmada katılımcıların toplumsal cinsiyetçilikle paralellik gösteren kalıp yargılarda buldukları sonucuna ulaşılmıştır.

İshakoğlu (2020), çocuklarda bulunan toplumsal cinsiyet algısı üzerinde masal kitaplarında yer alan görsel içeriğin etkisini incelemek amacıyla öncelikle bu kitapları analiz etmiş, sonrasında ise çocuklarla görüşmeler yapmıştır. Araştırma neticesinde bahsi geçen bu kitaplardan; cinsiyetlerin çok keskin bir şekilde birbirinden ayrıştırıldığı, kadınlara doğallığın iyi kadın, süs ve makyajın ise kötü kadın imajı çizdiği, hatalı olan kadınlar oldukları algısı, kötü ve hatalı erkeklerin ise edilgen resmedildikleri, kahramanlığın erkeklere ev işlerinin ise kadınlara atfedildiği sonucu elde edilmiştir.

Karaboğa (2020), ortaokullarda sosyal bilgiler derslerinde okutulan ders kitaplarında bulunan görsel içeriklerde yetişkin ve çocuk olan erkek ve kadınların “kimlerle birlikte resmedildiği, hangi mekânlar, eylemler, objeler ve mesleklerle birlikte gösterildiklerini” araştırmıştır. Çalışma bulgularında erkek ve kız çocuk figürlerinin aynı oranda temsil edildiği, kız çocuk figürü daha fazla çocuklarla

resmedildiği görülmüştür. Erkek çocuk figürlerinin ise yüksek oranda yalnız resmedildiği, erkek figürünün kadına nazaran daha çok gösterildiği görülmüştür. Kadın figürün daha çok diğer kadınlar ve çocuklarla gösterildiği sonucuna ulaşılmıştır. Çalışmada, kadın figürlerin erkeklere nazaran daha çok ev ve çocukla alakalı eylemlerde yer aldığı görülürken; erkeklerin ise boş zamanı doldurmaya dönük, sosyal, işe yönelik ve kültürel/sanatsal eylemlerde bulunduğu resmedilmiştir. Çalışma neticesinde ulaşılan bir diğer sonuç ise erkek ve kadınların kamusal alanla buldukları, kadın figür genelde okul ve çevresinde olurken erkek figür ise genelde iş mekânlarında yer almaktadır. Yine çalışmada kadın figürlere erkeklerden daha az meslek rolü biçildiği ve erkek çocuğun da kız çocuğun da en fazla iş ile alakalı objelerle birlikte buldukları sonucuna ulaşılmıştır.

Görücü Öner (2021), feminist yazar Hatice Meryem'in hikaye ve romanlarını toplumsal cinsiyet rolleri çerçevesinde yüksek lisans çalışmasında incelemiştir. Yazarın kadının toplum içerisindeki yerini ve toplumda kadına atfedilen değeri yapıtlarının temel dayanağı olarak seçtiği ve yapıtlarında özel olarak kadın rollerine ağırlık verdiği belirtilmiştir. Çalışma neticesinde yazarın yapıtlarında kadına hem modern hem de geleneksel roller verdiği sonucu elde edilmiştir. Geleneksel kadın figürü, tümüyle eşi, çocuğu ve ev işleriyle ilgilenen bir rolde, sosyal hayattan uzak kalmış, evden dışarı çıkmayan bir durumda iken; modern kadın ise kamusal alana çıkmış, birinci görevi atfedilen ev-eş-çocuk işlerinin yanında “çalışan kadın” unvanını da kazanmış bir figür olarak yansıtılmıştır. Çalışma kapsamında incelenen yapıtlarda erkeğin babalık görevi, evin reisi konumunda bulunan, güç ve otorite sahibi şeklinde görüldüğü gibi sevgi dolu ve merhametli olarak da yer almıştır. Çalışma, yazarın eserlerinde kadınların ev işlerini kendilerine adeta bir meslek olarak gördüğünü belirtmiştir. Çalışmada kadın bireylerin süslenmeyle özdeşleştirildiklerini ve yapıtlarda kadının toka, takı, çanta, ayakkabı gibi nesnelere yer bulduğunu belirtir. Çalışmada kadının en çok ev içerisinde daha sonra ise pazarda gösterildiği ifade edilmiştir. Eserde yer alan erkek karakterlerin kadınlar üzerinde egemenlik kurdukları da görülmüştür. Çalışma neticesinde bahsi geçen yazarın kadınların, toplumsal cinsiyet rolleri çerçevesinde yaşadıklarının ve bunların yaşamlarına etkilerinin ortaya çıkarıldığı ifade edilmiştir.

Tüm bu yapılan araştırma ve çalışmalar incelendiğinde ulaşılan sonuçların büyük oranda birbirleriyle benzerlik gösterdiği, bahsi geçen bu kitaplarda erkek ile

kadın figürlerinin gösterimi noktasında kalıp yargılara ve toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin baskın bir şekilde yer bulduğu sonucuna ulaşılmıştır.

3. MATERYAL VE YÖNTEM

Tez çalışması kapsamında araştırmanın modeli, örneklem gurubu, verilerin toplanması, analizi ve yorumlanmasına dair bilgiler, tespitler, değerlendirmeler ve yorumlar aşağıda verilmiştir.

3.1. Araştırmanın Modeli

Bu araştırma son yıllarda kadın erkek eşitliğinin kazanılması çalışmalarına imza atmış feminizm hareketinin toplumdaki yankısını incelemek maksadıyla yapılmıştır. Bireylerin feminizme yönelik tutumlarının ölçülmesi amacıyla geliştirilen geçerli ve güvenilir bir ölçek ortaya çıkarılması hedeflenmiştir.

Ölçek geliştirilirken ilişkisel tarama modelinden yararlanılmıştır. Tarama modeli ile çalışılan araştırmalarda amaç, geçmişte var olan ya da günümüzde varlığını sürdüren durumlara müdahale etmeden betimleyerek açıklamak olmuştur (Karasar, 2014). İlişkisel tarama modeli ise birden fazla değişken arasındaki ilişki incelenirken oluşan değişimin varlığı ve derecesini belirlemeyi amaçlar (Karasar, 2014).

3.2. Örneklem

Araştırmanın örneklem grubu seçilirken ayırım gözetmeksizin seçkisiz seçim yöntemi ile 18 yaşını geçmiş ve Dünya'nın hangi ülkesinde yaşadığı fark etmeyen tüm yetişkin bireylerin görüşlerinden yararlanmak hedeflenmiştir. Böylece örneklem grubunda her birime eşit seçilme olasılığı verilmektedir (Büyüköztürk, Kılıç-Çakmak, Akgün, Karadeniz ve Demirel, 2008).

Ölçek maddeleri oluşturulurken 82 kişi madde yazım sürecine dahil edilmiştir. Uzman görüşüne başvurma en az lisansüstü eğitim almış 32 uzman görüşüne başvurulmuştur. Pilot uygulamada çalışma grubu 18-48 yaş aralığında 115 yetişkin bireyden oluşmuştur. Son aşamada ise 460 kişinin tutumları ölçülmüştür. Mutlak gözlem genişlikleri faktör oluşumlarına göre şu şekilde sınıflandırılmıştır: 50(çok zayıf), 100(zayıf), 200(kararsız), 300(iyi), 500(çok iyi), 1000 ve yukarısı(ideal) . (Comfrey et al., 1992).. Bu araştırma için iyi derecede gözlem genişliğine ulaşılmıştır.

Son olarak geliştirilen ölçeğin çeşitli değişkenlerle ilişkisini incelemek için yine seçkisiz seçim yöntemi kullanılarak yetişkin bireylerden veri toplanmıştır. Kişisel Bilgi Formu, Feminizme Yönelik Tutum Ölçeği, Çelişik Duygulu

Cinsiyetçilik Ölçeği ve Toplumsal Cinsiyet Rollerini Ölçeği kullanılarak toplam 515 kişiden görüşleri alınmıştır.

3.3. Veri Toplama Araçları

Araştırma çalışmasında veriler toplanırken anket yöntemi kullanılmıştır. Ayrıca verilerin çoğu çevrimiçi veri toplama platformu olan Google Forms aracılığıyla toplanmıştır. Bu durumun nedeni hem tüm dünyayı etkileyen COVID-19 pandemisi hem de daha çok katılımcıya daha kısa zamanda ulaşma imkanından kaynaklanmıştır. Araştırmada veri toplamak için Kişisel Bilgi Formu, Feminizme Yönelik Tutum Ölçeği, Toplumsal Cinsiyet Rollerini Tutum Ölçeği ve Çelişik Duygulu Cinsiyetçilik Ölçeği kullanılmıştır.

3.3.1. Kişisel Bilgi Formu

Bu çalışmada ilk bölümde yer alan Kişisel Bilgi Formu cinsiyet, yaş, eğitim durumu ve romantik ilişki durumunu ölçmek amacıyla 4 sorudan oluşturulmuştur.

3.3.2. Feminizme Yönelik Tutum Ölçeği (FYTÖ)

Araştırmacı Feminizme Yönelik Tutum Ölçeğini bu çalışma sırasında geliştirmiştir. Yapılan analizler sonucunda ölçeği 4 alt boyutu ve toplam 25 maddesi bulunmuştur. Ölçeğin alt boyutları Feminizme Yönelik Olumlu Düşünceler, Feminizme Yönelik Davranışlar, Feminizme Yönelik Olumsuz Düşünceler Ve Feminizme Yönelik Savunmalar olarak belirlenmiştir. Ölçekte ters madde bulunmadığı sonucuna varılarak beşli likert tipi puanlama yöntemi kullanılmıştır.

Ölçeğin güvenilirlik analizi için Cronbach's Alpha güvenilirlik analizi yapılmıştır. Ölçeğin güvenilirlik düzeyini ifade eden Cronbach Alfa katsayısı .936 olarak bulunmuştur.

3.3.3. Çelişik Duygulu Cinsiyetçilik Ölçeği (ÇDCÖ)

Glick ve Fiske'in (1996) geliştirdiği Çelişik Duygulu Cinsiyetçilik Ölçeği Sakallı-Uğurlu (2002) tarafından Türkçe'ye uyarlanmıştır.

Ölçeğin düşmanca cinsiyetçilik alt boyutundan 11, korumacı cinsiyetçilik alt boyutundan 11 olmak üzere toplam 22 maddeden oluştuğu görülmüştür. Ölçek altılı likert tipiyle hazırlanmıştır. Ölçekten alınan puanlarda hem alt boyutlarda hem de toplam puanda görülen artış cinsiyetçilik tutumunda da artış yaşanması şeklinde görülmüştür.

Çelişik Duygulu Cinsiyetçilik Ölçeğini Türkçe'ye uyarlayan Sakallı-Uğurlu (2002), ölçeğin geçerlik oranını %51.06 ile açıklarken güvenilirlik katsayısını Cronbach Alfa güvenilirlik analizi ile .85 olarak bulmuştur.

3.3.4. Toplumsal Cinsiyet Rollerini Tutum Ölçeği (TCRTÖ)

Zeyneloğlu (2008) tarafından geliştirilen Toplumsal Cinsiyet Rollerini Tutum Ölçeğinin baştaki amacı üniversite öğrencilerinin tutumlarını ölçmek olmuştur. Geliştirilen ölçeğin 5 alt boyutlu olarak analiz edildiği görülmüştür. Bununla birlikte eşitlikçi 12 ifade ve geleneksel 26 ifadeden toplam 38 madde olarak belirlenmiştir. Ölçeğin beşli likert tipiyle hazırlandığı ancak geleneksel ifadelerin ters puanlanması gerektiği bulunmuştur. Ölçekten alınan puanlara bakıldığında en fazla 190 puan ve en az 38 puan alınabileceği hesaplanmıştır. Buna göre ortalamalar incelendiğinde kırılma noktasının 95 puan olduğu belirtilmiştir yani 95 puanın altında puan alanların toplumsal cinsiyet rollerinde geleneksel bir anlayışa sahip oldukları söylenirken 95 puan ve üzerinde puan alanlar için toplumsal cinsiyet rollerine karşı eşitlikçi bir tutuma sahip oldukları söylenmiştir.

Toplumsal Cinsiyet Rollerini Tutum Ölçeğine yönelik güvenilirlik çalışmaları sonucunda ölçeğin Cronbach Alfa katsayısı .92 olarak bulunmuştur. Bu sonucun ölçekte yüksek güvenilirliği ifade ettiği belirtilmiştir.

3.4. Geçerlik ve Güvenirlik Çalışmaları

Bilimsel çalışmalarla tutumları ölçmeyi hedefleyen araçlara ölçek denmiştir. Ölçeklerin hedeflediği geçerlik seviyesine ulaşmak yani tutumları doğru bir şekilde temsil etmektir (Özçelik, 2013). Bu çalışmada kapsam geçerliği ve yapı geçerliği ile geliştirilen ölçeğin geçerli olup olmadığı test edilmiştir.

Gerek kağıt üzerinde gerek online olarak elde edilen veriler analiz edilirken SPSS 20 paket programı kullanılmıştır. Feminizme Yönelik Tutum Ölçeğinin geçerlik ve güvenilirlik çalışmaları bu şekilde yapılmıştır. Ölçeğin geçerlik çalışmaları için kapsam ve yapı geçerliği ölçülmüştür. En az lisansüstü eğitim almış uzmanların görüşlerinden yararlanılarak ölçeğin kapsam geçerliği sorgulanmıştır. Yapı geçerliğini test etmek için ise faktör analizine başvurulmuştur ancak öncesinde örneklem grubunun faktör analizi yapmak için yeterli nitelikte olup olmadığı KMO-Bartlett testleri yapılarak kontrol edilmiştir. Faktör analizleri yapılırken önce ölçeğin faktör yapısını ortaya koyacak olan açımlayıcı faktör analizi yapılmıştır. Ardından elde edilen modelin uyumunun ölçülmesi amacıyla doğrulayıcı faktör analizi

yapılmıştır. Ölçeğin güvenilirliği için de Cronbach Alfa Katsayısı hesaplanmıştır. Feminizme Yönelik Tutum Ölçeğinin ölçüt geçerliğini test etmek için Toplumsal Cinsiyet Rollerini Ölçeği ve Çelişik Duygulu Cinsiyetçilik Ölçeği kullanılmıştır. Feminizme yönelik tutumlar ile bu iki değişken arasındaki ilişkiyi incelemek için Pearson Momentler Çarpımı Korelasyon Katsayısı analizleri yapılmıştır. Ayrıca geliştirilen ölçeğin bağımsız değişkenlerle ilişkisi de ölçülmüştür.

3.4.1. Madde Yazım Aşamaları

Ölçek geliştirme çalışmasına bakmadan önce literatür taraması yapıp var olan eksiklik tespit edildikten sonra maddelerin yazım aşamasına geçilmiştir. Bu aşamada ilk olarak feminizmle alakalı alan yazın incelenerek feminizm konusunda duygu, düşünce ve davranışlar incelenerek madde halinde yazılmıştır. Bunun yanı sıra 82 kişilik bir örneklem grubuna örnek maddeler doğrultusunda feminizm kavramına yönelik tutumlarını birkaç cümle şeklinde ifade etmeleri istenmiştir.

Madde havuzu oluşturulduktan sonra uzman görüşüne başvurulmak üzere 32 lisansüstü eğitimi bulunan kişiden geri bildirim alınarak taslak form üzerinde çeşitli değişiklikler yapılmış fikir birliğine varılmıştır. Son olarak ise tez danışmanı ile birlikte maddelerin anlaşılabilirliği üzerine geri bildirim alınmıştır. Ölçek geliştirme çalışmasına yönelik süreç aşamalar halinde açıklanmıştır.

Birinci aşamada ölçek maddeleri oluşturulmadan önce feminizmle alakalı ulusal ve uluslararası literatürde var olan ölçek geliştirme çalışmaları başta olmak üzere çalışmalar incelenmiştir. İncelemeler neticesinde feminizmin birçok disiplinde ele alındığına dair bulgular elde edilmiştir. Yapılan çalışmaların çoğunun feminist kimliklenme konusunda olduğu düşünülmüştür. Araştırmacının gerçekleştirmeyi hedeflediği çalışma feminizme yönelik tutumları ölçeğinden literatürde ağırlıklı olarak bu konu araştırılmıştır.

İkinci aşamada bu incelemeler neticesinde tutum ölçekleri arasında bireylerin feminizme yönelik tutumları hakkında fikir verebilecek bir çalışmaya rastlanmamıştır. Dolayısıyla feminizm çalışmalarına yön verecek bir tutum ölçeği geliştirilmesine karar verilmiştir. Böylece feminizmle alakalı psikoloji alan yazını incelenerek bu konuyla alakalı duygu, düşünce ve davranış bildiren ifadeler listelenmiştir. Ayrıca 82 bireyden alınan tutum ifadeleri de incelemeler sonucunda bu listeye dahil edilmiştir. Sonuç olarak 86 maddelik bir taslak form oluşmuştur.

Üçüncü aşamada en az lisansüstü eğitim düzeyinde olan uzmanlara Google Formlar aracılığıyla taslak form gönderilmiştir. Taslak formu cevaplandıran 32 uzmanın maddelerin feminizme yönelik tutumlarını belirlemedeki yeterlikleri, maddelerin anlaşılabilirliği ve amaca uygunlukları bakımından değerlendirmeleri istenmiştir. Değerlendirme neticesinde geri bildirimler de dikkate alınarak ölçeğin maddeleri ve taslak formu için gereken iyileştirmeler yapılmıştır. Son olarak araştırmacının bu araştırmada kendisine yardımcı olan tez danışmanından geri bildirimler alınarak ölçeğin 86 maddelik taslak formu uygunluk ve anlaşılabilirlik açısından uzmanlar tarafından değerlendirilmiştir. Son olarak taslak form üzerindeki iyileştirmeler incelenmiş ve 48 maddeden oluşan yeni form elde edilmiştir.

3.4.2. Kapsam Geçerliliği

Büyüköztürk (2008), tutumların ölçülmesi konusunda hedeflenen tutumun tam olarak ölçekte yansıtılıp yansıtılmadığını ifade ederken kapsam geçerliliği ifadesini kullanmıştır. Feminizme Yönelik Tutum Ölçeği geliştirilirken kapsam geçerliliğinin sağlanması konusunda ulusal ve uluslararası çeşitli çalışmalar taranmıştır. Buna ek olarak seçkisiz olarak form gönderilen 82 kişinin de duygu, düşünce ve davranışlarını içeren maddelerle ölçek maddelerinin yazımına katkıda bulunması sağlanmıştır. Böylece ölçülmek istenen tutumlar için gerekli madde havuzu oluşturulmuştur. Maddelerin kapsam geçerliliği konusunda da son olarak 32 uzmanın görüşüne başvurulmuştur.

3.4.3. Yapı Geçerliliği

Geliştirilen ölçeğin ölçmeyi hedeflediği tutumlar kapsamında ortaya çıkan yapıyı ve bu yapıyı doğru ölçmesiyle alakalı olan geçerlik türü yapı geçerliğidir. Psikolojik özelliklerin ölçülebilir ya da gözlenebilir ilgi, yetenek, tutum ve güdü gibi birçok ögenin ölçülmesi hedeflenen davranışları ne düzeyde ölçmeyi başardığını anlamaya yarar (Büyüköztürk, 2007). Bu çalışmada geliştirilen ölçeğin faktör yapısı açımlayıcı faktör analizi ile ortaya çıkarılmıştır. Ortaya çıkarılan faktör yapısı da doğrulayıcı faktör analizi ile ikinci aşama olarak test edilmiştir.

3.4.3.1. Açımlayıcı Faktör Analizi (AFA)

Büyüköztürk (2007) aynı özellik ya da yapıda olan değişkenler arasındaki ilişkiyi inceleyerek en az sayıdaki faktöre ulaşmayı hedefleyen istatistiksel tekniği açımlayıcı faktör analizi olarak tanımlamıştır. Açımlayıcı faktör analizinin amacı

ölçek maddelerinin ilişkisini test ederek yeni bir faktör yapısı çıkarmak olmuştur (Can, 2018).

Bu çalışmada açımlayıcı faktör analizini kullanarak geliştirilmesi hedeflenen yeni ölçeğin faktör yapısını oluşturmak istenmiştir. Bunun için 115 yetişkin bireyden Google Formlar aracılığıyla veri toplanmıştır.

Açımlayıcı faktör analizi yapılması için görüşleri alınan 115 bireyin demografik bilgileri incelendiğinde kadınlar 73, erkekler 42 olarak bulunmuştur. Bununla birlikte veri toplanan grubun 18 ile 48 yaş aralığında olduğu görülmüştür. Bir başka demografik bilgi ise bireylerin eğitim durumu olarak belirlenmiştir. Lise mezunu olanlar 8, önlisans düzeyinde eğitim alanlar 6, lisans mezunu olanlar 78 ve lisansüstü eğitim görmüş olanlar 23 kişi olarak ifade edilmiştir. Katılımcıların romantik ilişki durumlarının da geliştirilmesi hedeflenen ölçekte belirleyici bir rolü olacağı varsayımı ile bireylere sorulmuştur. Bunun neticesinde bireylerden 60 kişinin romantik ilişkisi olduğu, 55 kişinin romantik ilişkisinin olmadığı tespit edilmiştir.

3.4.3.2. Doğrulayıcı Faktör Analizi (DFA)

Doğrulayıcı Faktör Analizi (DFA) faktör sayısı belli olan bir yapının uyumluluk gösterip göstermediğini test etmeye yarar şeklinde açıklanmıştır. Açımlayıcı faktör analizi sonucunda elde edilen faktörlerin ortaya çıkarılan modelleri açıklamak için uygunluğunu analiz etmek doğrulayıcı faktör analizinin amacıdır (Yılmaz ve arkadaşları, 2009). Bu çalışmada geliştirilmesi hedeflenen Feminizme Yönelik Tutum Ölçeğinin toplam 4 faktörden oluştuğu görülmüştür. Çalışmanın bir sonraki aşaması elde edilen faktörlerin doğrulayıcı faktör analizi ile test edilmesinden oluşmuştur.

4. BULGULAR VE TARTIŞMA

Çalışmanın bu bölümünde yapılan veri analizleri neticesinde elde edilen analiz sonuçları yer almıştır. Öncelikli olarak Feminizme Yönelik Tutum Ölçeğinin geliştirilmesi için yapılan açımlayıcı faktör analizi ve bulguları ardından doğrulayıcı faktör analizi ve bulguları sunulmuştur. Son olarak ise elde edilen ölçeğin diğer değişkenlerle ilişkisi incelenmiş ve elde edilen sonuçlara yer verilmiştir.

4.1. Ölçeğin Geçerliğine İlişki Faktör Analizi

Yeni bir ölçek geliştirme çalışması yapıldığında geçerliği sınamak adına çeşitli yöntemlere başvurulduğu görülmüştür. Bunlardan ilki kapsam geçerliğinin sınanması için yapılan uzman görüşüne başvurma olduğu şeklinde ifade edilmiştir (Büyüköztürk, 2008). Feminizme yönelik literatür taraması ve yetişkin bireylerin görüşleri ile elde edilen 86 maddelik ilk madde havuzu en az lisansüstü eğitim düzeyinde uzmanlığı olan 32 kişinin görüşüne başvurulmuştur. Maddelerin feminizme yönelik tutumları ölçmek için faydalı olup olmadığı, ifadelerin açık, anlaşılır ve net olup olmadığı ölçüyor, ölçmüyor ve düzeltilmeli şeklinde değerlendirilmiştir. Uzmanların görüşlerinden yola çıkarak bazı maddeler ölçekten çıkarılmış, bazıları ise revize edilmiştir. Sonuç olarak ölçeğin 47 maddelik yeni hali pilot uygulama için hazır hale getirilmiştir.

Geçerliği sınamak adına uygulanan yöntemlerden bir diğeri de yapı geçerliğinin sınanmasına yönelik faktör analizi yönteminin kullanılması yönünde olmuştur (Büyüköztürk, 2008). Feminizme Yönelik Tutum Ölçeği oluşturulurken de yapı geçerliğini sınamak için önce Açımlayıcı Faktör Analizi (AFA) yapılmış ardından Doğrulayıcı Faktör Analizi (DFA) analizi yapılmış ve sunulmuştur.

4.1.1. Açımlayıcı Faktör Analizi (AFA)

Feminizme yönelik tutum ölçeği geliştirilirken geçerli ve güvenilir bir envanter oluşturmak adına pilot uygulama çalışması yapılmıştır. Pilot uygulama neticesinde elde edilen verilerin normal dağılım gösterdiği bulunduktan sonra faktör analizi sonuçları tablolar halinde aşağıda açıklanmıştır.

Geliştirilecek ölçeğe yönelik maddelerin geçerliğini analiz etmek amacıyla açımlayıcı faktör analizi yapılmıştır. Tabachnick ve Fidell (2014) açımlayıcı faktör analizi yapmak için ön koşulun elde edilen verilerin faktör analizine yeterli olup olmadığına karar vermek olduğunu belirtmişlerdir. Örneklemin yeterli olup

olmadığına karar vermek için de Kaiser Mayer Olkin (KMO) ve Bartlett Küresellik Testi yapılmıştır. Kaiser Mayer Olkin (KMO) analizi neticesinde açımlayıcı faktör analizi için örneklemin büyüklüğünün yeterliliğini yani ilişkinin gücünü ölçmek, Bartlett Küresellik Testi ise korelasyon matrisinin anlamlılık düzeyini ölçmek hedeflenmiştir (Can, 2018). Örneklemin faktör analizi için yeterli olduğunun belirlenmesi içinde analiz sonucunda elde edilen değer .60'tan büyük olması gerektiği ifade edilmiştir.

Tablo 4.1. Feminizme yönelik tutum ölçeği kmo ve bartlett küresellik testi analiz değerleri

KMO (Kaiser Mayer Olkin)		.946
Bartlett Küresellik Testi	Ki-kare Değeri (x^2)	2746.43
	Serbestlik Derecesi (df)	325
	Anlamlılık Değeri (p)	.000

Tablo 4.1'de görüldüğü üzere KMO değeri .946 bulunmuş ve .60'tan büyük olduğu görülmüştür. Bartlett Küresellik Testi sonucunda da anlamlılık düzeyi $p < 0.01$ bulunarak anlamlı olduğu sonucuna varılmıştır. Pilot uygulama analiz sonuçlarına göre örneklem niteliği faktör analizine uygun olarak bulunmuştur. Kan ve Akbaş (2005) istatistik verilerinin bu değerlerinin çok değişkenli normal dağılım sonucundan geldiğini belirtmiştir. Açımlayıcı faktör analizi sonuçlarının devamı incelendiğinde alt boyutlara yönelik varyans düzeyleri Tablo 4.2'de verilmiştir.

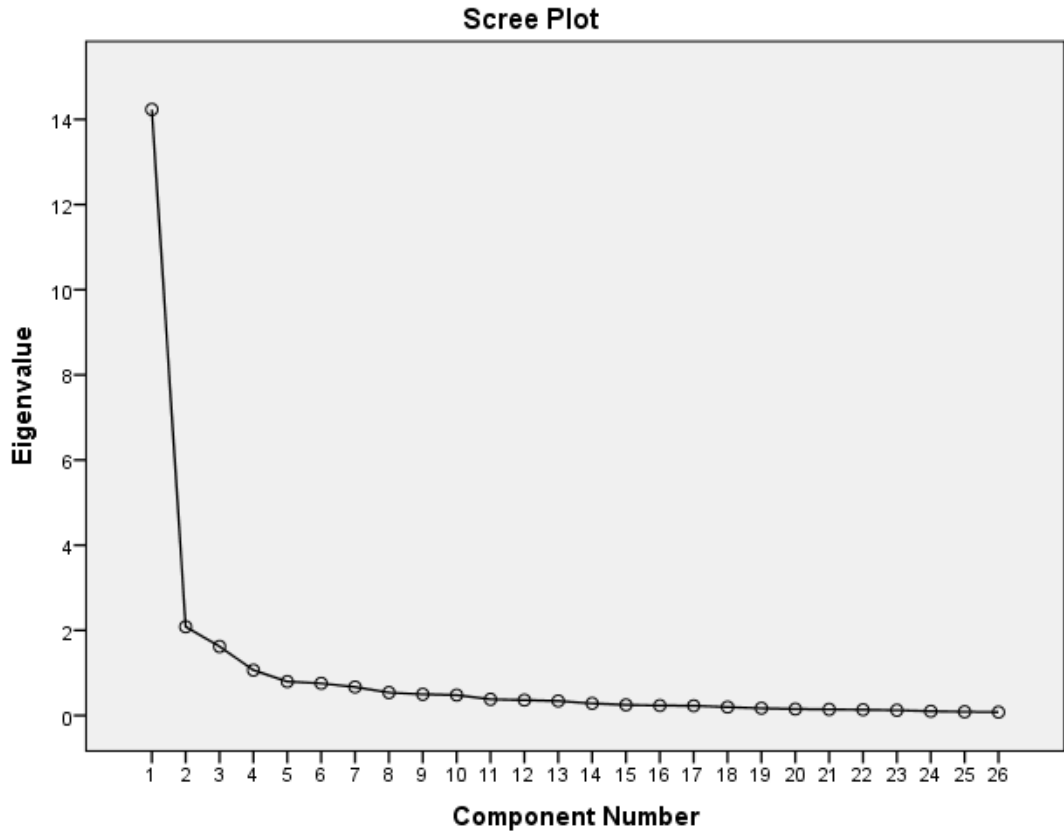
Tablo 4.2. Feminizme yönelik tutum ölçeği öz değerleri ve açıkladığı varyans düzeyleri

Faktörler	Başlangıç Öz Değerleri			Döndürme Sonrası Yüklerin Kareler Toplamı		
	Toplam	Varyans %	Kümülatif %	Toplam	Varyans %	Kümülatif %
1	14.233	54.741	54.741	9.497	36.526	36.526
2	2.084	8.015	62.757	4.157	15.988	52.514
3	1.621	6.234	68.990	2.879	11.071	63.585
4	1.065	4.095	73.085	2.470	9.500	73.085

Feminizme Yönelik Tutum Ölçeği geliştirirken ölçeğin faktör yapısının belirlenmesi de önem arz etmiştir. Bunun için temel bileşenlerin analiz edildiği Varimax dik döndürme tekniğine başvurulmuştur. Geliştirilen ölçeğin öz değerleri Tablo 4.2'de incelendiğinde 1'in üzerinde dört faktörün bulunduğu görülmüştür.

Analizler sonucunda birinci faktörün ölçeğin %36.526'sını, ikinci faktörün %15.988'ini, üçüncü faktörün %11.071'ini ve dördüncü faktörün de %9,500'ünü açıkladığı sonucuna varılmıştır. Analizler sonucunda elde edilen dört faktörün toplamı ölçeğin %73.085'ini açıklamaktadır. Büyüköztürk (2017)'e göre açıklanan varyans değerinin %50'nin üzerinde olması gerektiği önerilmiştir.

Faktör yapısına karar verirken daha doğru tespitler elde etmek için çizgi yamaç (Screeplot) test grafiğinin incelenmesi faydalı bulunmuştur. Şekil 4.1'de Feminizme Yönelik Tutum Ölçeğinin çizgi yamaç grafiği verilmiştir.



Şekil 4.1. Feminizme yönelik tutum ölçeğine ait yamaç grafiği

Yukarıdaki grafik incelendiğinde eğimin dördüncü boyuttan itibaren durağanlaştığı görülmüştür. Yani ölçeğin dördüncü boyutundan sonra kırılma gerçekleşmiştir. Yapılan analizler neticesinde geliştirilen ölçeğin maddeleri ile alakalı faktör yük değerleri bir sonraki tabloda –Tablo 4.3- incelenmiştir.

Tablo 4.3. Feminizme yönelik tutum ölçeği maddelerine ait faktör yük değerleri

Madde No	Faktörler			
	1	2	3	4
M1	0.804			
M2	0.769			
M3	0.616			
M5	0.785			
M7	0.733			
M9	0.838			
M10	0.798			
M14	0.732			
M16	0.765			
M22	0.711			
M31	0.719			
M35	0.779			
M36	0.788			
M42	0.721			
M45	0.751			
M21		0.791		
M32		0.815		
M39		0.749		
M41		0.830		
M8			0.728	
M13			0.742	
M23			0.711	
M37			0.742	
M4				0.711
M20				0.747
M38				0.711

Yeni geliştirilen bir ölçekte bir maddenin ölçüm yapmaya yeterli olduğunu belirlemek için analizler sonucunda ortaya çıkan faktör yükünün .45'ten büyük olması gerektiği ölçüt olarak belirlenmiştir. Ayrıca bir maddenin kararsızlık ya da binişiklik durumunun belirlenmesi içinde faktörler arasında .10'dan daha fazla bir değer farkı olması gerektiği belirtilmiştir (Büyüköztürk, 2009). Bu bilgi referans alınarak 6, 11, 12, 15, 17, 18, 19, 24, 25, 26, 27, 28, 29, 30, 33, 34, 40, 43, 44, 46 ve 47 numaralı maddeler faktör yükünü karşılamadığından ya da binişik olduğundan pilot ölçekten çıkarılmıştır.

Aynı zamanda Tablo 3'te ölçekten çıkarılması gereken maddeler çıkarıldıktan sonra yapılan analiz sonuçları ve analiz sonuçlarında madde faktör yükleri de paylaşılmıştır. Elde edilen faktörlerin isimleri maddelerle uyumlu olacak şekilde sırayla Feminizme Yönelik Olumlu Düşünceler, Feminizme Yönelik Davranışlar,

Feminizme Yönelik Olumsuz Düşünceler Ve Feminizme Yönelik Savunmalar olarak belirlenmiştir.

Tablo 4.4. Feminizme yönelik tutum ölçeği maddelerine ait istatistik değerleri

Madde No	Madde Silme Ölçek Ortalaması	Madde Silme Ölçek Varyansı	Çoklu Korelasyon Katsayısı	Madde Silme Güvenirlik Değeri
M1	78.37	371.953	.868	.930
M2	78.03	376.227	.781	.931
M3	77.78	394.680	.461	.934
M4	78.20	388.530	.593	.934
M5	78.45	369.513	.828	.930
M7	78.99	369.939	.810	.930
M8	79.74	436.563	.572	.946
M9	78.60	370.330	.877	.929
M10	78.20	376.056	.801	.930
M13	80.22	428.593	.497	.944
M14	78.37	375.324	.737	.931
M16	78.28	377.150	.838	.930
M20	78.57	384.755	.614	.933
M21	79.66	382.209	.709	.933
M22	78.57	373.089	.800	.930
M23	79.56	425.740	.401	.943
M31	78.42	375.123	.858	.930
M32	80.14	391.016	.601	.934
M35	78.58	371.052	.789	.930
M36	78.11	374.891	.837	.930
M37	80.17	427.584	.529	.943
M38	78.58	389.000	.471	.934
M39	79.76	374.502	.774	.931
M41	79.77	380.036	.790	.932
M42	78.93	370.013	.803	.929
M45	78.15	379.601	.778	.931

Tablo 4.4'te ölçekte tutulan maddelerin ilişkileri incelenerek sunulmuştur. Hair, Black, Babin ve Anderson (2010)'un yaptığı çalışmalar referans alınarak çoklu korelasyon değerlerinin karesi incelenirken elde edilen değerlerin .50 ile .70 değer aralığında olmasının uygun olacağı, .25 altındaki değerlerin ise ölçekten çıkarılmaya aday maddeler olacakları belirtilmiştir. Bu çalışmada ölçek maddeleri ile ölçekten elde edilen toplam puan arasındaki ilişkilerin karelerinin .401-.877 değerleri arasında değişerek anlamlı ilişki gösterdiği görülmüştür. Sonuç olarak maddeler arasında tutarlılığın var olduğu belirtilmiş ve aşamada artık madde çıkarılmasına gerek olmadığı tespit edilmiştir.

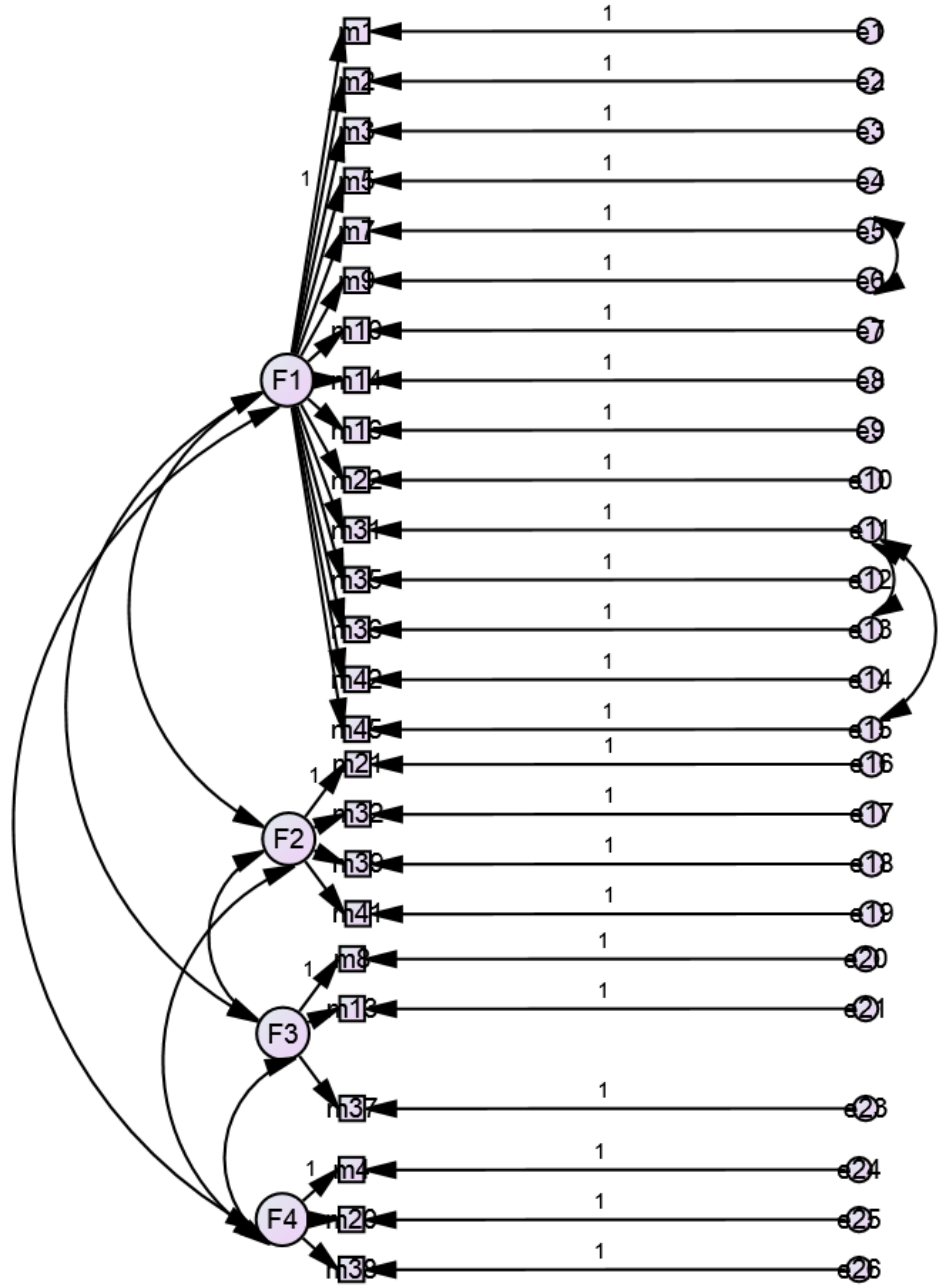
Tablo 4.5. Feminizme yönelik tutum ölçeğine ait güvenirlilik sonuçları

Madde Sayısı	Cronbach's Alpha
26	.936

Ölçeğin güvenirlik analizi için Cronbach's Alpha güvenirlik analizi yapılmıştır. Tablo 4.5'te ölçeğin güvenirlik düzeyinin .936 olarak bulunduğu ve $p>0.70$ değeri baz alındığında güvenirlik değerinin oldukça yüksek olduğu sonucuna varılmıştır (Büyüköztürk, 2008).

4.1.2. Doğrulayıcı Faktör Analizi (DFA)

Schumacker ve Lomax (2010) ölçek geliştirmek için yapılan çalışmalarda pilot uygulama verilerine açımlayıcı faktör analizi yaptıktan sonra açıklanan faktör yapılarını test etmek için doğrulayıcı faktör analizinin de kullanılması gerektiğini belirtmiştir. Feminizme Yönelik Tutum Ölçeğinin geliştirilmesi noktasında faktör yapısının doğrulanması amacıyla elde edilen veriler AMOS 24 programında test edilmiştir. Doğrulayıcı faktör analizi sonucunda elde edilen Path diyagramı Şekil 2'de paylaşılmıştır. Diyagramda da görüldüğü üzere açımlayıcı faktör analizinde elde edilen madde sayısı değişmiştir. Doğrulayıcı faktör analizi neticesinde uyum değerlerinin sağlıklı bulunabilmesi için Faktör 3'te yer alan 23. maddenin ölçekten çıkarılması gerekmiştir. Sonuç olarak büyük oranda kabul edilebilir sonuçlar veren değerlere ulaşılarak, maddeler arasında oldukça az sayıda kovaryans işlemi yapılmış bir ölçek ortaya çıkmıştır.



Şekil 4.2. Feminizme yönelik tutum ölçeğinin doğrulayıcı faktör analizi sonucuna ait path diyagramı

F1:Feminizme Yönelik Olumlu Düşünceler **F2:**Feminizme Yönelik Davranışlar

F3:Feminizme Yönelik Olumsuz Düşünceler **F4:**Feminizme Yönelik Savunmalar

Şekil 4.2 incelendiğinde Path diyagramında gösterilen büyük daireler ölçeğin alt boyutlarını ifade etmiştir. Kare şekiller ölçek maddelerini, küçük daireler (e) ise hata payı ile açıklanamayan varyans değerlerini temsil etmiştir (Çapık, 2014). Bu çalışma sonucunda ölçekte bulunan feminizme yönelik maddeler çeşitli modifikasyonlar yapılarak dört alt boyutta sınıflandırılmış ve aralarındaki uyum test edilmiştir.

Tablo 4.6. Doğrulayıcı faktör analizi sonucunda elde edilen uyum değerleri

Uyum İndeksi	Değer
χ^2/df	1.490
RMSEA	.066
CFI	.951
GFI	.780
AGFI	.730
SRMR	.000
NFI	.865

AMOS 24 analizleri sonucunda χ^2/df , RMSEA, CFI, GFI, AGFI, SRMR ve NFI uyum değerleri Tablo 4.6’da incelenmiştir. Doğrulayıcı faktör analizinde öncelikle χ^2/df değerinin model veri uyumu açısından 2’nin altında olması tercih edilmiştir. Tablo 6’da görüldüğü gibi bu değer 1.490 olarak bulunduğu ve kabul edilebilir düzeyde olduğu sonucuna varılmıştır. Tablo 4.6’da yer alan RMSEA değerinin .066 olarak bulunduğu görülmüştür. Bu değer için .08’den küçük olduğu takdirde kabul edilebilir olduğu ifade edilmiştir (Çokluk, Şekercioğlu ve Büyüköztürk, 2012). Literatür araştırması sonucunda elde edilen değer iyi uyuma işaret etmiştir. Bir başka önem arz eden değer ise CFI değeri olarak belirtilmiştir. Bu değer .95 ve üzerinde olması mükemmel uyumu ifade etmiştir. Erkorkmaz ve arkadaşları (2013) CFI değerinin 0-1 değerleri arasında olması gerektiğini, değer yükseldikçe iyi bir sonuçtan bahsedileceğini belirtmişlerdir. Tablo 4.6’ya bakıldığında bu çalışmada CFI değerinin .951 ile mükemmel uyumu sağladığı bulunmuştur. Ölçek geliştirme çalışmalarında Baumgartner ve Homburg (1996)’a göre GFI ve AGFI değerlerinin .90 ve üzerinde olması gerektiği, Marcholudis ve Schumacher (2001) ise .85 değerinin yeterli olacağını belirtmiştir (Seçer, 2015). Ancak ne yazık ki bu çalışmada GFI değerinin .780, AGFI değerinin ise .730 olarak bulunarak istenen analiz sonucuna ulaşılamadığı görülmüştür. Ancak bazı karmaşık modellerin bu değer aralıklarında çıkmayabileceği de ifade edilmiştir (Hair, Black, Babin ve Anderson, 2010). Geliştirilen tutum ölçeğinde istenilen değerlerin elde

edilememesi benzer çalışmaların yer aldığı alan yazın araştırmasıyla desteklenmiştir. Hu ve Bentler (1999) doğrulayıcı faktör analizi neticesinde elde edilen SRMR değer aralığının .08'den daha düşük olmasının beklendiğini ancak 0-1 aralığındaki değerlerin de kabul edilebilir olduğunu belirtmiştir (Tabachnick and Fidell, 2014). Bu ifadeye göre analiz sonuçlarında elde edilen .000 SRMR değeri de kabul edilir uyum göstermiştir. Son olarak 0-1 değerleri arasında değişen ancak 1'e yaklaştıkça daha fazla uyumu belirten NFI değerinin bu çalışmada .865 olarak bulunduğu görülmüştür. Tabachnick ve Fidell (2014)'e göre bu değer kabul edilebilir bir uyum olduğunu belirtmiştir.

Doğrulayıcı faktör analizi sonucunda elde edilen Feminizme Yönelik Tutum Ölçeğinin toplam 25 maddeden oluşmasına ve bu maddelerin 4 boyutlu olarak ele alınmasına karar verilmiştir.

Feminizme Yönelik Tutum Ölçeği geçerlik ve güvenirlik analizleri yapıldıktan sonra son haline ulaşmıştır. Ölçekte Feminizme Yönelik Olumlu Düşünceler, Feminizme Yönelik Davranışlar, Feminizme Yönelik Olumsuz Düşünceler, Feminizme Yönelik Savunmalar olmak üzere toplam 4 boyut bulunması analizler neticesinde kararlaştırılmıştır.. Feminizme Yönelik Olumlu Düşünceler alt boyutunda 15, Feminizme Yönelik Davranışlar alt boyutunda 4, Feminizme Yönelik Olumsuz Düşünceler alt boyutunda 3 ve Feminizme Yönelik Savunmalar alt boyutunda 3 olmak üzere toplam 25 madde olduğu belirtilmiştir.

Feminizme Yönelik Tutum Ölçeğinden alınan puanlar yorumlanırken beşli likert tipi kullanılmıştır. 1 kesinlikle katılmıyorum, 2 katılmıyorum, 3 kararsızım, 4 katılıyorum ve 5 kesinlikle katılmıyorum şeklinde puanlanarak değerlendirilmesi uygun görülmüştür. Ölçeğin puanlama aşamasında ters kodlama yapılmadığı sonucuna varılmıştır. Bununla birlikte ölçekten alınabilecek en yüksek puan 125 en düşük puan 25 olarak değişmiştir. Ölçekten alınabilecek düşük puanlar feminizme yönelik tutumların olumsuz olacağını belirtirken, alınabilecek yüksek puanlar ise feminizme yönelik tutumların olumlu olacağını belirtmiştir.

Faktör analizi yapıldıktan sonra geliştirilen Feminizme Yönelik Tutum Ölçeğinin çeşitli değişkenlerle ilişkileri incelenmiştir.

4.1.3. Feminizme Yönelik Tutumların Demografik Özelliklere Göre İncelenmesi

Tablo 4.7. Araştırmaya katılan bireylerin demografik özellikleri

Değişken		n
Cinsiyet	Kadın	351
	Erkek	155
Yaş	Belirtmek İstemiyor	7
	18-23	216
	24-29	149
	30-35	62
	36-41	27
	42-47	34
	48-53	16
Eğitim Düzeyi	54 ve üstü	9
	Okuma Yazma Biliyor	2
	İlkokul	3
	Ortaokul	2
	Lise	27
	Önlisans	22
	Lisans	410
Romantik İlişki Durumu	Lisansüstü	47
	Evet	241
	Hayır	272

Tablo 4.7’de araştırmaya katılan bireylerin demografik özelliklerine yer verilmiştir. Bunlar cinsiyet, yaş, eğitim düzeyi ve romantik ilişki durumu olarak gruplandırılmıştır.

Bireylerin Tablo 4.7’de belirtilen değişkenler ile Feminizme Yönelik Tutum düzeyleri arasındaki ilişkilerin incelenmesi için yapılan SPSS analizlerinin Bağımsız Örneklem T testi, Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA testi) ve Pearson Momentler Çarpımı Korelasyon Katsayısı Analizi Testi için uygun olup olmadığını belirlemek gerekmiştir. Bunun için verilerin dağılım düzeni incelenerek normal dağılım göstermeleri beklenmiştir. Yapılan analizlerde Çarpıklık ve Basıklık değerleri elde edilmiştir. Tablo 8’de katılımcıların Feminizme Yönelik Tutum Ölçeğinden aldıkları puanların betimsel istatistik değerleri verilmiştir.

Tablo 4.8. Feminizme yönelik tutum ölçeğinden alınan puanların betimsel istatistik değerleri

Ölçüm	İstatistik	sd	P	\bar{x}	Medyan	Basıklık	Çarpıklık
Feminizme Yönelik Tutum	0.973	513	.000	77.83	80.00	-.441	-.372

Tabachnick ve Fidell (2014) çarpıklık ve basıklı değerlerinin +1.5 ile -1.5 değerleri arasında olmasının verilerin normal dağılım göstereceğini belirtmiştir. Elde edilen analiz sonuçlarına göre ölçeğin toplam puanından bulunan değerler sırasıyla -.441 ve -.372 olarak bulunmuş ve istenilen aralığa uygun olduğu için de verilerin normal dağıldığı yorumu yapılmıştır.

Verilerin normal dağılım göstermesi problem cümlelerine yönelik analizleri gerçekleştirirken daha sağlıklı sonuçlar verecek olan parametrik değerlerin hesaplanmasını sağlamıştır.

Tablo 4.9. Feminizme yönelik tutumların cinsiyet grupları için farklılıklarının incelenmesine ait tek yönlü varyans analizi (ANOVA testi) değerleri

Ölçek	Cinsiyet	n	\bar{x}	ss	Levene İstatistik p	F	p	Tukey HSD
Feminizme Yönelik Tutum	Kadın	351	82.92	18.012	.092	41.682	.000	1-2
	Erkek	155	66.62	19.996				
	Belirtmek İstemiyor	7	71.14	16.314				

“Kadınların feminizme yönelik tutumları, erkeklerin feminizme yönelik tutumları ile cinsiyetiyle alakalı bilgi vermek istemeyen bireylerin feminizme yönelik tutumları arasında anlamlı bir farklılık var mıdır?” problem cümlesinin analizleri için ANOVA yapılmıştır. Testlerin homojenlik düzeyiyle alakalı yapılan Levene istatistik sonucunda .092 değeri elde edilmiştir. Cinsiyetleriyle alakalı bilgi vermek istemeyen bireylerin sayısı az olsa da homojenlik değeri .05’ten büyük olduğu için Tek Yönlü Varyans (ANOVA testi) analizlerinin yapılması uygun bulunmuştur. Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA testi) p değeri .00 olarak bulunmuş ve $p < .05$ olarak kabul edildiğinden feminizme yönelik tutumların cinsiyet değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterdiği görülmüştür. Post Hoc Testlerinden Tukey HSD yapılmış ve anlamlı farklılığın kadınlar ile erkekler arasında görüldüğü bulunmuştur. Gruplandırılmış diğer cinsiyet değişkenleri arasında herhangi bir farklılık gözlenmemiştir [$F(2,510)=41.682, p < .05$].

Tablo 4.10. Feminizme yönelik tutumların yaş grupları için farklılıklarının incelenmesine ait tek yönlü varyans analizi (ANOVA testi) değerleri

Ölçek	Yaş	n	\bar{x}	ss	Levene İstatistik p	F	p
Feminizme Yönelik Tutum	18-23	216	77.74	18.283	.004	1.014	.415
	24-29	149	80.14	19.705			
	30-35	62	76.18	19.804			
	36-41	27	71.74	23.901			
	42-47	34	78.35	25.007			
	48-53	16	77.31	27.383			
	54 +	9	70.67	19.937			

“Bireylerin yaş grubuna göre feminizme yönelik tutumlar arasında anlamlı bir farklılık var mıdır?” problem cümlesinin analizleri için de Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA testi) yapılmıştır. Bu testin yapısı için gerekli homojenlik değerinin Levene istatistik sonucunda .004 olarak bulunduğu ve istenilen $p > .05$ koşulunu sağlamadığı görülmüştür. Dolayısıyla Tek Yönlü ANOVA yapılması için uygun olmadığı sonucuna varılmıştır. Homojenlik testinden geçerli puanı almış olsaydı dahi Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA testi) p değerinin .415 olarak bulunacağı yani değişkenler arasında anlamlı bir farklılığa rastlanmayacağı saptanmıştır [$F(6,506)=1.014, p > 0.05$].

Tablo 4.11. Feminizme yönelik tutumların eğitim düzeyi grupları için farklılıklarının incelenmesine ait tek yönlü varyans analizi (ANOVA testi) değerleri

Ölçek	Eğitim Düzeyi	n	\bar{x}	ss	Levene İstatistik p	F	p	Gabriel
Feminizme Yönelik Tutum	Okuma	2	44.50	12.021	1.099	2.760	.012	1-5
	Yazma							
	Biliyor	3	88.00	14.933				
	İlkokul							
	Ortaokul	2	71.50	48.790				
	Lise	27	70.33	18.943				
	Önlisans	22	85.23	19.780				
Lisans	410	77.49	19.605					
Lisansüstü	47	82.74	21.556					

“Bireylerin eğitim düzeyine göre feminizme yönelik tutumları arasında anlamlı bir farklılık var mıdır?” problem cümlesinin analizleri için de Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA testi) yapılmıştır. Bu testten elde edilen Levene istatistik homojenlik değerinin .362 olarak bulunduğu ve bu sayede .012 olarak elde edilen Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA testi) p değerinin yorumlanması sağlanmış,

$p < .05$ olarak kabul edildiğinden değişkenler arasında anlamlı bir farklılık olduğundan söz edilmiştir [$F(6,506)=2.760, p < 0.05$]. Hangi değişkenler arasında fark olduğunu bulmak için ise Post Hoc testi uygulanmıştır. Ancak örneklem sayıları arasında çok fark olduğu için Tukey HSD yerine Gabriel testi uygulanarak hangi değerler arasında farklılaşma olduğu bulunmaya çalışılmıştır (Tabachnick ve Fidell, 2014). Sonuç olarak okuma yazma bilen katılımcılar ile önlisans, lisans ve lisansüstü eğitim düzeyine sahip olanlar arasında anlamlı bir farklılaşma görüldüğü belirtilmiştir.

Tablo 4.12. Feminizme yönelik tutumların romantik ilişki durumu grupları için farklılıklarının incelenmesine ait bağımsız örneklem t testine ait sonuçlar

Ölçek	Romantik ilişki durumu	n	\bar{x}	ss	Levene İstatistik p	t	sd	p
Feminizme Yönelik Tutum	Evet	241	78.72	20.428	.316	.940	511	.348
	Hayır	272	77.05	19.694				

“Bireylerin romantik ilişkileri durumlarına göre feminizme yönelik tutumları arasında anlamlı bir farklılık var mıdır?” problem cümlesindeki analiz için Bağımsız Örneklem t Testi yapılmıştır. Burada da verilerin homojen dağılımları önem arz etmiştir. Bunun için Levene istatistik değerinin .05’ten büyük olması gerektiği belirtilmiştir. Sonuç olarak analizden .316 değeri bulunarak gerekli homojenliği sağladığı sonucuna varılmıştır. Ardından değişkenler arasında farklılık olup olmadığına bakılmış ve ilişkisi olan ya da olmayan bireyler arasında anlamlı bir farklılık olmadığı sonucu elde edilmiştir.

Tablo 4.13. Feminizme yönelik tutumlar ile çelişik duygulu cinsiyetçilik tutumlar arasında ilişkinin incelenmesine ait pearson momentler çarpımı korelasyon katsayısı analizi sonuçları

Ölçek		Feminizme Yönelik Tutum	Toplumsal Cinsiyet Rollerine Yönelik Tutum
Feminizme Yönelik Tutum	Korelasyon	1	-.393
	p		.00
Çelişik Duygulu Cinsiyetçilik Tutum	Korelasyon	-.393	1
	p	.00	

“Bireylerin feminizme yönelik tutumları ile çelişik duygulu cinsiyetçilik tutumları arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?” problem cümlesi için Pearson Momentler Çarpımı Korelasyon Katsayısı Analizi yapılmıştır. Veriler normal dağılım gösterdiği durumlarda korelasyon analizlerinden Pearson kullanılması uygun görülmüştür. Sonuç olarak feminizme yönelik tutumları ile çelişik duygulu cinsiyetçilik tutumları arasında negatif yönlü anlamlı bir ilişki olduğu gözlenmiştir ($p<.05$).

Tablo 4.14. Feminizme yönelik tutumlar ile toplumsal cinsiyet rollerine yönelik tutumlar arasında ilişkinin incelenmesine ait pearson momentler çarpımı korelasyon katsayısı analizi sonuçları

Ölçek		Feminizme Yönelik Tutum	Toplumsal Cinsiyet Rollerine Yönelik Tutum
Feminizme Yönelik Tutum	Korelasyon	1	.462
	p		.00
Toplumsal Cinsiyet Rollerine Yönelik Tutum	Korelasyon	.462	1
	p	.00	

“Bireylerin feminizme yönelik tutumları ile toplumsal cinsiyet rollerine yönelik tutumları arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?” problem cümlesi için Pearson Momentler Çarpımı Korelasyon Katsayısı Analizi yapılmıştır. Veriler normal dağılım gösterdiği durumlarda korelasyon analizlerinden Pearson kullanılması uygun görülmüştür. Sonuç olarak feminizme yönelik tutumları ile toplumsal cinsiyet rollerine yönelik tutumları arasında pozitif yönlü anlamlı bir ilişki olduğu gözlenmiştir ($p<.05$).

Feminizm kavramına yönelik sosyal bilimlerde yapılan çalışmalar bu araştırmanın kuramsal çerçeve kısmında detaylı olarak incelenmiştir. Ancak bu incelemeler neticesinde görülüyor ki feminizmin psikolojik boyutu ya da kişilerin psikolojilerine etkisi konusunda yeterli çalışma yapılmamıştır. Yapılan çalışmaların daha çok feminist kimlik gelişimi ile alakalı oldukları görülmüştür.

Bilimsel çalışmalar incelenirken öncelikli olarak feminizm konusuna yönelik geliştirilen ölçekler değerlendirilmek istenmiştir. Ancak alan yazın taraması neticesinde araştırmacının geliştirmeyi hedeflediği gibi bireylerin tutumlarını ölçer nitelikte Türk toplumuna özgü bir çalışmaya rastlanmamıştır. Yine de ideolojik

kökenden, siyasal yönelimden ya da feminizmin tarihsel gelişim süreçlerinden yola çıkılarak geliştirilen ölçekler incelenmiştir. Feminizmle alakalı çok çeşitli ölçme yöntemleri kullanılmış olsa da likert tipiyle hazırlanan ölçme araçlarının sınırlı olduğu gözlenmiştir. Örneğin Fisher ve arkadaşları (2000) tarafından geliştirilen Birleşik Feminist Kimlik Ölçeğinde (Feminist Identity Composite Scale) Downing ve Roush'ın gelişimsel modeli kullanılarak açığa vurma, pasif kabul, aktif katılım, sentez ve yayılmaya karşılık gelecek şekilde beş alt ölçek bulunmuştur. Geliştirilen ölçek istenilen verileri ölçüyor gibi görünse de kapsamının feminist kimlik ölçme niyetinden çok feminist kadın hareketlerine yönelik tutumları ölçmeyi başardığı şeklinde eleştirilmiştir. Henley ve arkadaşlarının 1998 yılında geliştirdikleri ve yine feminist kimliği ölçmesi hedeflenen bilimsel çalışmalarda sıkça yararlanılan Feminist Perspektif Ölçeği (Feminist Perspective Scale) olmuştur. İdeolojik bir yaklaşımla oluşturulan ölçeğin alt boyutları incelendiğinde feminizmin ideolojik sınıflandırmalarının yer aldığı görülmüştür. Bunlar kültürel, liberal, sosyalist, muhafazakar, radikal feminizm ve kadıncılık olarak toplam altı boyut olarak belirtilmiştir. Bu ölçek için de kişilerin feminist kimliğini ölçmeyi hedeflemekten ziyade ideolojilerini ve inançlarını ölçtüğü düşüncesiyle eleştiri oklarına maruz kalmıştır (Zucker and Bay-Cheng, 2010). Yeni Zelanda'da yapılan çalışma için Amerikan Merkezli Feminist Kimlik Geliştirme Ölçeği (FIDS; Bargad and Hyde, 1991) kullanılarak Yeni Zelanda Üniversitesi'nde öğrenci olan kızlara genellenebilirliği belirlenmek istenmiştir (Hung NG, Dunne and Cataldo, 1995). Bir başka çalışmada Çavdar ve Boyacıoğlu tarafından 2019 yılında yapılmıştır. Araştırmacıların yaptıkları çalışmada hem Kadıncı Kimlik Tutumları Ölçeği (Womenist Identity AttitudesScale; Ossana, 1986) hem de Birleşik Feminist Kimlik Ölçeği (Feminist Identity CompositeScale, Fischer et al., 2000) Türkçeye uyarlanmıştır. Böylece ulusal literatüre yeni bakış açıları kazandırılmıştır. İster ulusal ister uluslararası çalışmalardan birçoğunda feminizm konusuna değinilsen de feminizm kavramını bilimsel olarak geçerli kılacak doluluğun sağlanamadığı neticesine varılmıştır. Dolayısıyla alan yazında var olan bu boşluk Feminizme Yönelik Tutum Ölçeğinin geliştirilmesiyle bir nebze olsun rahatlamıştır. Dolayısıyla geçerliği ve güvenirligi ispatlanmış olan bu ölçek literatür araştırmalarında kullanılmaya hazır hale gelmiştir. Geliştirilen ölçek sayesinde bireylere kendini tanıma, ilişkilerini düzenleme ya da kendini geliştirme gibi birçok konuda katkı sağlayacağı düşünülmüştür.

Psikoloji alanında yapılan araştırmalarda feminizm ya da feminist kimlikle birlikte kadınların cinsiyetçilik algıları, depresyon ya da akademik başarı gibi birçok değişkenin incelendiği görölmüştür. Bu çalışmada ise cinsiyet, yaş, eğitim düzeyi, romantik ilişki durumu, toplumsal cinsiyet rolleri tutumu ve çelişik duygulu cinsiyetçilik değişkenlerinin feminizme yönelik tutumla ilişkisi incelenmiştir. Elde edilen bulgular literatür eşliğinde incelenmiştir.

Burn, Aboud ve Moyles (2000) yaptıkları çalışmada feminizmi ve feminist değerleri destekleyen kadınların kendilerini feminist olarak tanımlamak istemedikleri sonucuna ulaşılmıştır. Bu sonuç doğrultusunda kadınların feminizme yönelik olumlu düşünceleri olsa bile tutumlarının olumsuz olduğu yorumunu doğurmuştur. Rhodebeck ise 1996 yılındaki çalışmasıyla feminist kimlik ve feminist görüşler arasındaki farklılaşmayı araştırmıştır. Feminist kimlik ile feminist görüşlerin cinsiyet bağlamında da genellenebilir olup olmadığına çalışmasında yer vermiştir. Araştırma bulgularında feminizm içerisinde cinsiyet farklılıkları bulunduğundan söz etmiştir. Kadınlarla erkeklerin özdeşleşme konusunda erkeklerin kadınlara göre daha düşük bir özdeşleşme gösterdiği görölmüştür. Buna rağmen erkeklerin feminist politika ve hedefleri destekleme konusunda kadınlar kadar etkili oldukları bulunmuştur. Özdeşleşme konusunda farklılıklar görölse de feminist kimliğin ya da feminist düşüncenin ifade edilmesinde kadınlar ile erkekler arasında farklılık olmadığı görölmüştür. Bu araştırmada elde edilen bulgulara göre kadınlar ile erkekler arasında feminizme yönelik tutumlarda farklılaşma olduğu bulgusuna varılmıştır. Daha önce yapılan çalışmalarda bu bulguyu hem destekleyen hem de desteklemeyen verilerin olduğu sonucu çıkarılmıştır. Bunda ölçülen kavramın az da olsa farklılık göstermesi neden olarak gösterilebilir şeklinde bir yorumda bulunulmuştur.

Citarella ve Mueller (2015) yaptıkları çalışmada feminist kimlik ve kötü muamele arasındaki ilişkiyi inceleyerek üniversite öğrencisi olan kadınlardan veri toplamıştır. 18-24 yaş aralığında yer alan kadınlardan elde edilen veriler incelendiğin feminist kimliğin açığa vurma ve yayılma alt boyutları arasında pozitif yönlü bir ilişkiden söz edilmiştir. Feminist kimlik ile kötü muamele arasındaki ilişki incelenirken yaş değişkeni de analizlere dahil edilmiş ve sonuç olarak anlamlı bir ilişkinin varlığından bahsedilmiştir. Bu araştırmada elde edilen bulgularda feminizme yönelik tutumların yaş değişkeni ile arasındaki ilişkinin varlığını test etme süreci de eklenmiştir. Analizler sonucunda elde edilen bulgularda katılımcıların yaşlarına göre feminizme yönelik tutumlarında herhangi bir farklılaşma görölmediği bulunmuştur.

Ünlü (2000) yaptığı çalışmada üniversite öğrencilerden elde ettiği bulgularla feminizmin toplum tarafından algılanma ve benimsenme durumunu incelemiştir. Elde edilen bulgularda üniversite öğrencilerinin yaşı büyüdükçe feminizmi algılama ve benimseme puanlarında düşme olduğu görülmüştür. Yani yaş değişkeni ile feminizmi algılama ve benimseme düzeyi arasında bir farklılaşma olduğu sonucu çıkarılmıştır. Dolayısıyla literatürde var olan bulgular ile elde edilen bulguların birbirini desteklemediği sonucu çıkarılmıştır. Bunun sonucu literatürde bulunan çalışmanın yaş aralığı olarak kapsamının daha dar olması yorumu yapılmıştır.

Aronson (2003) yaptığı çalışmada kadınların kendilerini feminist olarak tanımlama düzeyleri ile çeşitli demografik değişkenler arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Sonuç olarak kadınların kendilerini feminist olarak tanımlamalarına göre aralarında çeşitli değişkenlere göre farklılıklar olduğu bulunmuştur. Bu değişkenlerden birisi de kadınların eğitim düzeyleri olarak belirtilmiştir. Çalışmaya katılan kadınlardan eğitim seviyesi düşük olanların kendilerini feminist olarak tanımlamak istemedikleri, eğitim seviyesi yüksek olan kadınların ise kendilerini feminist olarak tanımlarken bir sakınca görmedikleri bulgularda elde edilmiştir. Ayrıca eğitim seviyesi yüksek olan kadınların kadın çalışmalarına yönelik ilgilerinin de var olduğu görülmüştür. Bir başka çalışmada Türkiye’de yöneticilik pozisyonlarında çalışan kadınların yani eğitim seviyesi yüksek olarak kabul edilen kadınların feminist ya da kadınsı kimlik ile liderlik tarzı arasındaki ilişkisi incelenmiştir. Araştırmada 102 kadın yöneticiden toplanan veriler analiz edilmiş ve feminist ya da kadıncı yaklaşımı benimseyen yöneticilerin daha vizyoner ve işbirlikçi bir liderlik tarzı kullandıkları bulgusu elde edilmiştir. Bu çalışmada elde edilen bulgular neticesinde eğitim seviyesi yüksek olan kadınların feminist kimliği benimsemelerinin liderlik tarzlarını da etkileyeceği yorumunda bulunulmuştur (Çınar Altıntaş ve Altıntaş, 2008). Bu araştırmada elde edilen bulgularda eğitim düzeyleri ile feminizme yönelik tutumlar arasında anlamlı ilişkinin varlığından bahsedilmiştir. Düşük eğitim seviyesine sahip olan bireyler ile yüksek eğitim seviyesine sahip olan bireyler arasında farklılaşma olduğu bulunmuştur. Bulunan farklılaşmanın kaynağı olarak da okuma yazma bilme düzeyinde olanlar ile önlisans, lisans ve lisansüstü eğitim düzeyine sahip olan bireyler arasında olduğu görülmüştür. Literatür eşliğinde araştırmada elde edilen bulgular değerlendirildiğinde yüksek eğitim seviyesine sahip olan bireylerin feminizme yönelik tutumlarında düşük eğitim seviyesine sahip olanlara göre farklılaşmanın desteklendiği yorumunda bulunulmuştur.

Araştırmanın tartışma bölümünde yer alan Citarella ve Mueller (2015)'in çalışmasına bir kez daha yer verilerek feminist kimlik ile kötü muamele arasındaki ilişkinin incelenmesinde romantik ilişki değişkeninin de eklenmesi değerlendirilmiştir. Çalışmaya katılan bireylerin feminist kimlikleri ile kötü muamele arasındaki ilişkileri incelenirken yakın ilişkileri de göz önünde bulundurulmuş ve anlamlı bir ilişkinin var olduğundan bahsedilmiştir. Çavdar'ın 2018 yılında yaptığı çalışmada kadınların feminist kimliklenme, psikolojik dayanıklılık ve psikolojik şiddet düzeyleri arasındaki ilişki incelenmiştir. Araştırmanın örneklem grubu daha önce romantik ilişki deneyimi yaşayan ya da şu anda mevcut bir romantik ilişki yaşayan 313 heteroseksüel kadın katılımcıdan oluşmuştur. Yapılan analizler sonucunda elde edilen bulgularda feminist kimliğin psikolojik dayanıklılık, psikolojik şiddet ya da romantik ilişki sırasındaki kontrol algılarında herhangi bir farklılaşmaya yol açmadığı bulunmuştur. Bu çalışmada yapılan analizler feminizme yönelik tutumların romantik ilişki durumuna göre farklılaşma göstermediği sonucunu ortaya çıkarmıştır. Literatür incelendiğinde elde edilen bulguların desteklenmediği görülmüştür.

Öztürk (2013) yaptığı çalışmada geçerliği ve güvenilirliği ispatlanmış bir ölçme aracı kullanmaksızın Erzurum ilinde ikamet eden kadınların feminizme bakışlarını değerlendirmiştir. Elde edilen verileri sayısal değerlerle ifade ederek tablo halinde incelemiştir. Bulgularda katılımcıların feminizm ile ilgili tutumlarının cinsiyetlerine, yaşlarına, eğitim düzeylerine ve ekonomik gelir düzeylerine göre farklılaştığı sonucuna varmıştır. Bununla birlikte feminizm ve toplumsal cinsiyetle alakalı görüşler değerlendirilirken din faktörünün de etkili olduğu ortaya çıkmıştır. Öztürk (2013)'ün çalışmasının bu çalışmada elde edilen bulgulardan feminizme yönelik tutumlarla cinsiyet ve eğitim düzeyleri ile ilişkili olanları desteklerken yaş ile ilişkili olanları desteklemediği sonucuna varılmıştır.

Acur Özdemir (2018) yaptığı çalışmada Öztürk (2013)'ün yaptığı gibi Bursa ilinde ikamet eden kadınlardan veri toplayarak onların feminizme yönelik bakış açılarını incelemeyi amaçlamıştır. Bunun için demografik bilgilerden de yararlanarak feminizme yönelik bakış açısını açıklamaya çalışmıştır. Elde edilen bulgularda Bursa ilinde ikamet eden kadınların feminizm ile alakalı olumlu bir bakış açısına sahip olduğu görülmüştür. Bu çalışmada elde edilen feminizme yönelik kadınların tutumlarının daha olumlu olduğu bulgusunu destekler nitelikte bir çalışma olduğu yorumunda bulunulmuştur.

Sabik ve Tylka (2006) yaptıkları araştırmada feminist kimliğin cinsiyetçilik algısından kaynaklı yeme bozukluklarında koruyucu bir etkisi olduğundan bahsetmiştir. Linnebach de 2004 yılında yaptığı çalışmada kadınların feminist kimlik gelişimi, beden imajı konusundaki memnuniyetsizlikleri ve cinsiyet ayrımcılığı algıları arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Araştırmacı kadınların ırkları fark etmeksizin cinsiyetçilikle alakalı algılarında farklılaşma olmadığını ancak ırkları göz önünde bulundurulduğunda feminist kimlik gelişimleri arasında farklılaşma olduğunu bulmuştur. Bu araştırma verilerinde de feminizme yönelik tutumlar ile çelişik duygulu cinsiyetçilik düzeyi arasında anlamlı ve pozitif yönde bir ilişkinin olduğu bulunmuştur.

Cash, Ancis ve Strachan (1997) ise yaptıkları çalışmada üniversite öğrenci 122 kadından veri toplayarak feminist kimlik gelişimi, toplumsal cinsiyet inançları ve beden imajı algıları arasındaki ilişkiyi araştırmışlardır. Bulgular neticesinde değişkenler arasındaki ilişkinin düşük düzeyde olduğu elde edilmiştir. Bu araştırmada ise feminizme yönelik tutumlar ile toplumsal cinsiyet rollerine yönelik tutumlar arasındaki ilişkinin negatif yönlü olsa da anlamlı olduğu sonucu çıkarılmıştır. Dolayısıyla literatürde yer alan çalışmanın bu araştırmada elde edilen bulguları desteklediği yorumunda bulunulmuştur.

SONUÇ

Bu çalışma kapsamında yetişkin bireylerin feminizm kavramına yönelik duygu, düşünce ve davranışları ölçülmek istenmiştir. Bu amaçla 4 faktörden oluşan ve feminizme yönelik 25 madde içeren Feminizme Yönelik Tutum Ölçeği geliştirilmiştir. Ölçeğin birinci faktörü olan F1 Feminizme Yönelik Olumlu Düşünceler olarak, ikinci faktör olan F2 Feminizme Yönelik Davranışlar, üçüncü faktör olan F3 Feminizme Yönelik Olumsuz Düşünceler ve son faktör olan F4 Feminizme Yönelik Savunmalar olarak adlandırılmıştır. Feminizme Yönelik Olumlu Düşünceler alt boyutunda 15, Feminizme Yönelik Davranışlar alt boyutunda 4, Feminizme Yönelik Olumsuz Düşünceler alt boyutunda 3 ve Feminizme Yönelik Savunmalar alt boyutunda 3 madde yer almıştır.

Ölçeğin geçerlik çalışmaları yapılırken kapsam geçerliğini ölçmek için uzman görüşüne başvurulmuştur. Yapı geçerliği için de açımlayıcı faktör analizi ile doğrulayıcı faktör analizi yapılmıştır. Ölçeğin güvenilirliği çalışmaları için de Cronbach Alfa iç tutarlılık kat sayısı hesaplanmıştır. Yapılan bu analizler sonucunda geliştirilen Feminizme Yönelik Tutum Ölçeğinin geçerli ve güvenilir bir ölçek olduğu belirlenmiştir.

Bu araştırma çalışmasının geri kalan analizlerinde feminizme yönelik tutumlar ile diğer değişkenler arasındaki ilişkiler incelenmiştir. Feminizme Yönelik Tutum Ölçeğinden elde edilen verilerin normal dağılım gösterdikleri bulunduktan sonra parametrik testler yoluyla bahsi geçen incelemeler yapılmıştır.

Yapılan analizler neticesinde araştırmaya katılan kadınlar, erkekler ve cinsiyetini belirtmek istemeyen bireylerin feminizme yönelik tutumlarında anlamlı bir farklılık bulunmuştur. Bu anlamlı farklılığın kadın ve erkekler arasında gerçekleştiği ifade edilmiştir. Bireylerin yaş gruplarına göre feminizme yönelik tutumlarının farklılaşp farklılaşmadığı da incelenmiştir. Analizler sonucunda yaş değiştikçe bireylerin feminizme yönelik tutumlarında bir farklılık olmadığı sonucuna varılmıştır. Bir başka değişken olan eğitim düzeyi kapsamın feminizme yönelik tutumlar incelendiğinde bireylerin eğitim düzeyleri ile feminizme yönelik tutumları arasında farklılaşma olduğu bulunmuştur. Bu farklılaşmanın kaynağı okuma yazma bilecek düzeyde eğitim görenler ile önlisans, lisans ve lisansüstü eğitim düzeyine sahip üniversite mezunları olduğu belirtilmiştir. Ayrıca bireylerin romantik ilişki durumları da sorularak romantik ilişkilerinin olup olmadığı öğrenilmiştir. Ancak

yapılan analizler neticesinde romantik ilişki durumunun feminizme yönelik tutumlara herhangi bir etkisinin olmadığı bulunmuştur.

Bu araştırmaya katılan bireylerin feminizme yönelik tutumları ile toplumsal cinsiyet rollerine yönelik tutumları arasında anlamlı bir ilişki olup olmadığı da ölçülmüştür. Bunun için bu araştırmada geliştirilen Feminizme Yönelik Tutum Ölçeği ile Zeyneloğlu (2008) tarafından geliştirilen Toplumsal Cinsiyet Rollerine Yönelik Tutum Ölçeği kullanılmıştır. Ölçeklerden elde edilen verilerin analizleri sonucunda bu iki değişken arasında pozitif yönlü anlamlı bir ilişki olduğu sonucuna varılmıştır.

Ayrıca bu araştırmaya katılan bireylerin feminizme yönelik tutumları ile çelişik duygulu cinsiyetçilik tutumları arasında anlamlı bir ilişki olup olmadığı da ölçülmüştür. Bunun için bu araştırmada geliştirilen Feminizme Yönelik Tutum Ölçeği ile Glick ve Fiske (1996) tarafından geliştirilen ve Sakallı Uğurlu (2002) tarafından Türkçeye uyarlanan Çelişik duygulu Cinsiyetçilik Ölçeği kullanılmıştır. Ölçeklerden elde edilen verilerin korelasyon analizleri sonucunda bu iki değişken arasında negatif yönlü de olsa anlamlı bir ilişki olduğu sonucuna varılmıştır.

Bu araştırma için pilot çalışmaya katılan 115 kişi, asıl çalışmaya katılan 515 kişi olduğu görülmüştür. Böylece ölçeğin faktör analizleri, güvenirlik çalışmaları ve çeşitli değişkenlerle ilişkisi ölçülmüştür.

Bu çalışmada geçerli ve güvenilir bir ölçme aracı geliştirilmesi hedeflenmiştir. Ölçeğin kişisel bilgi formu ile istenilen bazı değişkenlerle ve bağlantılı olabilecek başka ölçeklerle ilişkisine bakılmıştır. Maddelerin analiz edilmesi sürecinde maddelerin birçoğu feminizm olgusuna uygun nitelikte yazılsa da bir kısmı faktör yükü düşük olduğundan bir kısmı da binişik madde niteliğinde olduğundan ölçekten çıkarılmıştır. Çıkarılan bu maddeler, daha sonra yapılacak çalışmalarda revize edilerek, düzenlenerek, tekrar değerlendirilebilir ve yetişkin bireylerin feminizme yönelik tutumlarını ölçebilecek niteliklere sahip olan daha kapsamlı bir ölçek geliştirilmesi önerilmiştir.

Feminizme Yönelik Tutum Ölçeği yetişkinlerin tutumlarını değerlendirmek amacıyla geliştirilmiştir. Bu ölçeğin kapsamına uyacak şekilde geliştirilen yeni bir ölçekle ergenlik çağındaki gençlerin de görüşlerinin alınmasının alan yazına katkısının büyük olacağı düşünülmüştür. Böylece genç bireylerin feminizme yönelik bilgilerini artıracak ve tutumlarını olumlu yönde geliştirecek eğitim programlarının temelini atılabileceği belirtilmiştir. Bununla birlikte yetişkinlerin tutumlarını ölçen

Feminizme Yönelik Tutum Ölçeği sayesinde de olumsuz tutum ve yargılara sahip bireylere kadın erkek eşitliğine yönelik yeni bilgilerin edindirilmesi konusunda, bireylerin kendilerini geliştirmesi hedeflenerek eğitim programları ya da çalışmalar yapılması önerilmiştir.

Feminizmin radikal, liberal, Marksist gibi birçok ideolojiye dayanarak geniş bir çerçeveye sahip olduğu görülmüştür. Dolayısıyla bireylerin feminizm konusu ile alakalı bilgi birikimlerinin arttırılarak feminist hareket konusunda iş, ev ve toplumsal hayattaki doyumun sağlanması amacıyla eğitim yaşantısı sırasında eşit kadın erkek hakları konusunda bilgilendirmeler yapılması önerilmiştir.

Kadın erkek eşitsizliğinden doğan birçok problemin özellikle ev işlerinin sorumlulukları konusunda psikolojik olarak yıpranan kadınlara yönelik destek grupları oluşturulması önerilmiştir.

Özellikle ruh sağlığı çalışanları tarafından kadın erkek eşitsizliği dolayısıyla yaşanan psikolojik baskılanma ve sömürülmeye karşı çeşitli çalışmalar yapılması önerilmiştir. Bununla birlikte toplumsal yaşamda toplumsal cinsiyet rollerine uygun davranmayan bireylere yönelik dışlanma, şiddet gibi temel hak ve hürriyetlerini zedeleyecek müdahaleler için sosyal hizmet uzmanları veya hukukçularla işbirliği içerisinde çalışılması önerilmiştir.

Okul psikolojik danışmanları, okul yönetimleri, eğitim sendikaları ve Milli Eğitim Bakanlığı iş birliği yaparak ders kitaplarının ve müfredatın cinsiyetlere, özellikle kadınlara, karşı ötekileştirici bir dil kullanması ve okul ortamında geleneksel uygulamalara karşı feminizm algısını oluşturacak çalışmalar yapılması önerilmiştir.

Toplumda mevcut kadın nefreti, kadınlara yönelik öfke ve cinsiyetler arası ayrıştırma kaynaklı kadın cinayetlerine ve kadınlara yönelik şiddete karşı birçok tedbir alınabileceği gerçeğiyle şiddet eylemine başvuran failer için gerekli yaptırımların uygulanması konusunda bilinçlendirme çalışmaları yapılması önerilmiştir.

Medya mecralarında, kadın haklarına ilişkin etkili eğitimler düzenlenerek bu konuda faaliyetleri olan insan hakları savunucuları ile iş birliği yapılabilir. Bu sayede toplumun ön yargıları ve ötekileştirici tutumlarını kırabilir.

Alan yazın incelendiğinde feminizm ve feminist bireylerle alakalı sayılı ölçek geliştirme çalışmasına rastlanmıştır. Ancak, özellikle bireylerin feminizme yönelik tutumlarının ölçüldüğü bir çalışmaya rastlanmamıştır. Bireylerin feminizmle alakalı

görüşlerini içeren araştırmalar olmasına karşılık bu değişkenin toplumsal cinsiyet rollerine yönelik tutumlarıyla ya da çelişik duygulu cinsiyetçilikleriyle ilişkisinin incelendiği bir araştırmaya rastlanmamıştır. Bu çalışmada literatüre bu katkı sağlanmış olsa da bireylerin feminizme yönelik tutumlarının ilişkilendirildiği değişkenlerin sayısı çoğaltılarak ölçümler yapılması önerilmiştir.

Bu çalışmada katılımcıların yaşadıkları yer değişkenine yer verilmemiştir. Diğer araştırmalarda bu değişkenin de anket formuna eklenerek bölgesel olarak olumsuz tutumun gözlemlendiği yerlerin de incelenmesi önerilmiştir. Ayrıca bireylerin sosyo ekonomik durumlarının farklılığından kaynaklı da feminizme yönelik tutumlarda farklılaşma olacağı tahmininden yola çıkarak bu değişkene ileride yapılacak araştırmalara yer verilmesi önerilmiştir.

Araştırma sonuçlarında üniversite eğitiminin bireylerdeki feminizme yönelik tutumu üzerinde etkili olduğu görülmüştür. Dolayısıyla kişilerin eğitim düzeyinin artırılması toplumsal gelişimi de sağlayacağından öneri olarak sunulmuştur.

Feminizme yönelik tutumları ile toplumsal cinsiyet rollerine yönelik tutumlarıyla ya da çelişik duygulu cinsiyetçilikleriyle ilişkisine literatürde başka bir çalışmada rastlanmamıştır. Dolayısıyla bu konulara ilişkin daha fazla nitel araştırma yapılarak konuyla alakalı verilerin güvenilirliğinin artırılması önerilmiştir.

Bu çalışmada 351 kadın 155 erkek katılımcıdan veri toplanmıştır. Yapılacak yeni araştırmalarda cinsiyet dağılımının daha eşit olmasına özen gösterilmesi önerilmiştir.

Araştırmanın veri toplama süreci COVID-19 pandemisine denk gelmiştir. Bu küresel salgın döneminin evde uzun süre kalmanın, yaşanan kayıp ve yasların, hastalık kaygılarının topluma ve bireylere etkisini kestirmek henüz mümkün olmamıştır. Dolayısıyla toplanan verilerdeki etkisini de kestirmek de mümkün sayılmamıştır. Dolayısıyla bu dönemden sonra yapılacak tüm çalışmaların önemli olduğu belirtilmiştir.

KAYNAKÇA

- Aydın, B. ve Kavuncu, N. (1991). Farklı sosyo-ekonomik düzeylerdeki lise öğrencilerinde cinsiyet rollerinin araştırılması. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*. 1 (2), 53-65.
- Aydoğdu, Ö. G. F. (2017). *Toplumsal cinsiyet rollerinin gelişimi ve cinsel eğitim*. Ankara: Eğiten Kitap Yayıncılık.
- Afşar, S. T. (2015). Türkiye'de Şiddetin "Kadın Yüzü". *Sosyoloji Konferansları*, 715-753.
- Akan, E. (2020). *Dijital feminizm: Sosyal medyada feminist söylem*. (Yüksek Lisans Tezi). YÖK Tez Merkezi veri tabanından erişildi (Tez No: 626258).
- Akbaş, M., Gökyıldız Sürücü, Ş., Onat Köroğlu, C. ve Öztürk, M. (2019). Üniversite öğrencilerinin evlilik tutumlarını etkileyen faktörler. *Çukurova Tıp Dergisi*. 44 (1), 93-100.
- Akın, A. (2007). Toplumsal cinsiyet (gender) ayrımcılığı ve sağlık. *Toplum Hekimliği Bülteni*. 26 (2), 1-9.
- Akın, A., ve Özvarış, Ş.B. (2006). Kadın Sağlığı, Üreme Sağlığı ve Aile Planlaması. *Halk Sağlığı Temel Bilgiler” Ç. Güler, L. Akın (editörler)*. Ankara: Hacettepe Üniversitesi Yayınları, 188-317.
- Akın, M. H. ve Aydemir, M. A. (2007). Üniversitede okuyan kız öğrencilerin cinsiyet rolü tutumları bağlamında aile ve evlilik kurumlarına bakışları (Selçuk Üniversitesi örneği). *Selçuk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Edebiyat Dergisi*, 0(18), 43-60.
- Akkaş, İ. (2019). Cinsiyet ve toplumsal cinsiyet kavramları çerçevesinde ortaya çıkan toplumsal cinsiyet ayrımcılığı. *EKEV Akademi Dergisi*. ICOAEF Özel Sayısı, 97-118.
- Akkoç, E. (2018). *Üniversite öğrencilerinin toplumsal cinsiyet algısı ve etkileyen faktörlerin incelenmesi* (Yüksek Lisans Tezi). YÖK Tez Merkezi veri tabanından erişildi (Tez No: 538581).
- Akman, C. A. (2008). Sivil toplumun yeni aktörleri olarak İslami eğilimli kadın dernekleri. *Toplum ve Demokrasi Dergisi*, 2(4), 71-90.
- Aksoy, N. (2006). Toplumsal cinsiyete duyarlı bütçeleme ve kadının statüsü genel müdürlüğünün rolü. Kadın statüsü uzmanlığı tezi, T.C. Başbakanlık Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü, Ankara.
- Alptekin, D. (2014). Çelişik duygularda toplumsal cinsiyet ayrımcılığı sorgusu: üniversite gençliğinin cinsiyet algısına dair bir araştırma. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*.(32). 203-211
- Altınova, H., ve Duyan, V. (2013). Toplumsal cinsiyet algısı ölçeğinin geçerlik güvenirlik çalışması. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 24 (2), 9-22.
- Arat, Y. (2010). Religion, Politics and Gender Equality in Turkey: implications of a democratic paradox?. *Third World Quarterly*, 31(6), 869-884.
- Arıkan, G. (2020). *Üniversite öğrencilerinin evliliğe ilişkin tutumlarında toplumsal cinsiyetin ve romantik ilişkilerde akılcı olmayan inançların rolü*. Yüksek Lisans Tezi, Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Arslan, E. M. E. L. (2015). *Erken çocukluk döneminde gelişim*. Ankara: Eğiten Kitap Yayıncılık.
- Asan, T. H. (2006). *Ders kitaplarında cinsiyetçilik ve öğretmenlerin cinsiyetçilik algularının saptanması*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi) Kocaeli Üniversitesi, Kocaeli.

- Ashmore, R. D. and del Boca, F. K. (1979). Sex stereotypes and implicit personality theory: Toward a cognitive–social psychological conceptualization. *Sex roles. A Journal of Research* 5(2), 219-248.
- Ashmore, R. D. and Sewell, A. D. (1998). Sex/gender and the individual. D. F. Barone, M. Hersen and V.B Hasselt (Ed.), *Advanced personality* içinde (377-408 ss.). Boston: Springer.
- Ayan, S . (2014). Cinsiyetçilik: Çelişik duygulu cinsiyetçilik . Cumhuriyet Medical Journal. 36 (2).147-156 .
- Avşar, S. (2017). Toplumsal cinsiyet rolleri bağlamında tarihsel rollerini yitiren erkekliğin çöküşü: küllerinden “yeni erkek” liğin doğuşu. *Kadem Kadın Araştırmaları Dergisi*, 3(2), 224-241.
- Aygül, Z. (2015). *Cinsiyetçiliğin kavramsallaştırılmasındaki sınırlılıklar*. Basılmamış Doktora ödevi.
- Ayvaz Kızılgöl, Ö. (2012). Kadınların işgücüne katılımının belirleyicileri: Ekonometrik bir analiz. *Doğuş Üniversitesi Dergisi*, 13(1), 88-101.
- Badran, M. (2009). *Feminism in Islam: Secular and religious convergences*. Oxford, England: Onewoeld Publication.
- Bal, M.H. (2021). *Âşık Şevki Halıcı'dan derlenen halk hikâyelerinde toplumsal cinsiyet rolleri* (Yüksek Lisans Tezi). YÖK Tez Merkezi veri tabanından erişildi (Tez No: 695044).
- Baron R. A., and Byrne D. (2000). *Social Psychology*, ninth ed., USA, Allyn and Bacon.
- Başak, S. (2010). Cinsiyet rolleri farklılaşması ve toplumsal cinsiyet eşitsizliği. *Kamu'da Sosyal Politika* (12), 29-35.
- Başar, F. (2017). Toplumsal cinsiyet eşitsizliği: kadın sağlığına etkisi. *Acıbadem Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi*, (3), 131-137.
- Baumgartner, H. and Homburg C. (1996). Applications of Structurel Equation Modeling in Marketing and Consumer Research: A Review, *International Journal of Research in Marketing*, 13(2), 139-161.
- Baykal, S. (1991). Üniversite öğrencilerinin cinsiyet rolleri İle İlgili kalıp yargılarının bazı değişkenler açısından incelenmesi. *Turkish Psychological Counseling and Guidance Journal*. 1(2), 66-75.
- Bayrakçı, M. (2007). Sosyal öğrenme kuramı ve eğitimde uygulanması. *Sakarya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, (14), 198-210.
- Begany, J. J. and Milburn, M. A. (2002). Psychological predictors of sexual harassment: Authoritarianism, hostile sexism, and rape myths. *Psychology of Men and Masculinity*, 3(2), 119.
- Bem, S. L. (1974) The measurement of psychological androgyny. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 42(2), 155-162.
- Bem, S. L. (1981). Gender schema theory: A cognitive account of sex typing. *Psychological Review*, 88(4), 354-364.
- Bem, S. L. (1983). Gender schema theory and its implications for child development: Raising gender-aschematic children in a gender-schematic society. *Journal of Women in Culture and Society*, 8(4), 598-616.
- Benokraities, N. V., and Feagin, J. R. (1995). *Modern sexism: Blatant, subtle and covert discrimination*. Englewood Clifss, NJ: Prentice Hall.

- Beşparmak, Y. Ö. (2021). *Kadınlarda meslek seçiminde toplumsal cinsiyet rolü ve yaşam becerileri arasındaki ilişkinin incelenmesi* (Yüksek Lisans Tezi). YÖK Tez Merkezi veri tabanından erişildi (Tez No: 693498).
- Beydoğan, B. (2001). *Çelişik duygulu cinsiyetçilik, ataerkillik ve toplumsal cinsiyet farklılıklarının yöneticilik pozisyonlarındaki kadınlara ilişkin tutumlar üzerindeki etklileri*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi) Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Ankara.
- Bhasin, K. (2003). *Toplumsal Cinsiyet Bize Yüklenen Roller*. (Çev. K. Ay.). Kadınlarla Dayanışma Vakfı Yayınları. (Orijinal baskı tarihi 1994).
- Bızancı, M. (2014). *Ailede kadına yönelik şiddeti meşru görme, cinsiyetçilik, öznel iyi oluş (Üniversite öğrencileri üzerinde bir çalışma)*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi) Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Tokat.
- Bingöl, O. (2014). Toplumsal cinsiyet olgusu ve Türkiye'de kadınlık. *Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 2014(3), 108-114.
- Blackstone, A. M. (2003). Cinsiyet rolleri ve toplum. Çev. Tolga Şahin. *Sosyal Bilimler*.
- Bora, A. (2014). *Kadınların sınıfı: Ücretli ev emeği ve kadın özneliğinin inşası*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Boratav, H. B. (2011). Searching for feminism in psychology in Turkey. In *Handbook of international feminisms* (pp. 17-36). Springer, New York, NY.
- Bozok, M. (2011). Soru ve cevaplarla erkeklikler (1. Baskı). İstanbul: SOGEP Kitaplar.
- Bukatko, D., and Daehler, W. (2004). *Child Development- A Thematic Approach*. USA: Houghton Mifflin Company.
- Bussey, K. and Bandura, A. (1992). Self-regulatory mechanisms governing gender development. *Child development*, 63(5), 1236-1250.
- Büyüköztürk, Ş. (2007). *Sosyal bilimler için veri analizi el kitabı* (8. baskı). Pegem A Yayıncılık.
- Büyüköztürk, Ş. (2008). *Sosyal bilimler için veri analizi el kitabı*. Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- Büyüköztürk, Ş. (2009). *Sosyal bilimler için veri analizi el kitabı: İstatistik, araştırma deseni, spss uygulamaları ve yorum* (9. Baskı). Ankara: Pegem Yayınları.
- Büyüköztürk, Ş. (2017). *Veri analizi el kitabı* (23. baskı). Ankara: Pegem akademi
- Büyüköztürk, Ş., Kılıç-Çakmak, E., Akgün, Ö., Karadeniz, ğ., ve Demirel, F. (2008). *Bilimsel araştırma yöntemleri*. Pegem A Yayıncılık.
- Campbell, B., Glenn, S.E., Senn, Y.C. (1997). Evaluating measures of contemporary sexism, psychology of women quarterly. (21).89-102.
- Can, A. (2018). *Quantitative data analysis by scientific research process with SPSS (SPSS ile bilimsel araştırma sürecince nicel veri analizi)*. (6th eds.) PEGEM Akademi.
- Can, B. (2018). *Bölgesel yenilik sistemlerinin etkinliği üzerine bir uygulama: Türkiye istatistiki bölge birimleri sınıflandırması düzey 1 örneği* (Master's thesis, Sosyal Bilimler Enstitüsü).
- Cobb, H. V. (1954). Role-wishes and general wishes of children and adolescents. *Child Development*, 25(3), 161-171.
- Cogle, F. L. and Tasker, G. E. (1982). Children and housework. *Family Relations*, 31(3), 395-399.

- Comfrey, A.L. and Lee, H.B.A. (1992). *First Course in Factor Analysis*. (1s. Ed.). Hillsdale, NJ: Lawrence Erlbaum Associates.
- Coşkun, A., Özdilek R. (2012). Toplumsal cinsiyet eşitsizliği: Sağlığa yansması ve kadın sağlığı hemşiresinin rolü. *Hemşirelikte Eğitim ve Araştırma Dergisi*, 9(3): 30-9.
- Curun, F. (2001). *Cinsiyetçilik, cinsiyet rolü yöneliminin ilişki doyumunu üzerinde etkileri*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi) Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Ankara.
- Çaha, Ö. (1996). *Sivil Kadın: Türkiye’de Sivil Toplum ve Kadın* (Çev.Ertan Özensel), Ankara: Vadi Yayınları,
- Çapık, C. (2014). Geçerlik ve güvenilirlik çalışmalarında doğrulayıcı faktör analizinin kullanımı. *Anadolu Hemşirelik ve Sağlık Bilimleri Dergisi*, 17(3), 196-205.
- Çetin, D. Y., ve Mangır, M. (2021). Toplumsal cinsiyet rollerinin çocuk kitaplarına yansması. *Ana Dili Eğitimi Dergisi*, 9(1), 166-187.
- Çıtak, A. (2008). *Kadınların çalışmasına yönelik tutum: cinsiyet, cinsiyet rolü ve sosyoekonomik düzeye göre bir karşılaştırma* (Yüksek Lisans Tezi). YÖK Tez Merkezi veri tabanından erişildi (Tez No: 228255).
- Çokluk, Ö., Şekercioglu, G., ve Büyüköztürk, Ş. (2012). *Sosyal bilimler için çok değişkenli istatistik: SPSS ve LISREL uygulamaları*. Ankara: Pegem Akademi.
- Daşlı, Y. (2019). Öğrencilerin toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin tutumların belirlenmesi üzerine bir alan araştırması. *Yüzüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 16(1), 364-385.
- Deaux, K. (1984). From individual differences to social categories: Analysis of a decade's research on gender. *American Psychologist*, 39(2), 105.
- Dedeoğlu, S. (2000). Toplumsal cinsiyet rolleri açısından Türkiye’de aile ve kadın emeği. *Toplum ve Bilim*, 86(3), 139-170.
- Değirmenci, B. (2020). *Masallarda toplumsal cinsiyet rollerinin sunumu üzerine bir analiz: dünya klasikleri* (Yüksek Lisans Tezi). YÖK Tez Merkezi veri tabanından erişildi (Tez No:649440).
- Demirtaş, A. H. (1999). *Anne Baba Adaylarının Doğacak Çocuklarına Yönelik Beklentileri: Çocuğun Cinsiyetinin ve Ana Babanın Cinsiyet Rolü Yöneliminin Etkileri*. Bilim Uzmanlığı Tezi, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Devine, P. G. (1989). Stereotypes and prejudice: Their automatic and controlled components. *Journal of Personality and Social Psychology*, 56, 5-18.
- Dikme, E., ve Gökçe, A. T. (2019). Lise öğrencilerinin toplumsal cinsiyet algılarının incelenmesi. *14. Uluslararası Eğitim Yönetimi Kongresi*. Ontur Otel, İzmir.
- Diner, C., ve Toktaş, Ş. (2010). Waves of feminism in Turkey: Kemalist, Islamist and Kurdish women's movements in an era of globalization. *Journal of Balkan and Near Eastern Studies*, 12(1), 41-57.
- Diñer, F. (2016). *Rehber öğretmenlerin kişilerarası ilişkilerinin yüklem karmaşıklığı ve cinsiyetçilik bağlamında incelenmesi (İstanbul ili örneği)* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi) Marmara Üniversitesi, İstanbul.
- Direk, Z. (2009). Simone de Beauvoir: abjeksiyon ve eros etiği. *Cogito*.58. 11-39.
- Dişçi, Z. (2021). Toplumsal cinsiyetin gölgesinde siyaset: Benedictus De Spinoza’da beden, Hayal Gücü ve Kadın Tahayyülü. *Mülkiye Dergisi*, 45(1), 5-32.
- Doğru (2017). *Algılanan anne baba tutumlarının eş seçme stratejileri ve evlilik tutumu ile ilişkisi*. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Gelişim Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

- Donovan, J. (2019). Feminist Teori, çev. Aksu Bora, Meltem Ağduk Gevrek, Fevziye Sayılan, İstanbul: İletişim Yayınları.
- Dökmen, Z. Y. (2004). *Toplumsal Cinsiyet*. İstanbul: Sistem Yayıncılık.
- Dökmen, Z. (2012). *Toplumsal cinsiyet sosyal psikolojik açıklamalar*. İstanbul: Remzi Kitapevi.
- Dumont, M., Sarlet, M. and Dardenne, B. (2010). Be too kind to a woman, she'll feel incompetent: Benevolent sexism shifts self-construal and autobiographical memories toward incompetence. *Sex Roles*, 62(7-8), 545-553.
- Eagly, A. H., Wood, W. and Diekmann, A. B. (2000). Social role theory of sex differences and similarities: a current appraisal. Eckers ve diğerleri (Yay. Haz.) *The Developmental Social Psychology Of Gender*, 12, 174.
- Ecevit, Y. (2011). Toplumsal Cinsiyet Sosyolojisine Başlangıç, Toplumsal Cinsiyet Sosyolojisi, Ed.: Yıldız Ecevit ve Nadide Karkın, Anadolu Üniversitesi Yayınları, Eskişehir: 2-29.
- Erbay, E. and Tuncay, T. (2006). Sosyal hizmet bakışıyla kadın istihdamı. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 2(17), 25-40.
- Ercan, N. (2009). *Evlilikte kadına yönelik fiziksel şiddete ilişkin tutumların yordayıcıları: Çelişik duygulu cinsiyetçilik, sistemi meşrulaştırma ve dini yönelim*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi) Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Ankara.
- Erkorkmaz, Ü., Etikan, İ., Demir, O., Özdamar, K., ve Sanisoğlu, S. Y. (2013). Doğrulayıcı faktör analizi ve uyum indeksleri. *Türkiye Klinikleri Journal of Medical Sciences*, 33(1), 210-223.
- Erkut, A. (2015). *Kadına yönelik şiddet: çelişik duygulu cinsiyetçilik, yetkecilik ve sosyal baskınlık yönelimi açısından bir inceleme*. Basılmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara Üniversitesi Disiplinler Arası Adli Bilimler Anabilim Dalı, Ankara.
- Erol, M. (2008). Toplumsal cinsiyetin tutumlar üzerindeki etkisi. *Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*. 32 (2), 199-219.
- Fernandez, M.L., Lorenzo, M.G., Castro, Y.R. (2004). Evolution of hostile sexism and benevolent sexism in a Spanish sample. *Social Indicators Research*.66. 197-211.
- Fine, C. (2010). *Delusions of gender: How our minds, society, and neurosexism create difference*. New York: WW Norton & Company.
- Fischer, C. S. (2006). Infrared properties of QCD from Dyson–Schwinger equations. *Journal of Physics G: Nuclear and Particle Physics*, 32(8), R253.
- Fredricks, J. A. and Eccles, J. S. (2005). Family socialization, gender, and sport motivation and involvement. *Journal of Sport and Exercise Psychology*, 27(1), 3-31.
- Galambos, N. L. (2004). Gender and Gender Role Development in Adolescence. R. M. Lerner ve L. Steinberg (Ed.). *Handbook of Adolescent Psychology Second Edition* içinde (233-262 ss). New Jersey: John Wiley Sons.
- Gander, M. J. and Gardiner, H. W. (2004). *Çocuk ve ergen gelişimi*. (Çev. A. Dönmez, N. Çelen ve B. Onur). Ankara: İmge Kitabevi. (Orijinal Baskı Tarihi 1981)
- Glick, P. and Fiske, S. T. (1996). The ambivalent sexism inventory: differentiating hostile and benevolent sexism. *Journal of Personality and Social Psychology*, 70(3), 491.
- Glick P. and Fiske, S. T. (1997). Hostile and benevolent sexism: Measuring ambivalent sexist attitudes toward women. *Psychology of Women Quarterly*, 21, 119–135.

- Glick, P. and Fiske, S. T. (2001). An ambivalent alliance: Hostile and benevolent sexism as complementary justifications for gender inequality. *American psychologist*, 56(2), 109.
- Glick, P., Fiske, S. T., Mladinic, A., Saiz, J. L., Abrams, D., Masser, B., ... and Annetje, B. (2000). Beyond prejudice as simple antipathy: hostile and benevolent sexism across cultures. *Journal of Personality and Social Psychology*, 79(5), 763.
- Görücü Öner, S. (2021). *Hatice Meryem'in hikâye ve romanlarında toplumsal cinsiyet rollerinin incelenmesi* (Yüksek Lisans Tezi). YÖK Tez Merkezi veri tabanından erişildi (Tez No: 631490).
- Grubbs, J. B., Exline, J. J. and Twenge, J. M. (2014). Psychological entitlement and ambivalent sexism: Understanding the role of entitlement in predicting two forms of sexism. *Sex Roles*, 70(5-6), 209-220.
- Güçlü Ergin, N. (2008). *Evli ve boşanmış kişilerin evlilik uyumu ve cinsiyetçilik açısından karşılaştırılması*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisan Tezi) Ankara Üniversitesi, Ankara.
- Gümüsoğlu, F. (2008). Ders Kitaplarında Toplumsal Cinsiyet. *Toplum ve Demokrasi*, 4(2), 39-50
- Günay, G. ve Bener, Ö. (2011). Kadınların toplumsal cinsiyet rolleri çerçevesinde aile içi yaşamı algılama biçimleri. *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 153(153).
- Güzel, A. (2016). Öğrencilerin toplumsal cinsiyet rolleri tutumları ve ilişkili faktörler. *Gümüşhane Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi*, 5(4), 1-11.
- Haig, D. (2004). The inexorable rise of gender and the decline of sex: Social change in academic titles, 1945–2001. *Archives of Sexual Behavior*, 33, 87-96.
- Hair, J., Black, W., Babin, B. and Anderson, R. (2010). *Multivariate data analysis* (7th ed.). Upper Saddle River, NJ, USA: Prentice-Hall.
- Hilton, J. M. and Haldeman, V. A. (1991). Gender differences in the performance of household tasks by adults and children in single-parent and two-parent, two-earner families. *Journal of family issues*, 12(1), 114-130.
- Hurst, R. J. and Beesley, D. (2013). Perceived sexism, self-silencing, and psychological distress in college women. *Sex Roles*, 68(5-6), 311–320.
- Işık, R. (2008). *Çelişik duygulu cinsiyetçilik, sistemi meşrulaştırma*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi) Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Ankara.
- İmamoğlu, O. (2012). Değişen aile-içi roller. *Kadın Araştırmaları Dergisi*, 0 (1).
- İmamoğlu, S. (2008). *Genç yetişkinlikte kişilerarası ilişkilerin cinsiyet, cinsiyet rolleri ve yalnızlık algısı açısından incelenmesi*. Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi, İstanbul.
- Jost, J. T., and Hunyady, O. (2005). Antecedents and consequences of system-justifying ideologies. *Current directions in psychological science*, 14(5), 260-265.
- Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü. (2008). *Toplumsal cinsiyet eşitliği ulusal eylem planı 2008-2013*. Ankara: T.C. Başbakanlık Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü.
- Kaplan, K. (2016). *Evli bireylerde toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin tutumların, evlilik doyumuna ve psikolojik iyi oluş durumuna etkisinin incelenmesi* (Yüksek Lisans Tezi). YÖK Tez Merkezi veri tabanından erişildi (Tez No: 433505).
- Karabekmez, S., Yıldırım, G., Akamca, G. Ö., Ellez, A. M., ve Bulut, A. N. Ü. (2018). Okul öncesi dönem çocuklarının mesleklere yönelik toplumsal cinsiyet algılarının incelenmesi. *Bilim Eğitim Sanat ve Teknoloji Dergisi*, 2(1), 51-70.
- Karaboğa, M. T. (2020). Sosyal bilgiler ders kitaplarında cinsiyet rolleri. *OPUS Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*, 15(1), 4847-4881.

- Karasar, N. (2014). Bilimsel Araştırma Yöntemlerine Giriş (26. Baskı). Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık
- Kardam, N. (2003). *Toplumsal cinsiyet perspektifiyle uluslararası ilişkiler*. İstanbul: Bağlam Yayınları.
- Kaya, Ş. (2018). Kadın ve sosyal medya. *Gaziantep University Journal of Social Sciences*, 17(2), 563-576.
- Keldal, G. (2015). *Üniversitesi öğrencilerinin evliliğe ilişkin tutumlarının yordayıcısı olarak eş seçme stratejileri ve cinsiyet rol algıları*. Yüksek Lisans Tezi, İnönü Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Malatya.
- Kilianski, S. E. and Rudman, L. A. (1998). Wanting it both ways: Do women approve of benevolent sexism? *Sex roles*, 39(5), 333-352.
- King, L. A., King, D. W., Carter, D. B., Surface, C. R. and Stepanski, K. (1994). Validity of the sex-role egalitarianism scale: Two replication studies. *Sex roles: A Journal of Research*, 31(5-6), 339-348.
- Kohlberg, L. (1966). A cognitive-developmental analysis of children's sex role concepts and attitudes. E. Maccoby (Ed.), *The Development of Sex Differences* içinde (82-173 ss.). Stanford, California: Stanford University Press.
- Krijnen, T. (2020). Gender and media. K. Ross (Ed.) içinde, *The International Encyclopedia of Gender, Media, and Communication* (1-9 ss.). New Jersey, Hoboken: John Wiley Sons.
- Kunda, Z. (1999). *Social Cognition: Making Sense of People*. Cambridge. MIT Press.
- Kurt, D. (2011). *Cam uçurum ile düşmanca ve korumacı cinsiyetçilik arasındaki ilişki*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi) Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Ankara.
- Kuzucu, Y. (2011). Değişen Babalık Rolü ve Çocuk Gelişimine Etkisi. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 4(35), 79-91.
- Larsen, K. S. ve Long, E. (1988). Attitudes toward sex-roles: Traditional or egalitarian? *Sex roles: A Journal of Research*, 19(1-2), 1-12.
- Lindsey, L. L. (2016). *Gender Roles a Sociological Perspective* (6. Baskı). New York: Routledge.
- Marshall, G. (1998). *Sosyoloji Sözlüğü*. Osman Akınhay, Derya Kömürcü (Çev). Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.
- Marshall, L. L. (1999). Effects of men's subtle and overt psychological abuse on lowincome women. *Violence and Victims*, 14(1), 69-88.
- McWilliams, N. (2017). *Psikanalitik tanı: Klinik süreç içinde kişilik yapısını anlamak*, 6.Baskı. (Çev. E. Kalem). İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları. (Orijinal Baskı Tarihi 1994)
- Metintaş, M. (2018). Erken cumhuriyet döneminde feminizm hareketlerinin ilerleyen dönemde Türk sosyolojisine yansımaları. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Türk Dünyası Uygulama ve Araştırma Merkezi Yakın Tarih Dergisi*, 1(3), 109-117.
- Mitchell, S. A. and Black, M. J. (2014). *Freud ve sonrası: Modern psikanalitik düşüncenin tarihi*. (Çev. A. Eğrilmez). İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları. (Orijinal Baskı Tarihi 1995)
- Morgan, C.T. (2011). *Psikolojiye Giriş*, 22. Baskı. (Çev. S. Karakaş ve R. Eski). Konya: Eğitim Kitabevi (Orijinal Baskı Tarihi 1977)
- Moya, M., Exposito, F. and Ruiz, J. (2000). Close relationships, gender, and career salience. *Sex Roles*, 42(9-10), 825-846.

- Müftüler Bac, M. (1999, May). Turkish women's predicament. In *Women's studies international forum* (Vol. 22, No. 3, pp. 303-315). Pergamon.
- Nicholson, L. (1994). *Interpreting Gender*. 20(1), 79–105.
- Oakley, A. (1985). *Towards a New Society: Sex, Gender and Society*. Hampshire, UK: Gower Publishing.
- Okutan, N. (2010). *Eşcinsellere yönelik tutumlar: Cinsiyetçilik, romantik ilişkilerle ilgili kalıp yargılar ve yetişkin bağlanma biçimleri açısından bir değerlendirme*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi) Ankara Üniversitesi, Ankara.
- Okutan, N.ve Büyükaşahin Sunal, A. (2011). Eşcinsellere yönelik tutumlar, cinsiyetçilik ve romantik ilişkilerle ilgili kalıp yargılar: yetişkin bağlanma biçimleri açısından bir değerlendirme. *Türk Psikoloji Yazıları*, 14(27), 69.
- Onur, B. (2011). *Gelişim Psikolojisi* (9 Baskı). Ankara: İmge Kitabevi.
- Öngen, B. ve Aytaç, S. (2013). Üniversite öğrencilerinin toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin tutumları ve yaşam değerleri ilişkisi. *Istanbul Journal Of Sociological Studies*, 0 (48), 1-18.
- Özaydınlık, K. (2014). Toplumsal cinsiyet temelinde Türkiye’de kadın ve eğitim. *Sosyal Politika ve Çalışma Dergisi*, 33, 93-112.
- Özcan, A. (2012). *Toplumsal cinsiyet eğitiminin üniversite öğrencilerinin toplumsal cinsiyet rol tutumlarına etkisi*. Doktora Tezi, Erciyes Üniversitesi, SağlıkBilimleri Enstitüsü, Kayseri.
- Özçelik, A. D. (2013). *Test hazırlama kılavuzu*. (5. Baskı). Pegem Akademi.
- Özdemir, F. (2013). *Askeriyeye ilişkin tutumları yordayan faktörler: Türk kimliği, tekmilliyetçi ideoloji, çelişik duygulu cinsiyetçilik, muhafazakarlık ve dini yönelim*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi) Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Ankara.
- Özdemir, H. (2019). Toplumsal cinsiyet perspektifinde erkeklik ve kadınlık algısı: bir alan araştırması. *Asya Studies*, 4(10), 90-107. doi: 10.31455/Asya.612384
- Özdemir, O., Özdemir, P. G., Kadak, M. T., ve Nasıroğlu, S. (2012). Kişilik gelişimi. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*. 13(4): 685-692.
- Özkan, D. (2006). *Kadınların yönetici pozisyonuna gelmeleri ile ilgili yapılan yüklemeler, cinsiyetçilik, kadın yöneticilere ilişkin tutumlar ve cinsiyet farklılıkları arasındaki ilişki*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi) Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Ankara.
- Pratto, F. and Walker, A. (2004). The Bases of Gendered Power. A. H. Eagly, A. E. Beall ve R. J. Sternberg (Ed.), *The psychology of gender* içinde (242-268 ss.). New York: The Guilford Press.
- Reskin, B. F. (1988). Bringing the men back in: Sex differentiation and the devaluation of women's work. *Gender & Society*, 2(1), 58-81.
- Riggio, H. R. (2004). Parental marital conflict and divorce, parent-child relationships, social support, and relationship anxiety in young adulthood. *Personal Relationships*, 11(1), 99–114.
- Rozen, B., and Jerdee, T. H. (1974). Effects of applicant’s sex and difficulty of job evaluation and candidates for managerial positions. *Journal of Applied Psychology*, 59, 511-512.
- Ruth, M. S. L., and Napier, J. (2014). Gender inequality and subjective well-being. *Encyclopedia of Quality of Life and Well-Being Research*.2446-2451. Netherlands: Springer

- Saario, T. N., Jacklin, C. N. and Tide, C. K. (1973). Sex Role Stereotyping in the Public Schools. *Harvard Educational Review*, 43(3), 386-416.
- Sakallı, N. ve Curun, F. (2001). Romantik ilişkilerle ilgili kalıpyargılara karşı tutumlar. *Psikoloji Çalışmaları*, 22, 31-45.
- Sakallı Uğurlu, N. (2002). Çelişik duygulu cinsiyetçilik ölçeği: Geçerlik ve güvenirlilik çalışması. *Türk psikoloji dergisi*, 17(49), 47-58.
- Sakallı Uğurlu, N. (2003). Cinsiyetçilik: Kadınlara ve erkeklere ilişkin tutumlar ve Çelişik Duygulu Cinsiyetçilik Kuramı. *Türk Psikoloji Yazıları*, 6(11-12), 1-20.
- Sakallı Uğurlu, N., Ulu, S. (2003). Evlilikte kadına yönelik Şiddete ilişkin tutumlar: çelişik duygulu cinsiyetçilik, yaş, eğitim ve gelir düzeyinin etkileri. *Türk Psikoloji Yazıları*, 6(11- 12), 53- 65.
- Salman, S. (2007). *Kontrol odağı inancı, çelişik duygulu cinsiyetçilik ve cinsiyet farklılıkları*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi) Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Ankara.
- Sancar, S. (2014). *Türk modernleşmenin cinsiyeti, erkekler devlet, Kadınlar aile kurar*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Sarıtaş, E., ve Şahin, Ü. (2018). Hayat bilgisi ders kitaplarında toplumsal cinsiyet rolleri üzerine bir inceleme. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, (48), 463-477.
- Schumacker, R. E. and Lomax, R. G. (2010). A beginner's guide to structural equation modeling. (3rd ed.). New York, NY: Routledge.
- Scott, J.W. (2007). *Toplumsal cinsiyet: Faydalı bir tarihsel analiz kategorisi* (Kılıç, A.T Çev.). İstanbul: Agora Kitaplığı.
- Shore, T. H. (1992). Subtle gender bias in the assessment of managerial potential. *Sex Roles*, 27, 499-515.
- Spence, M. R. (1980). Kadın Rolü-Erkek Rolü. (Çev. B. Onur). *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 13(1), 49-62. (Orjinal Yayın Tarihi 1964)
- Swim, J. K., and Cohen, L. L. (1997). Overt, Covert, And Subtle Sexism. *Psychology of Women Quarterly*, 21(1), 103-118.
- Swim, J. K., and Hyers, L. L. (2009). Sexism. In T. D. Nelson (Ed.), *Handbook of prejudice, stereotyping, and discrimination* (p. 407-430). Psychology Press.
- Swim, J. K., Aikin, K. J., Hall, W. S., and Hunter, B. A. (1995). Sexism and racism: Old-fashioned and modern prejudices. *Journal of personality and social psychology*, 68(2), 199.
- Tabachnick, B. G., Fidell, L. S. (2014). Using multivariate statistics. Boston, MA: Pearson Education Limited.
- Tar, Y. Y. (2013). 2000'ler Türkiye'sinde Müslüman kadının" Kadın Sorunu".
- Tarhan, S., Gündüz, H. Ç. ve Ekşioğlu, S. (2017). Ambivalent sexism, gender and attitudes towards violence against women in marriage, Çelişik duygulu cinsiyetçilik, toplumsal cinsiyet ve evlilikte kadına yönelik şiddete ilişkin tutumlar. *Journal of Human Sciences*, 14(2), 1894-1908.
- Tekvar, S. O. (2017). Türkiye'de Feminist Alternatif Medyanın İşlevselliği: Bir Alternatif Medya Örneği" Kadınların Postası" Projesinin İncelenmesi. *Itobiad: Journal of the Human & Social Science Researches*, 6(1).
- Timisi, N. (1996). Medyada cinsiyetçilik. Ankara: T.C. Kadının Statüsü ve Sorunları Genel Müdürlüğü.

- Tougas, F., Brown, R., Beaton, A. M., and Joly, S. (1995). Neosexism: Plus ça change, plus c'est pareil. *Personality and social psychology bulletin*, 21(8), 842-849.
- Treinen, J. R. (1992). *Gender roles and relationship satisfaction in heterosexual and homosexual couples* (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). The University of Arizona, Arizona.
- Turgut, S. (2007). *Çelişik duygulu cinsiyetçilik, erkeklere yönelik çelişik tutumlar ve cinsiyet*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi) Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Ankara.
- TÜİK, H. Ü. İ. (2021). Türkiye İstatistik Kurumu Haber Bülteni. *Sayı*, 45635.
- Uğurlu, N. (2002). Çelişik duygulu cinsiyetçilik ölçeği: Geçerlik ve güvenirlik çalışması. *Türk psikoloji dergisi*, 17(49), 47-58.
- Uğurlu, N. (2003). Cinsiyetçilik: kadınlara ve erkeklere ilişkin tutumlar ve çelişik duygulu cinsiyetçilik kuramı. *Türk psikoloji yazıları*, 6(11-12), 1-20.
- Uğurlu, N. (2008). Erkeklere yönelik çelişik tutumlar ölçeği'nin Türkçe'ye uyarlanması. (Turkish adaptation of Ambivalence toward men inventory). *Türk Psikoloji Yazıları (Turkish Psychological Articles)*, 11, 1-14.
- Uysal Çelik, Z. ve Kalkan M.(2018).Çelişik duygulu cinsiyetçilik ile romantik ilişkilerde akılcı olmayan inançlar arasındaki ilişki.*Social Sciences Studies Journal (Sssjournal)*.21.3094-3098.
- Üzümçeker, E., ve Akfırat, S. (2018). Kadın Cinayetlerine Yönelik Atıfların Cinsiyet Grubuyla Özdeşleşme, Çelişik Duygulu Cinsiyetçilik ve Siyasi İdeolojilerle İlişkisi. *Psikoloji Çalışmaları*, 38(1), 1-32.
- Vanyperen, N. W. and Buunk, B. P. (1991). Sex-role attitudes, social comparison, and satisfaction with relationships. *Social Psychology Quarterly*, 54(2), 169-180.
- Vatandaş, C. (2007). Toplumsal cinsiyet ve cinsiyet rollerinin algılanışı. *Sosyoloji Konferansları Dergisi*, 35, 29-56.
- Vefikuluçay, A. D., Zeyneloğlu, A. S., Eroğlu, P. K. ve Taşkın, P. L. (2007). Kafkas Üniversitesi son sınıf öğrencilerinin toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin bakış açıları. *Hacettepe Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi Dergisi*, 14(2), 26-38.
- Wadsworth, B. J. (2015). *Piaget' nin duyuşsal ve bilişsel gelişim kuramı*. (Çev. M. Kandemir, A. Kaşkaya, M. Palancı ve Z. Selçuk). Ankara: Pegem Akademi (Orijinal baskı tarihi 1996)
- Walby, S. (1990). *Theorizing patriarchy*. Oxford: Basil Blackwell.
- Weinraub, M., Clemens, L. P., Sockloff, A., Ethridge, T., Gracely, E., and Myers, B. (1984). The development of sex role stereotypes in the third year: Relationships to gender labeling, gender identity, sex-typed toy preference, and family characteristics. *Child Development*, 55(4), 1493–1503.
- Winstead, B. A., and Derlega, V. J. (1993). Gender and close relationships: An introduction. *Journal of social issues*, 49(3), 152-156.
- Wollstonecraft, M. (2004) .Vindication the Rights of Women. London: Penguin Classics.
- Wood, R.. and Bandura, A. (1989). Social cognitive theory of organizational management. *Academy of Management Review*, 14(3), 361-384
- World Health Organization. (1998). Gender and Health, *Archives Of General Psychiatry*, 55(5), 405-413.
- Yalçın, Z. S. (2006). *Çelişik duygulu cinsiyetçilik, kontrol odaklı düşünceler, empati ve adil dünya inancının tecavüz kurbanlarına ilişkin tutumlara etkisi*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi) Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Ankara.

- Yalçın, H., Arslan Kılıçoğlu, E. ve Acar, A. (2017). Gençlerin evlilik ve toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin tutumları. *Journal of International Social Research*, 10(52), 858-865.
- Yılmaz, S. (2018). Toplumsal cinsiyet rollerinin günlük hayattaki yansımaları: Çorum/Alaca örneği. *İmgelem*, 2(2), 59-79.
- Yılmaz, V., Aktaş, C. ve Arslan, M. T. (2009). Müğterilerin kredi kartına olan tutumlarının çoklu regresyon ve faktör analizi ile incelenmesi. Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 12(22), 127-139.
- Yumuşak, A. (2013). *Üniversite öğrencilerinin flört şiddetine yönelik tutumları, toplumsal cinsiyetçilik ve narsistlik kişilik özellikleri arasındaki ilişki*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi) Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Tokat.
- Yükselbaba, Ü. (2011). Kamusal alan modelleri ve bu modellerin bağlamları. *Journal of İstanbul University Law Faculty*, 66 (2), 227-271.
- Zeyneloğlu, S. (2008). *Ankara'da hemşirelik öğrenimi gören üniversite öğrencilerinin toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin tutumları*. Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

EKLER

Ek 1. Ölçek Geliştirme Etik Kurul Kararı



ONDOKUZ MAYIS ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL VE BEŞERİ BİLİMLER ETİK KURUL KARARLARI

KARAR TARİHİ	TOPLANTI SAYISI	KARAR SAYISI
26.08.2020	7	2020/533

KARAR NO:
2020/533

Üniversitemiz Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Yüksek Lisans Öğrencisi Feyza ALTINGÖZ' ün Doç. Dr. Yaşar BARUT danışmanlığında "Feminizme Yönelik Tutum Ölçeğinin Geliştirilmesi" isimli Yüksek Lisans Tezine ilişkin Anket ve Bilgisayar Ortamında Test Uygulaması çalışmalarını içeren 27119 sayılı dilekçesi okunarak görüşüldü.

Üniversitemiz Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Yüksek Lisans Öğrencisi Feyza ALTINGÖZ' ün Doç. Dr. Yaşar BARUT danışmanlığında "Feminizme Yönelik Tutum Ölçeğinin Geliştirilmesi" isimli Yüksek Lisans Tezine ilişkin Anket ve Bilgisayar Ortamında Test Uygulaması çalışmalarının kabulüne oy birliği ile karar verildi.

Ek 2. Tez Önerisi Etik Kurul Kararı



ONDOKUZ MAYIS ÜNİVERSİTESİ LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ YÖNETİM KURULU KARARLARI

KARAR TARİHİ	TOPLANTI SAYIŞI	KARAR SAYISI
02.12.2020	32	2020/1276

KARAR NO:

2020/1276- Enstitümüz ana bilim/ana sanat dallarında öğrenim gören aşağıda adı, soyadı yazılı lisansüstü öğrencilerin tez konusu önerilerine ilişkin ana bilim/ana sanat dalı başkanlıklarının teklif yazıları görüldü.

Yapılan görüşme sonucunda; Üniversitemiz Lisansüstü Eğitim ve Öğretim Yönetmeliğinin 32. ve 38. maddelerine göre danışman öğretim üyelerinin önerisi, ilgili ana bilim/ana sanat dalı kurullarının kararı doğrultusunda aşağıda adı ve soyadı yazılı öğrencilerin tez konularının aşağıdaki şekliyle kabulüne, **etik kurul onayı gerektiren doktora/sanatta yeterlik tez konuları için anılan yönetmeliğin 39. maddesi gereğince Tez Önerisi Savunmasından en az 15 gün önce Tez İzleme Komitesine sunulmak üzere "Etik Kurul Onayı"** alınmasına ve **tez önerisi savunmasından sonra tutanağa eklenerek enstitümüze iletilmesine**, kararın ilgili ana bilim/ana sanat dalı başkanlıklarına bildirilmesine katılanların oybirliği ile karar verildi.

Öğrenci No	Öğrencinin Adı-Soyadı	YL/DR	Ana Bilim/Ana Sanat Dalı	Danışmanın Adı-Soyadı	Tez Konusu
18210163	Buğra SÖZEN	Tezli YL	Metaller ve Malzeme Mühendisliği	Doç. Dr. Sevim ALIŞIR	Çinko ve Çinko-Nikel Elektrolitik Kaplamaların Kauçuk-Metal Yapışmasına Etkisinin İncelenmesi
19250067	Feyza ALTINGÖZ	Tezli YL	Eğitim Bilimleri / Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık	Doç. Dr. Yaşar BARUT	Feminizme Yönelik Tutum Ölçeğinin Geliştirilmesi: Çelişik Duygu Cinsiyetçiliğin Toplumsal Cinsiyet Rollerini Beraberinde İncelenmesi
18230372	Semanur ŞAHİN	Tezli YL	Felsefe ve DİN Bilimleri	Prof. Dr. Ali Rıza AYDIN	Üniversite Öğrencilerinde Sosyal Medya Bağlılığı, Aile Yaşam Doyumu ile Dini Yönelim Arasındaki İlişkinin İncelenmesi
18250091	Merve YÜCEL	DR	Matematik ve Fen Bilimleri Eğitimi / Fen Bilgisi Eğitimi	Prof. Dr. Süleyman YAMAN	Araştırma-Sorgulama Stratejisine Dayalı Etkinliklerin Ortaokul Kaynaştırma Öğrencilerinin Fen Kavramlarını Öğrenmelerine Etkisi
18210190	Kübra İŞİK	Tezli YL	Matematik	Dr. Öğr. Üyesi İnci ÇİLİNGİR SÜNGÜ	Nano Akışkan İçeren Manyetohidrokinamik (MHD) Akış Probleminin İncelenmesi ve Sayısal Çözümü
19220100	Hümeysra CEYLAN	Tezli YL	Hemşirelik	Dr. Öğr. Üyesi Nihal ÜNALDI BAYDIN	İşe Yeni Başlayan Hemşirelerde Algılanan Örgütsel Destek ile Tıbbi Hata Eğilimi Arasındaki İlişkinin Belirlenmesi
17220535	Şakir Önder TÜRLEK	DR	Veterinerlik Parazitolojisi	Doç. Dr. Ali Tümay GÖRLER	Samsun İlinde Mandalarda <i>Cryptosporidium</i> Türlerinin Araştırılması
17220631	Mustafa MERCAN	DR	Veterinerlik Hekimliği Tarihi ve Deontoloji	Doç. Dr. İbrahim MELİKOĞLU GÖLCÜ	Geçmişten Günümüze Türkiye'de Tarım Bakanlığı Veteriner Hekimliği Hizmetlerinin Örgütlenmesi

PPS.1.FR.0011, R0, Mayıs 2019

Sevdiğim
Eğitimciyim
Öğretmenim

Ek 3. Kişisel Bilgi Formu

Değerli katılımcılar,

Tüm ifadeleri dikkatle okuyunuz ve durumunuzu en iyi yansıtan seçeneği işaretleyiniz. Her ifade için yalnızca bir maddeyi işaretleyiniz. İfadeleri boş bırakmamaya özen gösteriniz.

Katkılarınız için teşekkür ederiz.

Psikolojik Danışman Feyza ALTINGÖZ

Doç. Dr. Yaşar BARUT

Cinsiyetiniz:

Kadın ()

Erkek ()

Belirtmek İstemiyorum ()

Yaşınız:

.....

Eğitim Düzeyi:

Okuma Yazma Biliyor ()

İlkokul ()

Ortaokul ()

Lise ()

Önlisans ()

Lisans ()

Lisansüstü ()

Şu An Romantik İlişkiniz Var mı?:

Evet ()

Hayır ()

Ek 4. Feminizme Yönelik Tutum Ölçeği

Bu ölçek, yetişkinlerin feminizme yönelik tutumlarını ölçmek amacıyla hazırlanmıştır. Maddeleri inceleyerek feminizme yönelik tutumlara katılma düzeyinizi işaretleyiniz.

	MADDELER	Kesinlikle Katılıyorum 5	Katılıyorum 4	Kararsızım 3	Katılmıyorum 2	Kesinlikle Katılmıyorum 1
1	Feminizmin günümüz toplumlarında desteklenmesi gereken bir hareket olduğuna inanıyorum.					
2	Feminizm hak ve sorumluluklar bağlamında cinsiyet eşitliğini savunan bir yaklaşımdır.					
3	Feminizmin insanlar tarafından yanlış anlaşıldığını düşünüyorum.					
4	Feminizmin amacı kadının toplumdaki yerinin iyileştirilmesidir.					
5	Partnerimin feminist olmasını isterim.					
6	Kendimi feminist olarak tanımlıyorum.					
7	Feminist kadınların intikam alma niyetinde olduklarını düşünüyorum.					
8	Arkadaşlarımdan feminist olmasını isterim.					
9	Erkeklerin feminizmi desteklemeleri gerektiğini düşünüyorum.					
10	Feminizm savunucularına tahammül edemiyorum.					
11	Feminizmin temel düşüncesini oldukça etkileyici buluyorum.					
12	Feminizmin insanların haklarını koruduğunu düşünüyorum.					

13	Feminizm kadına yönelik şiddeti bitirmeye yönelik bir harekettir.					
14	Feminizmi destekleyen dernekleri takip ediyorum.					
15	Çiftlerin feminizmi savunması ilişkileri için oldukça destekleyicidir.					
16	Feminizmin kadınların kendini tanınması konusunda yardımcı olduğunu düşünüyorum.					
17	Feminist eylemlere katılıyorum.					
18	Eğitimin her kademesinde feminizme yer verilmesini destekliyorum.					
19	Feminizm insan haklarını da savunan bir akımdır.					
20	Feminizm kadınların erkeklere özenmesine yol açıyor.					
21	Feminizmin toplumun dayatmalarına karşı bir başkaldırı olduğunu düşünüyorum.					
22	Sosyal medyada feminizme yönelik paylaşımlar yapıyorum.					
23	Sosyal medyada feminizme dair bir çok sayfayı takip ediyorum.					
24	Feminizm düşüncesi altında herkesin birleşmesi gerektiğini düşünüyorum.					
25	Feminizmin savunduğu eşit hakların beraberinde güveni getireceğine inanıyorum.					

Ek 5. Çelişik Duygulu Cinsiyetçilik Ölçeği

Bu ölçek çelişik duygulu cinsiyetçilik düzeyini ölçmek amacıyla geliştirilmiştir. Maddeleri inceleyerek çelişik duygulu cinsiyetçiliğe yönelik tutumlara katılma düzeyinizi işaretleyiniz.

	MADDELER	Kesinlikle Katılıyorum 6	Katılıyorum 5	Biraz Katılıyorum 4	Biraz Katılmıyorum 3	Katılmıyorum 2	Kesinlikle Katılmıyorum 1
1	Ne kadar başarılı olursa olsun bir kadının sevgisine sahip olmadıkça bir erkek gerçek anlamda bütün bir insan olamaz.						
2	Gerçekte birçok kadın “eşitlik” arıyoruz maskesi altında işe alınmalarda kendilerinin kayırılması gibi özel muameleler arıyorlar.						
3	Bir felaket durumunda kadınlar erkeklerden önce kurtarılmalıdır.						
4	Birçok kadın masum söz veya davranışları cinsel ayrımcılık olarak yorumlamaktadır.						
5	Kadınlar çok çabuk alınırlar.						
6	Karşı cinsten biri ile romantik ilişki olmaksızın insanlar hayatta gerçekten mutlu olamazlar.						
7	Feministler gerçekte kadınların erkeklerden daha fazla güce sahip olmalarını istemektedirler.						
8	Birçok kadın çok az erkekte olan bir saflığa sahiptir.						
9	Kadınlar erkekler tarafından el üstünde tutulmalı ve korunmalıdır.						
10	Birçok kadın erkeklerin kendileri için yaptıklarına tamamen minnettar olmamaktadırlar						
11	Kadınlar erkekler üzerinde kontrolü sağlayarak güç kazanmak hevesindedirler.						
12	Her erkeğin hayatında hayran olduğu bir kadın olmalıdır.						
13	Erkekler kadınsız eksiktirler.						
14	Kadınlar işyerlerindeki problemleri abartmaktadırlar.						

15	Bir kadın bir erkeğin bağlılığını kazandıktan sonra genellikle o erkeğe sıkı bir yular takmaya çalışır.						
16	Adaletli bir yarışmada kadınlar erkeklere karşı kaybettikleri zaman tipik olarak kendilerinin ayrımcılığa maruz kaldıklarından yakınır.						
17	İyi bir kadın erkeği tarafından yüceltilmelidir.						
18	Erkeklere cinsel yönden yaklaşılabilir olduklarını gösterircesine şakalar yapıp daha sonra erkeklerin tekliflerini reddetmekten zevk alan birçok kadın vardır.						
19	Kadınlar erkeklerden daha yüksek ahlaki duyarlılığa sahip olma eğilimindedirler						
20	Erkekler hayatlarındaki kadın için mali yardım sağlamak için kendi rahatlarını gönüllü olarak feda etmelidirler						
21	Feministler erkeklere makul olmayan istekler sunmaktadırlar.						
22	Kadınlar erkeklerden daha ince bir kültür anlayışına ve zevkine sahiptirler.						

Ek 6. Toplum Cinsiyet Rollerine Tutum Ölçeği

Bu ölçek toplumsal cinsiyet rollerine yönelik tutumlarınızı ölçmek amacıyla geliştirilmiştir. Maddeleri inceleyerek toplumsal cinsiyet rollerine yönelik tutumlara katılma düzeyinizi işaretleyiniz.

	MADDELER	Kesinlikle Katılıyorum 5	Katılıyorum 4	Kısmen 3	Katılmıyorum 2	Kesinlikle Katılmıyorum 1
1	Kızlar, ekonomik bağımsızlıklarını kazandıklarında ailelerinden ayrı yaşayabilmelidirler.					
2	Erkeğin evde dediği yapılmalıdır.					
3	Kadının yapacağı meslekler ile erkeğin yapacağı meslekler ayrı olmalıdır.					
4	Evlilikte çocuk sahibi olma kararını eşler birlikte vermelidir.					
5	Bir genç kızın evleneceği kişiyi seçmesinde son sözü baba söylemelidir.					
6	Kadının erkek çocuk doğurması onun değerini artırır.					
7	Kadının doğurganlık özelliği nedeniyle, iş başvurularında erkekler tercih edilmelidir.					
8	Ailede ev işleri, eşler arasında eşit paylaşılmalıdır.					
9	Kadının yaşamıyla ilgili kararları kocası vermelidir.					
10	Kadınlar kocalarıyla anlaşamadıkları konularda tartışmak yerine susmayı tercih etmelidirler.					
11	Bir genç kız, evlenene kadar babasının sözünü dinlemelidir.					
12	Ailenin maddi olanaklarından kız ve erkek çocuk eşit yararlanmalıdır.					
13	Çalışma yaşamında kadınlara ve erkeklere eşit ücret ödenmelidir.					
14	Bir erkeğin karısını aldatması normal karşılanmalıdır.					
15	Kadının çocuğu olmuyorsa erkek tekrar evlenmelidir.					
16	Kadının temel görevi anneliktir.					
17	Evin reisi erkektir.					
18	Dul kadın da dul erkek gibi yalnız başına yaşayabilmelidir.					
19	Bir genç kızın, flört etmesine ailesi izin vermelidir.					
20	Ailede kararları eşler birlikte almalıdır.					
21	Bir kadın akşamları tek başına sokağa çıkabilmelidir.					

22	Eşler boşandığında mallar eşit paylaşılmalıdır.					
23	Kız bebeğe pembe, erkek bebeğe mavi renkli giysiler giydirilmelidir.					
24	Erkeğin en önemli görevi evini geçindirmektir.					
25	Erkeğin maddi gücü yeterliyse kadın çalışmamalıdır.					
26	Evlilikte, kadın istemediği zaman cinsel ilişkiyi reddetmelidir.					
27	Mesleki gelişme fırsatlarında kadınlara ve erkeklere eşit haklar tanınmalıdır.					
28	Evlilikte erkeğin öğrenim düzeyi kadından yüksek olmalıdır.					
29	Bir kadın cinsel ilişkiyi evlendikten sonra yaşamalıdır.					
30	Ailede erkek çocuğun öğrenim görmesine öncelik tanınmalıdır.					
31	Erkeğin evleneceği kadın bakire olmalıdır.					
32	Alışveriş yapma, fatura ödeme gibi ev dışı işlerle erkek uğraşmalıdır.					
33	Erkekler statüsü yüksek olan mesleklerde çalışmalıdır.					
34	Ailede kazancın nasıl kullanılacağına erkek karar vermelidir.					
35	Bir erkek gerektiğinde karısını dövmelidir.					
36	Evlilikte gebelikten korunmak sadece kadının sorumluluğudur.					
37	Bir kadın hastaneye gittiğinde kadın doktora muayene olmalıdır.					
38	Evlilikte erkeğin yaşı kadından büyük olmalıdır.					

ÖZ GEÇMİŞ

Feyza Altıngöz, ilk ve orta öğrenimini Yalova ilinde tamamlayarak Yalova Şehit Osman Altınkuyu Anadolu Lisesi'ni bitirdikten sonra Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık bölümünden 2018 yılında mezun oldu. 2019 yılında Ondokuz Mayıs Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Ana Bilim Dalı Yüksek Lisans programına girdi. Mezuniyetinden bu yana özel sektörde önce psikolojik danışman ardından okul müdürü olarak görev yapan Feyza Altıngöz çeşitli eğitimler alarak mesleki gelişimine katkı sağladı.

İletişim Bilgileri

ORCID ID : 0000-0001-9536-0348

Yayımlar:

1. Altıngöz, F., Barut, Y. (2021). Üniversite öğrencilerinin kadın algısı yordayıcıları: Kadın cinayetlerine yönelik atıflar ile çelişik duygulu cinsiyetçilik. *Yaşam Becerileri Psikoloji Dergisi*, 5(9), 1-10.